PĂSTORITUL ARDELENILOR ÎN MOLDOVA ŞI ŢARA ROMÂNEASCĂ

(PÂNĂ LA 1821)

DE

DR. ANDREI VERESS

PROFESOR

Şedinţa dela 29 Octomvrie 1926

In Ardeal erà obiceiu străvechiu, ca păstorii şi alţi crescători de vite să-şi mâne toamna târziu oile şi alte vite în Moldova şi Ţara Românească vecină la iernat, iar primăvara să le aducă îndărăt, bine îngrăşate.

Păstorii ardeleni dela Braşov în spre apus, prin Făgăraş până în Hunedoara şi în Banat, îşi mânau oile prin trecătorile munţilor de miazăzì pe la Timiş şi Bran, Turnu Roşu şi Vulcani până la Vodiţa [1]) în Ţara Românească, iar dela Treiscaune prin ţinutul Ciucului până sus în Maramureş, prin trecătorile Buzăului în Ţara Românească şi prin cele dela răsărit de Ghimeş: Tulgheş şi Oituz şi mai cu seamă pe la vama Grozeştilor, în Moldova, în turme mari pentru iernatec [2]). Acest mânat al oilor se făceà din an în an în acelaş timp şi în aceleaşi forme de către păstorii ardeleni, cunoscuţi în toată peninsula Balcanică. Numele acestor păstori erà în genere *mocani* [3]), şi în ţinutul Bârsii — după numele aceleia — *bârsani* [4]), iar pe platoul dintre Sibiu şi Făgăraş

[1]) Schela Vulcanului până la Vodiţă, pomenită în porunca lui Mihail Suţu-Vodă dela 1 Fevruarie 1784 către mănăstirea Sf. Spiridon nou din Bucureşti («Analele Academiei Române», vol. XII, p. 1108).

[2]) Pomenit de Petru Maior în *Istoria pentru începutul Românilor în Dachia* (Buda, 1812), p. 189.

[3]) Termenul de mocani îl găsim la 1741 în Iorga, *Studii şi Documente,* VI p. 220 şi la 1777 într'o orânduială a lui Grigore Al. Ghica-Vodă, «Revista Istorică», 1915, p. 217.

[4]) Cuvântul *bârsan, -ă* e derivat din Bârsa (ţinut vestit odinioară pentru oierit) prin suf. gent. *-ean. (Dicţionarul limbii române,* tomul I, partea I, p. 503) şi documentar îl găsim dejà la 1740.

ţuţuieni [1]); cei din Bran se numiau *moroieni* [2]) sau numai simplu *ciobani* ori în dialectul ardelean *păcurari*, precum se numesc şi la Românii nomazi din Balcan cu termenul de *picurari* [3]) şi cu pronunţarea ungurească *păculari* [4]) sau numai *baci* — precum sunt numiţi până astăzi, mai cu seamă în regiunile ungureşti [5]), de sigur pe baza unei terminologii strămoşeşti, poate chiar dacice [6]). Pe de altă parte, Ardealul erà numit consecvent «Ţară Ungurească» chiar şi prin hrisoavele moldo-româneşti din evul mediu [7]), precum e numit până în ziua de astăzi de către păstori [8]).

[1]) Numiţi aşà într'o «carte legată» din 1785 (Urechia, *Istoria Românilor*, vol. I, p. 530) iar din timpurile mai noui la Johann Hintz, *Das wandernde Siebenbürgen* (Kronstadt. 1876) p. 35 astfel: Klasse der Viehwirthe Mokane und Czuczujane.

[2]) După foiletonul lui G. I. Pitiş din 1890, la Ovid Densuşianu, *Vieaţa păstorească în poesia noastră populară*, vol. I, p. 121.

[3]) Th. Capidan, *Românii nomazi*. Studiu din vieaţa Românilor din sudul peninsulei balcanice (Cluj 1926), p. 101.

[4]) Găsim *păcurari bârsăneşti* într'un act din 1668 (Iorga, *Studii şi documente*, vol. V, p. 511) şi *păcurari* în cererea lui Stancul Gurul din Braşov, 24 Fevruarie 1786 (Arhiva Agenţiei Austriace, în Bibl. Acad. Române) pe când, la 1742, ei se numesc simplu *păstori* (Iorga, *Studii şi documente*, vol. VI, p. 363) iar expresiunea ungurească de «pakulár» o găsim dejà la cronicarul Mihail Cserei, *Mon. Hung.Hist. Scriptores, XI* (Pest, 1863) p. 481.

[5]) Numele de *baciu* (bács) îl aflăm dejà într'un document din 1542 dela Făgăraş (Hurmuzaki, *Documente* vol. XV, p. 419) şi în acte dintre 1759—62 (*Ibid*, p. 1713) şi e obicinuit şi prin Bihor (Dr. A. Adolf Schmidl, *Das Bihar-Gebirge* — Wien, 1863 — p. 167) precum şi prin cântece populare (Densuşian, *l. c.*, I, pp. 117—122) şi cu forma de băcioniţă (*Ibid.* p. 87) iar *păcurari* cetim tot acolo pe pp. 7, 8, 14—15 şi vol. II p. 18.

[6]) Susţinut de B. P. Haşdeu în studiul său despre originile păstoriei la Români; «Columna lui Traian» 1874, No. 5, p. 101.

[7]) Termenul de «Ţara Ungurească» pentru Ardeal îl găsim dejà la 1431 şi 1433/46 în documentele slavone din Braşov, Ion Bogdan, *Documente şi regeste privitoare la relaţiile Ţării rumîneşti cu Braşovul şi Ungaria în secolul XV şi XVI* (Bucureşti, 1902) pp. 22 şi 58. Bogdan greşeşte însă (p. 41) când crede, că termenul citat ar fi numele ţării Făgăraşului, căci aceasta nu reiese nici din textul, nici din înţelesul documentului lui Vlad Voevod. Forma de *Ţara ungurească* se găseşte la 1458 şi 1460 şi în Moldova (Bogdan, *Documentele lui Ştefan-Cel-Mare*, vol. II., pp. 265 şi 279) şi se poate urmărì documentar dealungul veacurilor consecvent până la începutul veacului al XIX-lea. Aşà de pildă la 1555, se zice de cineva că a fost cu fugăria în Ţara ungurească (Hurmuzaki, *Documente*, vol. XI, p. 888) iar Mihai Vodă stă la 1 Iunie 1600 în Ţara ungurească la Belgrad («Revista pentru istorie, archeologie şi filologie» vol. XII, p. 223) precum şi într'un act din 1655 se scrie: în Ţara ungurească în cetatea Braşovului (Iorga, *Studii şi documente*, vol. V, p. 549) şi în 1729 (*Ibid.*, vol. VI, p. 209) pe când un act din 1742 vorbeşte de oraşul Gherlii, din Ţara ungurească (*Ibid.* vol. VI, p. 280) şi, în fine, banul Ianache Cantacuzenu scrie la 1779 în Erdial, Ţara-Ungurească. (*Ibid.*, vol. VII, p. 228).

[8]) Un cioban din Sălişte numeşte Ardealul şi azi Ţara ungurească, (*Graiul Nostru*, vol. II, (Bucureşti, 1908) p. 105).

Felul acesta curios al păstoritului, care mână din an în an un întreg strat social al unei ţări în ţări străine şi prin care păstorul e în stare să-şi părăsească vatra, soţia şi copiii pentru un timp lung (ba chiar pentru partea cea mai mare a anului) ori purtându-şi familia cu sine, a o lipsì de locuinţa ei mai comodă, băştinaşă, — există în proporţii mai mici până în ziua de astăzi [1]). Acest obiceiu strămoşesc a îndemnat în trecut întreaga jumătate a Ardealului în fiecare an la o perindare îndoită şi repeţită. Această perindare sau transhumanţă — precum foarte potrivit se numeşte — îşi găseşte însă numai în parte explicaţia în faptul că poporul român e un popor de păstori [2]), după cum se constată din diferite lucruri [3]), şi că păstoritul e o ocupaţie specială românească [4]). Indeletnicindu-se cu păstoritul de veacuri, cu precădere, Românul are o înclinare înăscută pentru păstorit. Aşà se explică şi faptul că una din cele dintâi menţiuni documentare despre Românii din Ardeal în conexiune cu Saşii (din anul 1383) şi cu Ungurii (din anul 1407) e în legătură cu nişte oameni, cari îşi păşunau oile pe teritoriul Saşilor de pe la Cristian [5]) şi pe câmpiile dela Apahida [6]).

---

[1]) O descriere foarte frumoasă a păstoritului în forma sa de astăzi o avem dela Emmanuel de Martonne în lucrarea sa cu titlul «*La vie pastorale et la transhumance dans les Karpates méridionales; leur importance géographique et historique*» în volumul «Zu Friedrich Ratzels Gedächtnis» (Leipzig, 1904) pp. 227 — 245. Rezumat în «Convorbiri Literare» vol. XLVI pp. 122 — 127.

[2]) Cfr. teoria d-lui Ovid Densuşianu în lucrarea sa *Păstoritul la popoarele romanice* (Bucureşti, 1913) şi studiul său francez cu titlul. *La vie pastorale chez les Roumains* în «Les Annales des Nationalités» anul 1914 pp. 24 — 30. O critică a primei lucrări a lui Densuşianu de Cancel P. sub titlul: *Păstoritul la poporul român* (Bucureşti, 1913) e contrarie teoriei sale.

[3]) Dovezile privitoare sunt a se vedeà în cartea lui Densuşianu citată, unde tratează subiectul ales în 8 capitole pe baza bogatului material folkloristic adunat.

[4]) O descriere amănunţită a păstoritului Românilor din Ardeal se găseşte la Moldován Gergely, *Alsófehér vármegye román népe* (Nagy-Enyed, 1899) pp. 865 — 868.

[5]) *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. II, (Hermannstadt, 1897) p. 565, unde citim în contractul oraşului şi scaunului Sibiiu făcut (Grossau, 13 Ianuarie 1383) cu Românii din împrejur următoarele: «Secundus articulus est iste, quod assumpserunt ipsi Walachi, quod nunquam pascerent pecora, nec pecudes in territorio Theutunicorum nisi liberrima licentia et admissione Theutunicorum, in quorum territoriis pascerent».

[6]) In actul din Apahida, 5 Ianuarie 1470 cetim: «pro duobus homagiis duorum olahorum centum et quadraginta oves ac pecudes, vel pro quolibet pecore sedecim grossos parvos ac duos equos vigintiquatuor florenos valentes», Barabás Samu, *Codex*

O urmare firească a acestei înclinări a Românului pentru păstorit, este iubirea sa nesfârşită faţă de natură. Are dreptate acel pădurar ungur — Ioan *Földes* — care vieţuind cincisprezece ani printre oieri români, în cărticica scrisă despre vieaţa lor, începe cu declaraţiunea că nu se găseşte pe toată suprafaţa pământului vreun popor, a cărui vieaţă să fie atât de strâns legată de pădure — dela prima sa ivire şi până în prezent — ca poporul român [1]). Acestui pădurar îi datorăm şi fixarea literară a faptului, că chiar şi în regiuni cu locuitori de diferite naţiuni, nimeni nu cunoaşte aşà de bine văgăunile codrilor ca Românii, cari dau numiri caracteristice până şi celor mai mici creştete de munţi sau celor mai neînsemnate pâraie, iar, pe de altă parte, cele mai frumoase doine le are despre oi, aşà că în cântecele sale despre mioriţele pierdute şi regăsite se oglindeşte tot caracterul poporului [2]).

I

Pe lângă dispoziţiunea şi tragerea de inimă a poporului român, reprezintată acì cu măestrie, cred că transhumanţa păstorilor e condiţionată şi poate fi înţeleasă mai bine prin împrejurările locale şi geografice ale solului. Căci coama Carpaţilor din spre răsărit şi mai cu seamă miazăzì, este atinsă mai curând şi încălzită mai mult timp de razele soarelui şi astfel clima ţărilor române e mai dulce, mai statornică şi mai apărată de vânturi ca părţile Carpaţilor din spre miazănoapte şi apus, cari sunt atinse numai de razele soarelui de după prânz, din care cauză, sunt mai umede şi totuş mai sărace în ierburi [3]). Afară de aceasta — după memoriul scaunelor Ciuc, Ghirghău şi Cason din 1726 — în munţii Ardealului, gerurile fiind tari, iarna începe curând şi primăvara târziu, şi neavând nici păduri de ghindă, oamenii sunt nevoiţi a-şi mânà vitele, oile şi porcii în Moldova [4]), lucru obişnuit din veci,

---

diplomaticus Sacri Romani imperii comitum familiae Teleki de Szék, vol. I. (Budapest, 1895) p. 315).

[1]) Földes János, *Az oldh erdei pásztornépről* (Ungvár, 1907) p. 3.

[2]) *Ibid.*, p. 40.

[3]) Johann Wladimir Samec, *Die Alpen des Altlandes in Siebenbürgen* (Hermannstadt, 1865) p. 63. Este poate cea mai folositoare lucrare despre geografia, topografia climaterică, vegetativă, economică şi silvică a Carpaţilor de miazăzì din Ardeal.

[4]) *Székely oklevéltár*, vol. VII, p. 328.

cu toate că dajdia vitelor — chiar şi la mijlocul veacului al XVIII-lea — erà mai mică în Ardeal [1]).

Acest obiceiu s'a lăţit poate şi din cauza, că în văile umede ale Ardealului (după spusa unui bun agronom, prieten al meu) *lienita* (anthrax) e mai răspândită decât pe păşunile din Moldova şi Ţara Românească, solul lor fiind mai potrivit păstoritului de oi, decât acela al Ardealului, expus unei clime prea variabile şi cu un aer prea rece de munte. Astfel e cunoscut că nopţile din August sunt prea reci şi răcoarea de noapte a nopţilor irită atât de mult sângele oilor, înfierbântat peste zi, încât le produce friguri; nici iarba devenită băloasă din pricina multor ploi nu o mănâncă vitele bucuros, deoarece ea nici uscată ca fân nu e aşà de gustoasă, ca iarba ce creşte pe şesurile şi plaiurile ţărilor române [2]).

In atari împrejurări geografice prielnice, iarba încolţeşte în Ţara Românească pe valea Dunării — după un raport oficial vechiu — mult mai de timpuriu ca în Ardeal [3]), iar, după un alt document, păşunile sunt acolo vara cele mai bune şi mai îmbelşugate [4]), lucru ce atrăgeà mult crescătorii de vite din ţara vecină. Aşà de pildă, consiliul municipal al oraşului Sibiiu declară pe faţă în anul 1704 că vitele stau flămânzite în Ardeal din cauza lipsei de hrană şi de păşuni şi crescătorii sunt nevoiţi deci a le duce în Ţara Românească [5]). Dar păşunile ardelene — după un raport oficial din 1770 — nici peste vară nu sunt îndestulătoare, iar pe câmpuri se face aşà de puţin fân, încât el de-abià ajunge chiar şi pentru armată, decum să mai ajungă şi turmelor de oi. Când

---

[1]) Memoriul scaunului Ghirghău din 9 Decemvrie 1702 (Ibid., p. 109) şi constituţiunea celor trei scaune unite (Ciuc, Ghirghău şi Cason) din 1744 în *Corpus Statutorum Hungariae Municipalium*, vol. I, (Budapest, 1885) p. 153 cu specificaţiunea taxelor ce trebuie să plătească Românii depe munţii scaunelor drept oierit.

[2]) Pe baza experienţelor medicului Dr. Martin Lange în studiul său cu titlul *Ueber die häufigen Viehseuchen in Siebenbürgen* «Siebenbürgische Quartalschrift» vol. I, (Hermannstadt, 1790) pp. 425—6. Are şi o traducere ungurească făcută de Goedri János şi tipărită la Cluj, 1791.

[3]) După raportul cu titlul: Den 14. November 1719. *Bericht an die Hof-Kammer*, wie die Zehenden und sonstigen Abgaben in denen 5 wallachischen Kaiserlichen Districten zu requirieren wären, und dass besonders die Siebenbürger die viele Schafe, weilen das Gras darinnen vorzüglich gegen die Donau viel früher, als in Siebenbürgen hervorkommt, hineintreiben, von jedem 10 wallachische Denar oder 7 $^1/_2$ Kreuzer bezahlen sollen. (Inregistrare contemporană. Colecţiune particulară. Ungaria).

[4]) Din actul lui Grigore Ghica-Vodă din 1751 dat păstorilor ardeleni, Iorga, *Studii şi documente*, vol. V, p. 158.

[5]) Din Sibiiu, 9 Aprilie 1704, în Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, p. 1504.

în vreun an, se face destul fân, i se ridică prețul atât de mult, încât dacă oile ar trebuì să ierneze în Ardeal, tot venitul economiei de oi s'ar cheltuì pe fân. Pentru aceasta, economia de oi a fost așà de strâns legată chiar din vechime cu pășunatul în țări străine, căci altfel nici nu ar puteà existà și reușì. Dacă deci guvernul ar interzice felul acesta de păstorit — continuă raportul citat — gospodarii vor fi siliți a-și micșorà ori chiar a-și desființà turmele, din care lucru ar rezultà o mare pagubă, atât vistieriei Statului, cât și comerțului. Afară de această pagubă e de considerat și faptul, că postăvăriile, lânăriile și industria cioarecilor are nevoie anual de multe mii de măji de lână adusă din Țara Românească, așà, că în caz că ocârmuirea ar interzice păstoritul în țările vecine, ar păgubì mult economia națională și anume industria și comerțul țării [1]). Iar dacă oierii nu și-ar puteà mâna — din orice cauză — oile lor toamna la iernatec în cele două principate române, e sigur — zice agentul austriac din București, baronul Metzburg — că ele nu s'ar puteà menține peste iarnă în Ardeal și astfel o parte însemnată a populațiunii și a contribuabililor Ardealului și-ar pierde izvorul principal de venit [2]).

Ce sancțiune oficială cuminte, logică și concisă și ce motivare simplă a datinei vechi, născute din împrejurările geografice, cum și a manifestării sociale de vieață se oglindește în acest raport oficial, vieață primejduită necontenit de către deregătorii guvernului din Viena cu vederi mărginite, de a fi înfrânată, ba chiar și înăbușită cu totul, numai din pricina că păstorii cari își mânau primăvara turmele lor îndărăt din țările române, aduceau câteodată niște boale de vite în Ardeal [3]) ori poate pentrucă o parte din ei nu se întorceà regulat în țară!

Majoritatea păstorilor cari plecau din Ardeal în țările române se recrutà din Români brașoveni, făgărășeni și sibiieni, însă se aflau între ei și Sași brașoveni și râjnoveni [4]), precum și ceangăi unguri din cele Șaptesate și Săcui din Treiscaune, cari mergeau cu deosebire în Moldova

[1]) Raportul Guvernului Ardealului către împărăteasa Maria Tereza din Sibiiu, 30 Iulie 1770. (Colecțiune particulară. Ungaria).

[2]) Relațiunea lui Metzburg din București, 1 Octomvrie 1787, (Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX, p. 338).

[3]) O poruncă a Guvernului Ardealului din 12 Octomvrie 1727 prin care se interzice mânarea vitelor în Moldova, din cauza bolii de vite, se menționează în «Siebenbürgische Quartalschrift», vol. III (anul 1793) p. 302.

[4]) Așà găsim Sașii dela satul Râșnovul din ținutul Brașovului la anul 1793 pe munții din Prahova («Analele Acad. Române», vol. XV, p. 827).

aproape de ei, unde îşi găsiau şi concetăţeni în ceangăii judeţelor Bacău, Neamţu şi Roman şi dealungul Siretului, peste care treceau bucuros până la Prut, în timp ce păstorii de prin regiunea Bistriţii îşi mânau oile în Bucovina, pe munţii Câmpulungului.

Reieşeà din natura lucrului, că oraşele şi comunele interesate din Ardeal îşi mânau oile pe munţii cei mai apropiaţi, despărţiţi de ele numai prin coama Carpaţilor. Astfel braşovenii şi râjnovenii păstoreau pe munţii dela Predeal şi Sinaia, Săcuii din Treiscaune pe munţii din Vrancea, păstorii din ţinutul Făgăraşului pe munţii Argeşului, sibienii pe aceia din Gorj, iar proprietarii de vite din Tărgul-Săcuesc (Kézdivásárhely) îşi păşunau oile pe muntele Kecskés şi Jiroş, după nişte norme şi între limite vechi, cari se repetau din an în an. Dreptul de păşunat le erà asigurat de către proprietarii munţilor respectivi prin hrisoave vechi, iar dacă munţii aparţineau Statului — ca de pildă munţii păstorilor din Târgul Săcuesc — comunele îşi procurau recunoaşterea privilegiilor lor dela fiecare Vodă, care urmà pe tronul ţărilor române [1]. Dealtfel drepturile câştigate erau sancţionate chiar de tradiţia veche şi în vigoare, aşà că nu se pomeneà, ca vreo comună să-şi pască oile sale pe vreun munte care aparţineà vreunei alte comune. Rar se întâmplà vreo samavolnicie sau pâră între diferiţii păstori veniţi în ţară.

Numele oamenilor cari se ocupau cu păstoritul oilor în Moldova şi Ţara Românească, vecine cu Ardealul, erà — dela veacul al XVII-lea încoace — *ungureni*, chiar şi oficial, fără deosebire de naţionalitate [2]) şi păstorii, ca străini, se bucurau dealungul veacurilor de privilegii mai mari ca pământenii, poate din cauză că prin produsele lor de lăptărie şi altele aduceau un aport însemnat bogăţiei statelor, în cari erau primiţi. Din punct de vedere administrativ, bârsanii erau supuşi autorităţilor competente locurilor de păşunat ocupate, mai târziu însă, la înfiin-

[1]) Oraşul Târgul Săcuesc (Kézdivásárhely) are 9 documente de acest fel dela Domnii Moldovii (dintre anii 1652 — 1734) publicate de d-l Iorga în «Buletinul Comisiei Istorice a României», vol. 2 (Bucureşti, 1916) pp. 193 — 198.

[2]) Numele de Ungurean (şi Ungureni) îl găsim într'un act dela 1695 (Iorga, *Studi şi documente*, vol. V, p. 339) dela 1708 şi 1710 (în «Bul. Com. Ist.» vol. II, pp. 260 şi 196 dela 1724 cu Vasile Ungureanul vătaf de ciobani (Iorga, *Studii şi documente*, vol. V, p 143) dela 1784 în porunca lui Mihai Suţul («Analele Acad. Române», vol. XII, p. 1108 dela 1785 şi 1791 (Urechia, *Istoria Românilor*, vol. I, p. 529 şi IV, p. 276) precum şi dela 14 Decemvrie 1794 în pitacul la ispravnicii din Jiul-de-Sus şi la vătaşii de plaiu, ca ciobani ungureni («Analele Acad. Române», vol. XV, p. 817) şi aiurea.

țarea consulatelor (în ultimul pătrar al veacului XVIII) aparțineau ca cetățeni austriaci — numiți de Români sudiți — cercului de activitate al agenților cesaro-crăiești austriaci, prin cari își înaintau și plângerile lor eventuale contra deregătorilor țărilor, în cari trăiau vremelnic. Păstorii veniți din Ardeal erau susținuți întotdeauna de către acești deregători sau mai bine zis de către stăpânire, văzând că aduc un folos însemnat țării. Însă se purtà mare grijă ca nu cumvà să se strecoare printre acești «sudiți» alți oameni (indigeni ori chiar alți ardeleni) folosindu-se de privilegiile lor. Astfel ținerea lor în evidență și controlul lor permanent cereà un aparat special de slujbași, bine instruiți. Păstorii ardeleni se «plângeau» însă mereu din pricina «dajdiilor mari» și al altor sarcini, a căror reducere o cereau în fiecare an, așà că nu e de mirat, dacă chiar și un Domn generos și cu inimă, cum erà Constantin Brâncoveanul, pierzându-și cumpătul față de păstorii brașoveni — într'una din scrisorile lui — le dădù de știre, că cui nu-i va plăceà după cum este de veci, să nu-și mai aducă «bucatele» să le hrănească aici în țară, ci să și le ție acolo [1]), unde se află.

II

Ca așezământ, păstoritul ardelenilor erà organizat astfel: Câte un păstor mai cu stare își strângeà (ca un fel de antreprenor) un număr mai mare de oi și alte vite de pe la boieri, orașe, comune și economi, pe cari le mânà în turme anumite — el însuși ori oamenii lui — în țările române. Acest fel de antreprenor se numià — chiar dela începutul veacului XVII — *scutar* [2]) ori *stăpân* [3]) și avansà la acest titlu din simplu păcurăraș, cu timpul, îndată ce-și puteà alcătuì o turmă-două din venitul său [4]). Fiecare turmă îș aveà *vătaful* ei, iar peste vătafi erà pus un *vechil*, răspunzător de întreagă cireada de oi scutarului, pe

[1]) Scrisoarea lui Constantin Brâncoveanul către brașoveni, din 9 Iulie 1706, Iorga, *Studii si documente*, vol. X, p. 371

[2]) Cunoaștem acest termen încă din anul 1638 și 1656 din socotelile domeniului Făgărașului; Takács Sándor, *Rajzok a török világból*, vol. II, (Budapest, 1915) p. 313. Recensiunea studiului autorului numit făcută de Silviu Dragomir cu titlul de «*La vie de notre ancien peuple pastoral*» în «Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale», anul 1912, pp. 18 — 24.

[3]) Acest termen întrebuințat astfel există numai la Hintz, *l. c.*, *p.* 37.

[4]) Dintr'un act dela 1754 la Iorga, *Studii și documente*, vol. V, pp. 516 — 517.

care-l înlocuià şi reprezentà faţă de autorităţi în absenţa lui; pe când mânarea proprie şi întreţinerea oilor erà încredinţată ciobanilor, îndeletniciţi de copilărie cu acest meşteşug, ajutaţi în munca lor de nişte *simbriaşi* sau *birişi* [1]), cum erau numiţi cu termen unguresc.

Păstorii se şi asociau între dânşii pe comune sau rudenie, pentru ca să poată câştigà mai bine pe lângă o comunitate mai întinsă de afaceri, iar cu desvoltarea aşezământului păstoritului, oierii bârsani — la începutul veacului al XIX-lea — şi-au format chiar o «companie» specială [2]).

Despre mărimea turmelor şi cirezilor mânate din Ardeal în ţările române, ne putem alcătuì o ideie oarecare, dacă ştim, că în anul 1632 cetatea Făgăraş aveà 16.984 oi, curtea din Porumbacul de Jos 5414 şi cea din Comana de Jos 4417 oi pe câmpiile Ţării Româneşti [3]); că turma oraşului Braşov erà atât de mare — chiar şi pe la mijlocul veacului al XVII-lea — că de pildă în anul 1644 din pricina unor ţigani, un boier îşi putù reţine pe moşia sa 2500 de oi drept amanet până la regularea afacerii sale [4]), iar peste o sută de ani oraşul Braşovul şi cele 9 comune din împrejurimea sa aveà 4685 capete de vite mari şi 93.412 de oi la păşune în Ţara Românească [5]). Tot pe vremea aceasta (la 1757) Petru Luca şi-a strâns şi a mânat 117 boi în Ţara Românească, unde numărul oilor şi vitelor creşteà necontenit [6]).

Pentru a evità abuzuri, bârsanii erau datori — din cele mai vechi vremuri — a-şi comunicà în fiecare an lista oamenilor lor stăpânirii, aşà că, în toamna anului 1675, când Mihail Hermann din Braşov a căpătat permis de a ţine 7 ciobani pe lângă oile sale din Ţara Românească, Domnul ţării îl ameninţă sever, ca «să fie oameni străini, bârseani, fără bir şi fără nici o gâlceavă, iar oameni de ţeară să nu fie nici unul» căci de s'ar aflà numai un singur «om de ţeară» printre ciobanii aceia,

---

[1]) Numele de simbriaşi apare într'o cerere a lui Iuon Besul şi tovarăşi din Mercurea (Reismarkt) 25 Fevruarie 1793. (Arhiva Agenţiei Austriace, leg. 58).

[2]) Cunoaştem de pildă Compania oierilor din ţinutul Bârsii, dintr'un act al ei dat în Satu-Lung-Săcele, 19 Maiu 1803. (Ibid., leg. 58).

[3]) Ştefan Meteş, *Păstori ardeleni în Principatele-române* (Cluj, 1925), p. 7. Studiul acesta e un extras din «Anuarul Institutului de istorie naţională», vol. III (pp. 293—355) cu un anex folkloristic, *Din vieaţa păstorilor ardeleni în Principatele-române*, pp. 65—77.

[4]) Actul din 10 Fevruarie 1645 la Iorga, *Studii şi documente*, vol. X, p. 146.

[5]) După un act din 8 Septemvrie 1765, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, p. 1730. Dar cuvântul e cunoscut şi în Moldova; Meteş, *l. c.*, p. 5.

[6]) Pe baza scrisorii lui Alexi căpitan din 16 Aprilie 1760, Iorga, *Studii şi documente*, vol. XII, p. 72.

pentru acel unul să nu fie scutiţi nici ceilalţi şi stăpânul lor să fugă din ţară [1]).

Această castă de oameni, formată de oieri şi păstori nu aveà alt cerc de gândire afară de oaie, căci ea socoteà în oi şi tot ce aveà dela ele, luându-şi şi simbria, şi venitul tot în oi, pe lângă cari se orânduià chiar şi mersul cugetării şi întreaga vieaţă a fiecăruia.

După o învoeală din anul 1549, păstorii domeniului din Făgăraş primeau dela Sfântul Gheorghe până la Sfântul Dumitru de fiecare 100 de oi câte două, haine de două ori pe an şi o parte din pieile oilor moarte; afară de aceasta mai aveau câte o mierţă de grâu pe lună şi o parte din brânză, din care erau datori să facă la început zilnic câte un caşcaval şi cu cât oile creşteau, câte două, dela Sfântul Urban încolo, iar când oile se înţercau, chiar câte trei [2]). Aceasta formà un venit cinstit, cum se cade, dacă ştim, că pe vremea aceasta — la 1556 — păstorul puteà aveà dejà pentru douăzeci de piei de oaie o şubă (sarică) bună şi un venit şi mai însemnat, dacă vedem, că peste câţiva ani (la 1571) preţul unei piei de oaie erà de 12½ bani (denari), a pielei de berbeci 20 bani şi a ţapului 25 bani, pe când o piele întreagă de vacă nu costà mai mult de 40 bani, una de bou 60 bani şi nici pielea de vulpe — foarte căutată — nu erà mai scumpă de 40 bani [3]).

In Maramureş, cu prilejul plăţii dărilor în anul 1625, vedem că păstorii primeau câte o oaie şi 16 parale de fiecare turmă de câte douăzeci de oi [4]). Aceasta alcătuià astfel un venit net mai bine de 5% care creşteà cu vremea, ba se mai şi mărià prin şiretlicurile păstorilor, săvârşite cu gândul să aibă cât mai multe oi.

Controlul acestor şiretlicuri se făceà de către vameşii dela hotarul ţării, numiţi pe vremuri *schileari*, cari dispuneau de o ceată de «martalogi» cu căpitanul lor, cari, la porunca vameşilor, prindeau pe oierii, cari nu vroiau să plătească de bună voie, luându-le cu sila vama ce se cuvenià să o plătească stăpânirii [5]).

---

[1]) Scrisoarea din 26 Noemvrie 1675 la Iorga, *Studii şi documente*, vol. X, p. 264.

[2]) După raportul lui Matei Duczó din 29 Iunie 1549, Takács, *l. c.*, vol. II, pp. 278 — 279.

[3]) Vezi datele amănunţite dela 1556 până la 1571 în *Monumenta Comitialia regni Transylvaniae*, vol. II, p. 66 şi 380.

[4]) La Takács, *l. c.*, vol. II, pp. 305 — 306.

[5]) Din porunca dată schilearilor dela Câineni, dela 3 Ianuarie 1695, (Iorga, *Studii şi documente*, vol. V, p. 339).

Guvernul vienez stăruià cu îndârjire să desfiinţeze păstoritul ardelenilor de prin ţările române, mai cu seamă din motive de igienă zootehnică, cu toate că ocârmuirea Ardealului adică aşà numita «gubernie» precum şi consulii din Moldova şi Ţara Românească erau contra acestei stăruinţi, chiar din interesul firesc al Statului. Aceşti consuli ori agenţi — precum erau numiţi pe vremuri — observau cu ochi proprii şi de aproape toate foloasele ce se trăgeau din acest fel de păstorit de către supuşii lor, cari se ocupau cu acest meşteşug; dar cu toate acestea trebuiau să întrebuinţeze o mare dibăcie, pentru ca să poată convinge guvernul lor despre avantajul acestei meserii, şi tocmai din două rapoarte consulare aflăm cu deamănuntul felul cum se desfăşurà această transhumanţă de vite şi oameni, care se repetà an cu an în aceleaşi condiţiuni.

După raportul agentului din Bucureşti, Fleischhackl (din anul 1816), oierii ardeleni îşi strângeau oile toamna şi porniau cu ele după Sântă-Mărie spre plaiurile din Ţara Românească, mai cu seamă la bălţile de pe valea Dunării, acoperite cu trestie şi răchită, unde găsesc adăpost bun de iarnă şi păşune bună, iar primăvara, după ziua Sfinţilor Constantin şi Elena, îşi mânau turmele îndărăt în Ardeal, unde petreceau vara [1]).

Această transhumanţă dela munte la şes se face până în ziua de astăzi după anumite forme şi ceremonii bisericeşti. Aşà păstorii intră mai întâiu în biserică la rugăciune şi apoi îşi iau rămas bun dela familiile şi comunele lor, ca şi un marinar, care niciodată nu ştie, dacă îşi mai vede satul unde s'a născut..., apoi turma se pune în mişcare în şirag mare, împreună cu tot calabalâcul trebuincios la facerea brânzei. Şirul lung al păstorilor şi oamenilor lor, cântă din fluer nişte doine adememitoare şi triste, până ce ajung la câmpie, adeseori până în Basarabia. Aşà se desfăşoară această emigrare voluntară în Ardeal până în ziua de astăzi [2]), dar e foarte interesant şi caracteristic, că la fel este şi la Românii macedoneni de sub poala Pindului [3]), unde acest obiceiu

[1]) Pe baza expunerii a trei bârsani, *Graiul Nostru*, vol. I. pp. 122 — 123.

[2]) Păcală Viktor, *A Nagyszeben vidéki resindárok lakóhelye és életviszonyai*, «Földrajzi Közlemények» anul 1905 pp. 322 — 323 şi Victor Păcală, *Monografia comunei Răşinariu* (Sibiiu, 1915) pp. 291 — 297, despre prăsirea vitelor şi despre oviculturǎ.

[3]) Serbarea plecării la păşune a Românilor din Macedonia ne-o descrie Demetrie Bolintineanu în urma călătoriei sale din 1858 în *Călătorii la Românii din Macedonia* (Bucureşti, 1863) şi după dânsul Moldován Gergely, *Alsófehér vármegye román népe*, p. 864. Mai pe larg şi sistematic Th. Capidan, *l. c.* pp. 120 — 126, în capitolul «Coborîrea oilor la şes» şi în alte locuri ale acestui studiu preţios.

strămoșesc s'a desvoltat dealungul peregrinărilor vecinice și s'a cristalizat întregul meșteșug al păstoritului, cu multele sale apucături, obiceiuri, credinți, superstițiuni [1]) și întreaga ei poezie, la fel toate, aproape în toate locurile unde se găsesc Români și unde au ajuns păstori români.

Mulți dintre păstorii ardeleni veniți în țară — urmează agentul austriac — pe de o parte, pentrucă acasă nu au pășune destulă, iar pe de alta, pentrucă după iernurile grele nu-și pot cumpărà fân oilor lor decât numai făcând datorii, își iau cu chirie pășuni de vară în munții vecini cu hotarul țării lor, de unde își trimit cu ușurință — și fără vamă — brânza, untura și lâna ce și-au făcut, iar ce le mai rămâne de prisos din produsele acestea le vând în țară pentru ca să-și poată achità datoriile făcute peste vară. Chiar și creditorii lor le dau numai în acest caz bani cu împrumut, pe când dacă n'ar puteà petrece vara cu oile lor în țară, ar trebuì să-și vândă cu încetul multe oi. Acest fel de economie are și avantajul, că oile bătrâne și sterpe se îngrașă pe pășunele bune și vânzându-le apoi măcelarilor, oierii pe banii căpătați își cumpără alți miei și astfel contingentul de oaie rămâne neatins, ba chiar devine reîmprospătat. Păstoritul acesta de vară nu poate fi așadar păgubitor nici pentru vistieria guvernului, căci oierii își plătesc dajdiile și acasă în Ardeal. Agentul nu putù da astfel alt răspuns Inaltului Guvern al Ardealului la întrebarea aceluia, că în ce chip s'ar puteà constrânge oierii ardeleni ca să se întoarcă regulat peste vară în țară; propuse însă, ca să fie interzis, ca ei să treacă și peste Dunăre adică pe teritorul propriu zis al Turciei [2]).

Din raportul mai vechiu al agentului Raicevich din Iași (dela 1786) mai aflăm, că oile au fost mânate peste vară dela șes la munte, deoarece, pe când oaia țigaie biruește caldul verii la marginea vreunei păduri și, cu ape bune, oile bârsane se prăpădesc în zăduful de vară, în care se îmbolnăvesc și slăbesc. Dintre aceste două feluri de oi, țigaia e mai nobilă, având lână scurtă și subțire și carne gustoasă, pe când lâna oaei bârsane e lungă, dar groasă și carnea ei mai puțin bună. Oaia țigaie însă nu e prea răspândită în Moldova, unde nici nu se ține bine, deoarece adusă acolo capătă în anul al doilea lână mai groasă, iar în anul

[1]) Moldován Gergely, *A magyarországi románok* (Budapest, 1913) capitolul XVIII: *A román juhászat*, pp. 422 — 458.

[2]) Raportul agentului Fleischhackl din București, 15 Iunie 1816. (Colecțiune particulară. Ungaria).

al treilea degenerează cu totul şi se face la fel cu oile moldovene [1]). Aceasta erà pe semne cauza că oile ardelene se găseau întotdeauna în număr mai mic în Moldova, care nu e destul de potrivită creşterii oilor [2]), cu toate că acolo se luà dela bârsani oierit mai mic ca în Ţara Românească.

Pentru a cunoaşte bine diferitele rase, trebuie să ştim, că în Moldova şi Ţara Românească erau cunoscute şi crescute următoarele cinci feluri de oi:

1). Oaia ţigaie (Ovis hispanica L.) cu o carne foarte gustoasă, care se datoreà pelinului (vermuth) cu care se hrăneà pe câmpuri, având şi o lână lungă şi fină;

2). Oaia ţurcană sau bârsană, o speţă ungară (Ovis longicauda L.) cu o lână groasă şi carne mai puţin gustoasă;

3). Oaia tătară (Ovis laticauda L.) cu coadă groasă, cea mai potrivită pentru îngrăşat şi astfel foarte rentabilă, având însă carne puţin bună şi lână de calitate simplă [3]);

4). Oaia stogu cu lână ordinară [4]);

5.) Oaia soroca (din regiunea Soroca din Moldova) având ciudăţenia dela natură, că are o coastă mai mult ca celelalte oi şi afară de aceasta e fenomenal, că dacă oaia-sorocă e dusă în alte ţinuturi, la al treilea an mielul ce fată nu are decât coastele obişnuite, iar oile aduse de prin alte locuri la Soroca, mielul ce fată la an are o coastă mai mult de cât măsa [5]). Această oaie curioasă e preţuită mai cu seamă pentru carnea ei, pentru care negustorii greci — chiar la începutul veacului XVIII — exportau

---

[1]) Cartea lui Raicewich apărută anonim sub titlul *Osservazioni storiche, naturali, e politiche intorno la Valachia, e Moldavia* (Napoli, 1788) şi ediţiunea ei germană, Ignaz Raicewich, *Bemerkungen über die Moldau und Wallachey* (Wien, 1789) pp. 21 — 26. O traducere germană mai bună decât aceasta a făcut-o profesorul Piehl, tipărită la Strassburg, 1790.

[2]) Din relaţiunea lui Merkelius din Sibiiu, 18 Septemvrie 1788, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX, p. 507.

[3]) *Hacquet's neueste physikalisch-politische Reisen in den Jahren 1788—1789 und 90 durch die Dacischen und sarmatischen oder Nordlichen Karpathen*, vol. II, (Nürnberg, 1791) pp. 82 — 83.

[4]) I. A. Vaillant, *La Romanie* (Paris, 1845) vol. III, p. 24.

[5]) *Demetrii Cantemiri principis Moldaviae Descriptio Moldaviae* (Bucureşti, 1872) pp. 30 — 31 şi ediţia românească (Bucureşti, 1875) pp. 30—31. Interesant e, că despre acest fenomen ale oilor-sorocene pomeneşte şi Sulzer (în opera sa despre Români, vol. I, p. 61) afirmând însă tocmai contrarul celui ce spune Cantemir, întrucât zice, că oile numite au o coastă mai puţin ca altele.

din ea mai mult de 60.000 bucăți anual la bucătăria sultanului, deoarece Turcii țineau carnea de oaie mai scumpă și gustoasă decât toate celelalte cărnuri, chiar și din motivul, că erà mai ușor de mistuit [1]).

Oaia-sorocă delicată cum erà, nu se prea țineà de către bârsani, cu toate că lâna ei erà foarte căutată, celelalte însă erau așà de mult prețuite de ei, iar încrucișarea lor așà de perfecționată, încât lâna produsă concurà cu «merino», iar pieile crețe ale mieilor mici erau duse de negustori până în Persia, de unde apoi ajungeau pe piețile Apusului ca blănuri de «persian» și «astracan» [2]).

Afară de aceste oi, în Moldova mai erà cunoscută 6) *părnaia*, având lâna cea mai bună și 7) *mistruganca*, iar pentru tăiat mai prețuite erau caprele, din cari țapii se vindeau întotdeauna mai bine ca orice berbec de oaie [3]).

După cercetările moderne, oaia țurcană este speța strămoșească și cea mai răspândită, chiar și din motivul, «că având o piele groasă și lână lungă, este ocrotită — după mărturisirea unui autor specialist — de frigul iernii și suflarea cu ger a vânturilor și afară de aceasta, fiind obișnuită la un traiu mai simplu, îndură bine iarna» [4]) și astfel chiar și oamenii din trecut au observat că țurcana e mai trainică decât țigaia, căci, învățată la aer de munte, nu pătimeà de căldură și astfel erà ținută mai cu seamă de către ardeleni [5]).

In ce privește rentabilitatea oilor, e interesant, că ele fată de obiceiu doi miei, din cari unul se cuveniă — după datina veche — păstorului; iar lână dădeà oaia bârsană câte patru funți (două ocale) pe an, dar oile mai prețioase mai puțină [6]). Această rentabilitate formà un venit însemnat, dacă știm, că la sfârșitul veacului al XVIII-lea ocaua de lână se vindeà cu 12—15 creițari, lâna mai subțire cu 30 creițari, pe când un țurcan întreg nu costà mai mult de 1 fiorin sau 1.15 fiorini, iar țigaia

---

[1]) După Cantemir, *l. c.*, p. 31.

[2]) Vezi Hacquet, *l. c.*, p. 83.

[3]) Din tabela de prețuri a agentului austriac din Iași, 14 Iunie 1817, N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, (București, 1902) p. 263. Despre numirile de oi (Juhnevek) a sris George Alexics în revista «Nyelvtudomány» 1909, pp. 319—320.

[4]) Dr. Szentkirályi Ákos, *Erdély juhai* (Kolozsvár, 1923) p. 5. In literatura română avem monografia lui Constantin D. Dițescu, *Contribuțiuni la studiul oilor țigăi și țurcane ca producătoare de lapte*, București, 1911.

[5]) Sulzer Joseph, *Geschichte des transalpinischen Daciens*, vol. I., (Wien, 1781) p. 57.

[6]) După Raicevich, ediția originală (italiană) p. 70.

2—2½ fiorini. Pe de altă parte, carnea de oaie era atât de preţuită în Moldova şi Ţara Românească, că se vindeà ocaua cu 4—6 creiţari, va să zică îndoit mai scumpă decât carnea de vacă [1]).

Iată o dare de seamă scurtă — făcută pe baza rapoartelor oficiale — a păstoritului ardelenilor în ţările române, pe care sunt în stare să o întregesc cu multe amănunte noui, culese din materialul de documente publicat, cum şi din cercetările mele arhivistice. Ocupat cu această chestiune interesantă—timp de treizeci de ani,—am dorit să fac o mică *istorie pragmatică* a trecutului păstoritului ardelenilor în ţările române, cu atât mai vârtos, cu cât acest trecut, precum şi istoricul aşezământului acestuia important nu ne e cunoscut până acuma dintr'o lucrare mai compendiară. Primul studiu scris în româneşte e al d-lui *N. Iorga* din anul 1905 despre «Bîrsanii păstori» [2]) iar un al doilea scris de părintele Ştefan *Meteş* a apărut, după ce am predat Academiei Române manuscrisul lucrării de faţă [3]).

III

Păstoritul ardelenilor în ţările române, această activitate socială însemnată, se desfăşurà de veacuri în forme atât de simple şi într'un chip atât de patriarhal, încât — din vremurile vechi — nu a lăsat aproape de loc urme scrise. Astfel e foarte caracteristic, că, pe când guvernul umanitar al împăratului Iosif II, între altele, dorià să sistematizeze şi această ocupaţie în cadrul general al unui guvernământ bine orânduit şi în vederea acestei dorinţi foarte justificate, împăratul însuş trimise o adresă oraşelor ardelene, ca să facă cercetări prin arhivele lor privitoare la chestiunea păstoritului în trecut, nu s'au găsit nicăieri documente despre dreptul de păşunat al ardelenilor în ţările vecine [4]) şi din toate arhivele, câte erau în ţară, numai arhivul bisericesc al capitolului din Alba Iulia trimise — după mari investigaţiuni — confedera-

---

[1]) Datele lui Sulzer din 1781, *l. c*, vol. I., pp. 58 — 59.

[2]) Apărut în «Studii şi documente», vol. X, pp. 362 — 393 cu un anex documentar de 25 acte dintre anii 1644 — 1765.

[3]) Vezi, citat mai sus, p. 9.

[4]) Rescriptul magistraturii oraşului Braşov din 26 Noemvrie 1786 şi al oraşului Bistriţa, din 27 Noemvrie 1786 către Guvernul Ardealului. (Colecţiune particulară. Ungaria).

țiunea principelui Mihai *Apafi* din 1685 încheiată cu Țara Românească, care conține un articol privitor la chestiunea cercetată [1]). Dar chiar și acesta erà așà de uitat, încât nici guvernul Ardealului nu știà de el, încât fiind întrebat de către Curtea vieneză în privința vechimii acestui obiceiu de a păstorì în țările române, s'a dat răspunsul oficial — în vara anului 1770 — că acest lucru e obișnuit cam de 50 de ani [2]). Memoria Guvernului dealtfel nu erà greșită, însă se refereà, probabil, la faptul, că *organizația* și *reglementarea păstoritului* ardelenilor prin Moldova și Țara Românească a ajuns pe tapet numai în primăvara anului 1721 întâiașidată, când inspectorul vamal Ioan *Macskási* a făcut un regulament, prin care s'a decretat (chiar în articolul întâiu) că bârsanii sunt datori a-și mânà oile într'un anumit loc aproape de frontieră, pentru ca să fie acolo numărate de către vameșii «hărminției», dela cari vor aveà «țedule» corespunzătoare, cu obligația ca să le prezinte la întoarcere și de s'ar găsì la noua numerație un număr mai mare decât erà la ieșirea oilor din țară, prisosul se va confiscà ca marfă de contrabandă, afară dacă vor puteà adeverì, pe lângă pașaportul lor, felul cum s'a sporit acel număr de oi.

Această reformă erà introdusă cu consimțimântul stăpânirii din Țara Românească, deoarece aflăm, că cu prilejul ieșirii oilor din Ardeal se plăteà după fiecare turmă de câte 600 oi 1 ½ fiorini ori zloți, iar după turme de 700—800 oi câte 2 fiorini, plătindu-se și alți 3 fiorini pentru țidula primită, care trebuià să fie legalizată și de către plăieșii dela hotar, ca nu cumva să se facă vreun abuz cu ele [3]).

Păstoritul ardelenilor în țările române nu a fost niciodată desbătut în dietele țării în timpul existenței de 150 de ani a principatului Ardealului, cu toate că «ordinele» aveau grije permanentă de toate chestiunile sociale și economice, ocupându-se mult cu creșterea vitelor și protejarea ei față de străini. Din norocire, ne-au rămas însă câteva hrisoave ale Domnilor munteni, pe baza cărora putem adeverì documentar, că așezământul acesta erà obișnuit chiar din veacul al XIV-lea. Așà Mihai (fiul lui Mircea) confirmă la 5 Iunie 1418 privilegul pe care-l dăduse părintele său comunii Cisnădie (Heltau) ca Românii de acolo să-și poată

[1]) Din raportul Guvernului Ardealului dela Sibiiu, 29 Martie 1787 către împăratul Iosif II ca răspuns la ordinul din 12 Octomvrie 1786. *(Ibid.)*.

[2]) Rescriptul Guvernului Ardealului din Sibiiu, 30 Iulie 1770. *(Ibid.)*.

[3]) Raportul lui Ioan Macskási din Sibiiu, 29 Aprilie 1721, (Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, p. 1585).

paşte turmele lor în munţii ţării sale, [1]) iar Vladislav Dan Vodă dă voie — în anul 1452 — pârgarilor din Braşov, ca de aci înainte oamenii lor să umble slobozi şi fără bântuire prin ţara lui, să se hrănească şi să n'aibă grije de nimica, şi «să ne ţinem — zice Domnul — de aşezământul cel vechiu, dela cei dintâi Domni, şi voi şi noi» [2]). Un alt document — tot către braşoveni — e dela Laiota Basaraba, din anul 1474, în care Vodă declară pe faţă că, de când l-a miluit Dumnezeu cu Ţara Românească, a lăsat să umble în bună voie cu oile şi porcii lor prin ţara sa, însă de acum înainte nu va lăsà acest lucru numai acelora, cari îşi vor înscrie dobitoacele la vătafii ce sunt puşi pe marginea ţării şi vor plătì pentru păşunat gorştină, iar de va aflà că niscaiva păstori vor intrà în ţară fără ştirea vătafilor, pe aceia îi va tăià şi le va luà şi dobitoacele cu totul [3]).

Vechimea aşezământului păstoritului ne-o mai dovedesc şi datele dintre anii 1521—28, când vedem «knezi» români din Răşinari, Cacova şi aiurea umblând pe la Domnii şi boierii din Ţara Românească ca să le dea voie de păşunat [4]), precum şi o scrisoare din care aflăm, că domeniul din ţinutul Făgăraşului aveà o învoeală cu Domnul Ţării Româneşti, în virtutea căreia, supuşii lor au reciproc drept de păşunat pe munţii lor [5]).

Ameninţarea cu moartea în caz de contravenţie, cuprinsă în scrisoarea lui Laiota Basaraba, ne explică — după părerea mea — şi faptul, că păstoritul ardelenilor în ţările române nu mai dispune de alte mărturii scrise, căci să nu uităm, că în vremurile vechi oamenii erau mai cucernici şi aşezaţi, decât mai târziu, poate şi din cauza pedepselor severe, deoarece cea mai mică infracţiune erà pedepsită cu moarte sau cu ciuntiri, până şi la începutul veacului al XVIII-lea [6]). In consecinţă, oamenii timpurilor vechi păzeau bine cuprinsul orânduelilor şi continuau şi

[1]) Hurmuzaki, *Documente*, vol. I/2, p. 502 retipărit din Engel, *Geschichte der Moldau und Walachei* (Wien, 1801) p. 164. (Data documentului e deslegată de mine).

[2]) Ioan Bogdan, *Documente şi regeste*, p. 59.

[3]) Documentul citat; *ibid.*, p. 79.

[4]) Din socotelile Sibiiului; Hurmuzaki, *Documente*, vol. XI, pp. 844—852.

[5]) După scrisoarea lui Demetrie Gerdey, castelanul cetăţii Făgăraşului, din 22 Septemvrie 1542; Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, p. 419.

[6]) Intr'o cronică braşoveană citim următoarele: Die 26. [Decembris] 1705 sein einem Walachen beide Ohren abgeschnitten, weilen er Briefe (von dem Herrn Pekri Lörincz der Kuruczen Generalen anhero geschickt) hereingebracht, selbe aber nicht alle an Tag gegeben, und wie er visitieret worden, sind dieselbe bei ihme funden worden. Er

păstoritul după datinele vechi păstrate din tată în fiu. Astfel și urmele scrise ale acestei ocupațiuni încep numai atunci să se înmulțească, când moravurile devenind rele, atât păstorii, cât și vătafii, cari erau meniți a păzì menținerea ordinei, au început să comită fărădelegi, cari trebuiau apoi pedepsite prin fel de fel de porunci și orândueli.

Felul și modul în care se desfășurà păstoritul oilor în vechime îl cunoaștem din pana cancelarului Ardealului, istoriograful contele Niculae *Bethlen*, care în legătură cu evenimentele anului 1662 ne-a lăsat în memoriile sale o admirabilă descriere a vieții și activității păstorilor români.

Acești păstori — zice Bethlen — trăiesc de veacuri în fundul văilor, ca în niște republici mici separate, ale căror membri nu au nici o legătură cu ceilalți locuitori ai Ardealului. Capul familiei este în acelaș timp preot și jude, care dimineața și seara stă la rugăciune cu casnicii săi, ținând și judecată între ei. Acești oameni trăiesc slobozi, așà că numai atunci merg la proprietarii lor de moșii (de cari cu dreptul aparțin) când vreau să se căsătorească, ei având dreptul de a-i căsătorì și apoi odată pe an, când fac socoteală despre oile primite și produsele lor, cu o preciziune și cinste exemplară. Văile și le părăsesc acești păstori la sfârșitul verii, când își mână oile în locurile băltoase de pe marginea Dunării în Țara Românească, unde ele găsesc și iarna iarbă verde printre stufișuri. Primăvara apoi, se întorc și dau socoteală despre banii primiți dela cumpărătorii de oi turci și de produsele oilor, ceeace formează partea mai mare a venitului boierilor nemeși din Ardeal. In văile lor, păstorii acești se întrețin numai cu lapte de oaie, din care fac un fel de pâine și din ea pe urmă o băutură covăsită și trebuie să fie o sărbătoare mare, când își taie vreun miel. Veșmântul lor îl fac din lână, iar în cap poartă niște căciuli mari de oaie. Femeile și copiii lor sunt îmbrăcați la fel cu bărbații și trăesc așà de retrași în mijlocul oilor lor prin munți, încât nu se ocupă de loc de tovarășii lor și cu ce se întâmplă în lume [1]).

---

soll von den Kurutzen geschickt sein worden; *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó*, vol. VII, (Brassó, 1918) 603.

[1]) *Memoires historiques du Comte Betlem Nikos*, I. partie (Amsterdam, 1736) p. 274 — 281. Există două traduceri ungurești ale acestor memorii și anume una cu titlul: *Bethlen Miklós ifjukori életének... leirása* (Kolozsvár, 1804) și alta cu titlul: *Gróf Bethlen Miklós történeti emlékrajzai* (Pest, 1864) unde pasagiile folosite se află pe pp. 257-264, respectiv 153 — 156. Sunt dator adevărului, observând că descrierea contelui Bethlen fu folosită aproape verbal (fără însă să o citeze) de Paul Hunfalvy, în lucrarea sa cu

O completare plină de poezie a acestei schiţe, o formează descrierea păstorului român făcută de contimporanul săsesc al lui Bethlen, Ioan *Troester*, care zice că cea mai plăcută ocupaţie a Românului e păstoritul, pe care-l duce vara în munţii răcoroşi, unde iese cu toată averea sa, păscându-şi caprele cu botul lat şi oile grase, iar pe lângă ele oierul cântă din fluerul său (lung de un cot şi jumătate) nişte doine duioase despre «verişoara» sa ori «băciţa» lui — întocmai ca în bucolicile poezii ale lui Virgil — în aşà manieră că nici zeul *Pan* nu le-ar puteà imità cu toţi zeii săi din pădure [1]. Tot aşà de cunoscut erà păstoritul Românilor şi altor autori unguri din Ardeal [2], supt ochii cărora el se desfăşurà într'o formă veche, comună tuturor.

Această vieaţă abià s'a schimbat — chiar în împrejurările ei noui — căci şi în ziua de astăzi, găsim în munţii Ardealului destui păstori, cari trăesc dela vârsta de 8 până la 80 de ani vara şi iarna prin păduri, fără să vază locuri mai populate de câteva ori în vieaţa lor, pe cum observă amintitul pădurar ungur [3].

Menţiunile oficiale ale păstoritului ardelenilor în ţările române sunt însă puţine în legislatura şi literatura istorică a Ardealului. Una o aflăm

titlul: *Magyarország ethnographidja* (Budapest, 1876) pp. 507 — 508 şi *Ethnographie von Ungarn* (Budapest, 1877) p. 355, precum şi cartea sa: *Die Rumänen und ihre Ansprüche* (Wien, 1883) pp. 192—194. Dealtfel descrierea contelui Bethlen despre păstoritul Românilor a fost tradusă (în parte) şi publicată în româneşte de către Ştefan Meteş *l. c.*, pp. 75—77.

[1]) Johann Troester, *Das Alt und Neu Teutsche Dacia* (Nürnberg, 1666), pp. 345—346: «Die Wallachen sind fast alle Vieh-Hirten und Ackersleute, doch haben sie an den Schafen den meisten Lust, mit denen begeben sie sich im Sommer in das kühle Gebirg, wie die *Afri armentarii* mit aller ihrer Haab und Gut, da sie als die sichere *Tityri* ausgestrecket zu sehen können, wie die breitnaesichte Ziegen, und die fette Laemmer an den heckichten Klippen hangen, da unterdessen der Wallachische *Corydon* auf seiner wol anderthalb Elen langen Floethen, ein Liedlein von seiner *Vereschoare* oder Schaeferin aufmachet, dass es wol *Pan* mit allen seinen Waldgoettern nachzumachen schwer fallen sollte. Mit einem Wort, was *Vergilius* in seinen *Bucolicis* je beschrieben hat, das siehet einer an diesen *Tityris*, als *in viva praxi*, aufs lustigste».

[2]) La Iosit *Benkő*, cetim în opera sa *Transsilvania*, tom. I (Vindobonae, 1778), p. 129: «Oves (cornibus compressis, lunatis) multis ubique turmis coluntur, et non pauca earum millia in Valachia ac Moldavia hibernant, iterum ad pascua reducenda» — iar romancierul Francisc *Komdromy* zice în cărticica sa cu titlul *Pártküzdelmek. Korrajz Erdély történelméből* (p. 13) că păstorii români ţin vara oile lor pe păşunile grase şi răcoroase din munţii Ciucului şi al Ghirghăului, iar toamna se strâng «ca rândunicile» ca să treacă cu turmele lor de oi pe târlele din Ţara Românească şi apoi în bălţile Dunării, unde găsesc şi iarna iarbă dulce şi verdeaţă proaspătă.

[3]) Földes János, *l. c*, p. 40.

în tratatul de alianţă a principelui George *Rákóczy I.* încheiat cu *Matei* Vodă Basarab în ziua de 23 Octomvrie 1638 la Bucureşti, prin care Matei Vodă se obligă a da în toţi anii, la păresimi (adică 6 Martie stil nou) suma de 5000 fiorini de arginţi «bani buni» din decima oilor transilvanè ce pasc în Ţara Românească, cu făgăduiala ca această contribuţiune să rămână nestrămutată în vieaţa sa [1]).

Acest obiceiu de a plătì principelui Ardealului un onorar anual (din oieritul ce se luà dela păstori) după oile mânate la păşunat în Ţara Românească datà din timpul de după moartea lui Bethlen, respectiv dela Leon şi Alexandru Vodă [2]), ei fiind cei dintâiu cari luau «dijmă» dela oile ardelenilor; aşà că la stăruinţa principelui George Rákóczy, Matei Basarab se obligă cu toată boierimea în ziua de după Sfântul Petru şi Pavel 1635 — printr'un contract special — de a-i trimite în fiecare an (pe ziua de Sfântul George) un donativ de 5000 fiorini şi un cal turcesc frumos «princiar» împodobit cu toate hamurile trebuincioase şi un altul de căpăstru [3]). Şi cu toate că această obligaţie a fost stipulată în toamna anului 1638 chiar prin *tractat*, plata această erà, fireşte, jignitoare pentru Domnii români şi aşà vedem că Matei-Vodă — puţin după moartea bătrânului Rákóczy — trimite în primăvara anului 1649 un sol anumit la noul principe (tânărul George Rákóczy al II-lea) rugându-l să renunţe la această «dare» pe motivul că nu se mai mână multe oi ca mai înainte vreme în ţară, aşà că nu are folos după ele, iar ţara a sărăcit rău. Trimisul lui Vodă intrând însă în curtea sfetnicului Ioan Kemény, acesta s'a împotrivit în această chestiune, zicând că lucrul atinge autoritatea principelui şi a confederaţiei făcute cu Vodă de tatăl său, iar în ce priveşte scuza că nu se prea mână oile în ţară, aceasta se întâmplă din pricina că boierii se poartă rău cu oierii, pe cari îi storc nemilos, cum s'a întâmplat şi anul trecut cu oile braşovenilor [4]).

O altă urmă oficială a păstoritului conţine *Pravila* ţării Ardealului cu numele de «Approbatae Constitutiones» redactată în

[1]) M. Mitilineu, *Colecţiune de tratatele şi convenţiunile României cu puterile străine* (Bucureşti, 1874) p. 65. Trebuie să menţionez, că Diţescu folosind această ediţie, zice p. 13) tocmai contrariul despre conţinutul tratatului şi anume, că principele Rákóczy erà obligat la plată.

[2]) Din relaţiunea lui Ioan Kemény dela 30 Aprilie 1649, *Mon. Hung. Historica Diplomataria*, vol. XXIII (Budapest, 1874) p. 17.

[3]) Documentele în «Török-magyarkori történelmi emlékek», vol. IV, pp. 244—246.

[4]) Relaţiunile lui Kemény, *l. c.*, pp. 15—16.

anul 1653 după care «toţi acei, cari îşi mână «bucatele» în marginea Ţării Româneşti ori a Moldovei sau şi le pasc în Jiu, de le-ar vinde atât în târle, cât şi altfel, sunt datori a plăti vistieriei impozitul fixat (hărminţia) fiind obligaţi vameşii administratori ai hărminţiei de a procedà contra defraudatorilor. după articolele prescrise de lege» [1]). Iar cea din urmă menţiune o găsim în actul de confederaţiune citat, al principelui Apafi, care fiind încheiat, după lungi tratative cu boierii munteni delegaţi, în ziua de 1 Iunie 1685 în cetatea Făgăraşului, stabileşte în mod legal prin articolul 11 în următoarele exerciţiul păstoritului ardelenilor în Ţara Românească:

«Aceia dintre locuitorii ţării cari îşi vor mânà vitele de păşunat sau bună pază, iar nu pentru neguţătorie într'o altă ţară, vor aveà slobozenia, fără să plătească dajdia de unul la treizeci, nici vamă ori vreo altă plată, nici oamenii de pe lângă vite, nici după vite, iar când acelea se vor mânà îndărăt, oamenii să fie lăsaţi slobod fără nici o supărare şi piedică; însă de s'ar aflà la luarea în seamă obişnuită niscaiva oameni de prin Ţara Ungurească în Ţara Românească, dacă se vor adeverì cu scrisuri bune, că sunt de aicea, să nu sufere nici o bântuială şi să nu fie împovăraţi cu nici un fel de sarcină» [2]).

Precum se vede, guvernul lui Apafi a asigurat păstoritul ardelenilor în ţările române cu cea mai mare liberalitate, care s'a şi desvoltat astfel în mod vădit. Economia oilor dealtfel erà favorizată şi ocrotită întotdeauna atât prin legile Ardealului, cât şi prin acelea ale Ungariei, de care aparţineau munţii Maramureşului. Aşà de pildă, ordinele ţării hotărăsc în dieta dela 1563 din Pojon, ca Rutenii şi Românii, până şi aceia, cari nu au case, ci trăesc în colibe şi ţin un număr mare de vite, să plătească întotdeauna numai jumătate din impozitul fixat. Această hotărîre fiind replicată după patru ani, a fost întregită cu un nou privilegiu şi anume, că aceia dintre păstorii români cari sunt scutiţi de bir, să nu fie înscrişi în condică [3]).

---

[1]) *Approbatae Constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum* (Varadini, 1653) p. 57 sub Partis 2. tit. 12, Art. IX.

[2]) *Monumenta Comitialia regni Transylvaniae*, XVIII, p. 343. Membrii comisiei muntene au fost: Matthaeus Canthakuzenus dapiferorum magister, Barbul Mileskul banus Kraiovensis ac Serban *) Vintilla Spatar, Illustrissimi Transalpinae vaivodae consiliarii ad id per dictum Illustrissimum vaivodam et Status dicti regni Transalpinae specialiter delegati.

[3]) *Monumenta Comitialia regni Hungariae*, vol. IV, p. 579 şi vol. V, pp. 143 — 144.

*) Cetit şi tipărit greşit: Korban.

Aceste câteva vechi hotărîri pare că au decretat obiceiul juridic tradițional într'o formă foarte liberală. Insă dieta ardeleană din primăvara anului 1578 fu și mai liberală, când hotărî, ca cine nu are decât 32 de oi să nu fie conumerat la dajdie; dar cine are numai 50 de oi și altă avere nu, acela să fie înscris și să plătească 99 denari, fiind scutiți însă popii români [1]). Dacă luăm în considerație că prețul unei oi pe vremea aceasta erà de 40 denari, atunci birul acesta, care corespunde prețului a 2½ oi nu se poate luà de greu, cu atât mai puțin, cu cât Statul ocrotеà în mod sever oieritul față de orice daună. Așà de pildă, după hotărîrea dietei din anul 1568, hoțul care a furat *o singură oaie trebuià spânzurat*, dacă însă furtul erà săvârșit de mai mulți, atunci fiecare dintre hoți trebuià să depună prețul oaiei în mâna păgubașului, plătind și satului (unde s'a comis furtul) fiecare câte un zlot de vin. Oaia erà ținută mai presus de orice alt lucru și aceasta ne-o dovedește foarte caracteristic hotărîrea, că în cazul când valoarea vreunui lucru furat nu ar atinge aceea a unei oi — adică 40 denari — hoțul să nu fie omorît, ci să fie chinuit pe roată, după care osândă, să plătească apoi păgubașului prețul lucrului furat [2]).

E firesc că în raport cu creșterea sarcinilor țării creșteau și impozitele. Așà în anul 1593, trebuià să se dea dejà dela fiecare 3 oi sau capre câte un denar, dajdie de trei ori mai mică decât aceea a vitelor mari, de cari se plătеà câte un denar de cap: însă valoarea mai mare a oaiei ne dovedește hotărîrea ca la porci să se plătească numai după 5 bucăți câte un denar. Vremurile răsboinice au împovărat însă așà de mult vistieria țării, că după 15 ani (în primăvara anului 1607) se luà dejà dela fiecare oaie ori capră câte un denar, dacă însă impozitul întreg al vreunui econom nu atingеà suma de 10 denari, atunci denarii aceștia trebuià să-i plătească ca impozit personal [3]).

Față de aceste biruri simțitoare, Statul se silià a protejà pe economii de oi prin decretul adus în dieta ținută la Turda în anul 1577, după care orice negustor din Ardeal ori Ungaria avеà voie să strângă vite mari prin țară și să le vânză în așà numitele «locuri de depozit» negustorilor, cari veneau din țări străine; însă oi, berbeci și simile nu au drept nici indigeni, nici străini să strângă și să le scoată din țară.

---

[1]) *Monumenta Comitialia regni Transylvaniae*, vol. III, p. 127 și 134.

[2]) *Ibid.*, vol. II, p. 342.

[3]) Decretul dietei din 1593, *ibid.*, vol. III, p. 422 și acela din 1607, vol. V, p. 466.

Locurile de depozit fixate erau pentru negustorii veniţi din Ţara Românească şi Moldova «hoştatul» Braşovului, iar pentru oamenii cari veneau de pe la Caransebeş, Lugoj ori Lipova, piaţa din Sebeşul-Săsesc [1]. O scutire de sub această hotărîre strictă se puteà aveà numai dela principe, ceeace s'a decretat prin lege în dieta anului următor, cu cuvintele, că cine ar scoate din ţară berbeci, oi, ţapi şi capre fără ştirea Domnului, acela îşi pierde vieaţa şi averea, iar cine ar aflà astfel de oameni, poate să-i ia vitele ce duce cu el, este însă dator de a da omul pe mâinile principelui [2].

Desvoltarea economiei oilor erà menită să o servească şi decretul anului 1593 prin care s'a hotărît ca comerţul cu piei crude de miei şi alte vite să nu se facă decât numai de meseriaşi, fiind însă interzis exportul pieilor [3]; iar comerţul legal cu piei fu organizat prin tariful vamal din anul 1603, după care trebuià plătit vistieriei dela fiecare 100 de oi şi capre câte 3 zloţi, iar dela 100 de miei câte 1 zlot înainte de Sfântul Ioan şi după el 3 zloţi, pe când de 100 de piei de oaie şi capră se luau 50 denari, iar, dacă erau tăbăcite, câte 1 zlot şi 50 denari; după pieile de miel să plăteà însă de fiecare 100 de bucăţi câte 25 denari, fie că erau crude, fie tăbăcite [4]. Pentru ca să avem o idee aproximativă de valoarea monetară a acestor impozite trebuie să ştim, că după «limitaţia» din anul 1609, se vindeà în Ardeal: un miel bun cu 35 bani, unul mai slab cu 28 bani, o oaie stearpă cu 80 bani, un ţap cu un zlot, un berbec bun cu 85 bani, iar o piele mare de ţap cu 60 bani, una de capră cu 45 bani, pe când o piele de berbec costà 32 bani şi una de miel 25 bani [5]. Cererea de marfă erà însă mare şi în creştere, aşà că preţurile acestea trebuiau majorate mereu, ajungând în 15 ani la un surplus de 20—30% astfel, că un berbec de trei ani se vindeà cu un zlot şi 35 bani, unul de un an cu 76 bani, cu toate că după un an (în 1626) aceste preţuri, afară din cale de mari, au scăzut mult [6].

E de prisos a urmărì mai departe fluctuaţia preţului oilor dealungul vremurilor, care justifică numai principiul comercial al cererii şi ofertei, arătându-ne însă creşterea permanentă şi naturală a economiei oilor.

---

[1] *Ibid.*, vol. II, p. 117.

[2] Decretul dietei din 5 Maiu 1578, *ibid.*, vol. III, p. 134.

[3] *Ibid.*, vol. III, p. 418.

[4] Tariful vamal din 1603, *ibid.*, vol. V, pp. 192 — 193.

[5] *Ibid.*, vol. VI, pp. 132 — 134.

[6] După hotărîrea dietei din anul 1625, *ibid.*, vol. VIII, p. 275 şi 328.

Această creştere se observă şi după anul 1690, când Ardealul încetând a fi principat independent, a ajuns sub stăpânire austriacă. Observăm totdeodată că păstoritul ardelenilor în ţările române ia un avânt repede, cu toate dările şi plăţile de acolo, cari sunt mereu în creştere. Astfel, în Ţara Românească, oierii ardeleni erau nevoiţi a plătì în anul 1719, câte 5 polturaci de fiecare oaie, dar toamna, plata se ridică deodată la 10 bani româneşti, ceeace făceà 7 ½ creiţari austriaci. Ajungând însă acum Oltenia sub stăpânire austriacă, ocârmuitorii acelei provincii au impus şi ei un impozit special asupra bârsanilor, contra căruia păstorii din Sălişte se plângeau mult municipiului Braşovului, dela care aşteptau ajutor. Tot în toamna acestui an, a introdus şi guvernul turcesc dela Constantinopol un nou impozit, acela al *văcăritului*, care făceà dela o vacă cu viţel ori o iapă cu mânz câte 1 zlot şi 15 creiţari, iar dela vite fără viţel şi mânz câte 45 creiţari. Funcţionarul ocârmuirii austriace din Craiova, vameşul ungur Ioan *Szendrei* a dus o corespondenţă întreagă cu Guvernul Ardealului pentru ca să scutească sudiţii austriaci de a plătì impozit după vitele lor ce le aduceau la păşunat în Ţara Românească; Vodă însă nu consimţì la acest lucru şi astfel, oierii ardeleni, vrând-nevrând, trebuiau să plătească şi ei birurile prescrise indigenilor, găsindu-se însă formula, ca negustorii de vite să fie obligaţi a plătì şi impozitul bârsanilor pe lângă cei 3 bani, la cari erau obligaţi [1]).

Introducerea dajdiei văcăritului a provocat um resens mare în toată ţara, deoarece ea fu desfiinţată abià câţiva ani mai înainte (la 1714) de către Ştefan Cantacuzino Vodă prin cartea sa de afurisenie, în care suprimă această «dajdie nedireaptă, silnică şi fără de lege» zicând ca să fie afurisiţi toţi urmaşii săi, cari ar aduce-o iarăş peste capul norodului, ca un vrăjmaş al ţării şi al folosului celui de obşte [2]), hrisov de anatemă, pe care cuceritorul Vodă l-a repetat peste puţin din nou [3]).

Judecând imparţial, am însă impresia că aceste dajdii nu prea apăsau pe păstorii ardeleni — cu toate jalbele şi plânsorile lor — căci ei mânau

[1]) Den 26. Februar 1719. *Geisslitzerischer Bericht aus Crajova,* dass die Siebenbürger Schafe von jedem so viel sich in der Heerde befinden, 5 Polturaken bezahlen müssen. Den 8. Mai detto. *Provisor Geisslitzerischer Bericht aus der Österreichischen Wallache von Okna,* alle zehendbare Gegenstände betreffend, und dass die Siebenbürger Schafe 10 wallachische Denar bezahlen und 2 Denar vor das Auslöschen. (Inregistrare contemporană. Colecţiune particulară Ungaria).

[2]) Cu veleatul de 4 Martie 7222 la Iorga, *Studii şi documente,* vol. III, pp. 94 — 96.

[3]) *Hrisov pentru desfiinţarea văcăritului a l lui Ştefan Cantacuzino dat în Bucureşti, 4 Maiu 7222 (1714)* în Bibl. Acad. Române, Foi volante.

în ţările române din an în an mai multe oi şi astfel ocupaţiunea aceasta a lor prosperà mereu. Aşà de pildă după registrele vameşilor din Sibiiu, Braşov, Oituz şi Ghimeş precum şi ale vătafului de plaiu din Făgăraş, se aflau la iernatec în Moldova şi ţara Românească în anul

1753 oi 244.265, cai 474, porci 2538 şi vite mari 5704
1767 » 255.247, » 5636, » 7322 » » » 3477

adică în total 204.982 şi 269.682 de vite şi dobitoace [1]). După o altă specificaţie oficială, în anul 1767, numărul dobitoacelor scoase din ţară erà următorul: 204.597 oi, 3229 cai, 4480 vite cornute şi 432 porci, iar în 1768 numai oile singure 210.570 şi în anul 1769 următor 350.574 [2]). Pe la sfârşitul veacului însă, numărul oilor ardelenilor mânate la păşune în Ţara Românească se evaluà oficial dejà la un milion şi jumătate, iar acela al vitelor cornute şi al cailor la 80.000 [3]), pe când în Moldova (în anul 1783) nu ţineau mai mult de 50.000 de oi [4]).

Traficul păstoritului oilor — care rentà bine — erà altfel influenţat şi de către împrejurările şi urmările răsboaielor, dar cu toate acestea păstoritul creşteà într'una şi în raport cu regulamentele aduse în privinţa exportului de animale şi mai cu seamă în privinţa igienei zootehnice, cu care guvernul Ardealului se ocupă permanent.

Urmele acestei organizaţii igienice se ridică până în vremea împărătesei Maria Tereza, care porunci în toamna anului 1756 ca să se instaleze pe frontiera Moldovei şi a Ţării Româneşti câte un aşà numit institut de contumaţie sau «lazaret» în care până şi oile trebuiau să zacă 42 de zile de frica ciumii, iar păstorii de pe lângă ele stăteau acolo sub paza chirurgilor delegaţi [5]). Acest termen lung a fost scăzut mai în urmă —în anul 1770—la 28 şi apoi la 22 de zile, însă independent de acea inovaţie erà susţinut şi termenul mai strict de 42 de zile, mai cu seamă de către «Comisiunea Sanitară» care erà de părere să se suprime de către guvern atât păstoritul oilor în ţări străine, cât şi exportul lor, precum se cereà şi din partea împărătesei. Faţă de această pretenţiune a Curţii vieneze, guvernul Ardealului a stavilit însă observaţiunea foarte justă,

[1]) Originalul în colecţiune particulară, Ungaria.
[2]) La Takács, *l. c.*, vol. II, p. 317.
[3]) Din relaţiunea lui Merkelius dela 22 Ianuarie 1792, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX p. 587.
[4]) Raicevich din Iaşi, 2 Decemvrie 1783, *ibid.*, p. 149.
[5]) Porunca împărătesii Maria Tereza către Guvernul Ardealului din Viena, 5 Noemvrie 1756. (Colecţiune particulară, Ungaria).

că el nu e în stare să pășuneze miile de oi pe terenul țării în timpul contumației, nici să facă atâtea institute de contumație necesare pentru controlul vitelor și al oamenilor, deoarece nu are nici loc, nici izlazuri, ba nici oameni destui la acest lucru [1]).

Argumentarea guvernului ardelean erà așà de convingătoare, încât însuș președintele susnumitei comisiuni sanitare, doctorul Chenot a cedat și guvernul hotărî deci în vara anului viitor 1771 ca termenul contumației să fie numai de 7 zile și acest termen să se prelungească numai atunci, dacă s'ar primì știri de noui cazuri de boală. Oierii cari se întorc din țările române să steà însă 36 de ore afară de linia contumației, iar oile să și le tunză încă în Țara Românească, dincolo de hotarul țării. In ce privește apoi proiectul guvernului, ca păstorii ardeleni să-și mâne oile și vitele mai bine în Banat și în alte părți ale Ungariei, susnumita comisiune e de părere, că acest lucru ar venì mai scump, decât dacă oierii și-ar mânà oile și mai departe în Țara Românească, iar aceia din Maramureș în Moldova — după cum sunt obișnuiți — ceeace se va puteà face și de acì înainte cu folos, ținându-se seamă de regulele igienice prescrise [2]). Guvernul însă a trebuit să fie indulgent față de oieri, chiar și în urma amenințărilor lor, repețite fiecare an, că de nu va scădeà zilele de contumație la 7 vor fi nevoiți a rămâne cu totul în țările române, ceeace ar aduce mari pagube atât fiscului, cât și populației țării, deoarece nu va aveà impozite, iar acesta din urmă nici carne, nici brânză [3]).

IV

Păstorii ardeleni cu oile lor de pe pășunile din țările române nu erau amărîți de aceste regulamente igienice — eșite în timpurile mai din urmă — ci în primul rând de dajdiile, abuzurile și sâcâelile nesfârșite ce trebuiau să le sufere «în țară» în tot timpul pășunatului, pe de o parte, din pricina tiraniei și caliciei boierilor proprietari, iar pe de alta, din cauza lăcomiei oamenilor stăpânirii și a beilicgiilor veniți dela Stambul pentru strângerea oilor cuvenite anual acolo.

Oierul care treceà cu oile sale din Ardeal în țările române, trebuià mai întâiu de toate să facă învoială cu proprietarul muntelui ales de

[1]) Rescriptul Guvernului Ardealului din Sibiiu, 30 Iulie 1770. *(Ibid.)*.

[2]) Rezoluția Guvernului Ardealului din 9 Iulie 1771. *(Ibid.)*.

[3]) Din raportul orașului Brașov, dela 30 Aprilie 1758, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, p. 1706.

dânsul şi apoi al izlazului, şi mai târziu — dacă voià să şi ierneze în ţară — a bălţii, unde dorià să-şi pască dobitoacele, pentru ca să fie în linişte. Arenda ce plătià se numià de obiceiu *adetul muntelui* [1]) şi acesta variind pe regiuni în genere se achità în natură, adică în oi şi produsele oilor. Aşà de pildă în Moldova, în anul 1630, Moise Movilă Vodă referindu-se la un obiceiu din strămoşi, hotăreşte ca pentru păstoritul oilor, aduse în ţară, să se dea de fiecare turmă câte 12 berbeci, cum a şi rămas până la sfârşitul veacului [2]). Pe de alta, în veacul al XVIII-lea, se primesc bucuros şi bani drept arendă şi aşà aflăm, că în anul 1742 un oier, care ţineà 18 munţi în arendă, plăteà de brânza făcută câte 3 parale de fiecare oca [3]). Afară de această plată, oierul erà dator să plătească stăpânirii *bani de păşune* şi *vamă*, decretate asemenea de tradiţii vechi, cu toate că ele se fixau an cu an de către Domnii ţării după mersul timpului, perspectivele recoltei, ba chiar după direcţiunea stării politice şi a ţinutei voevodului către locuitorii ţării stăpânite bine-rău de el, din mila sultanului. Mărimea acestor dajdii depindeà astfel adeseori chiar şi de sufletul şi felul de gândire al Domnului faţă de norodul ţării, pe care-l storceà ori lăsà mai slobod, precum îi venià poruncă dela Constantinopol sau uneori pentru a-şi face parale cu cari să-şi poată achità datoriile făcute la Poartă pentru a ajunge domnitor, plătind cu greu camăta lor de uzură, lucru cu care se scuzau de multeori pentru dajdiile mari chiar şi cei mai credincioşi şi buni Domni ai ţărilor române.

Această mizerie produsă de birurile grele justifică în parte şi pe proprietari pentru atitudinea lor severă faţă de bârsani, înfrânaţi însă permanent de către stăpânire; cu atât mai mult, că în timpurile vechi erà interesată toată nobilimea ungară la acest păstorit, nu numai aşanumita «sărăcime» a ţării. Aşà ştim din primăvara anului 1638 de afacerea de oi a lui Mihail *Mikes*, turmele căruia moldovenii nu voiau a le slobozì, omorându-i chiar şi o slugă [4]), pe când în anul 1662, găsim berbecii lui Ştefan *Vargyas* în Ţara Românească, pentru cari intervine Constantin *Cantacuzenu* la Vodă [5]), iar din toamna anului 1707, avem

[1]) Aşà vine numit în porunca citată a lui Constantin Brâncovean-Vodă din 1706, Iorga, *Studii şi documente,* vol. X, p. 371.

[2]) Actul citat, *ibid.*, vol. VI, p. 3.

[3]) *Ibid.*, vol. VI, p. 248.

[4]) Din poruncile principelui Gheorghe Rákóczy I, din 22 Maiu şi 4 Iunie 1638 în această afacere; «Történelmi Tár» 1885 pp. 754 — 756.

[5]) Scrisoarea lui Constantin Cantacuzen din Bucureşti, 22 Aprilie 1662, Vajda Emil, *A Vargyasi Daniel-csalàd a közpàlyàn* (Budapest, 1894) p. 262.

o carte de scutire a Domnului Moldovei pentru păstorii luî Petru *Bánffi*, cari «le grijesc şi le păstoresc bucatele Dumisale», ca să le dea «foarte bună» pace în ţara sa [1]). Cu toate aceste porunci, samavolniciile oamenilor erau la ordinea zilei. Aşà scaunele Ciuc, Ghirghău şi Cason se plâng în vara anului 1728 că moldovenii anul trecut şi chiar anul acesta au ocupat mai mulţi munţi ai lor, şerpuindu-se întâiu «*pe nebăgate*» în Ardeal şi aşezându-se apoi pe câte un munte dela hotarul ţării [2]), pe când din turmele lor proprii, cari le treceau în Moldova, li s'au luat în anul 1736, doi cai şi 30 de oi dela un singur proprietar [3]).

Locuitorii oraşului Breţc (din Treiscaune) precum şi păstorii «scaunului» vecin al Ghiurghăului îşi păşunau oile de veci în linişte pe câţiva munţi apropiaţi ai Moldovei, însă în primăvara anului 1753, moldovenii i-au alungat cu arme, împreună cu oile lor, pentru care samavolnicie a intervenit Cancelaria ardeleană din Viena atât la Domnul Moldovei, cât şi la Sultan [4]). In anii ce urmau s'a întâmplat iarăş, că mocanii, voind a-şi mânà îndărăt oile avute în Moldova, vătafii nu le-au dat voie sub cele mai perfide cusururi, aşà, că la jalba lor, Poarta otomană a somat pe Domnul ţării prin firmanul din vara anului 1761 ca slujbaşii săi să nu maî îndrăznească să împiedece pe oieri în ocupaţiunea lor, pe care o au în ţară de veci [5]). Această poruncă nu a avut însă mare rezultat, deoarece vătafii moldoveni au tras cu puştile asupra ardelenilor cari stăteau cu oile lor în munţii de deasupra apei Oituzului şi, stricându-le stânele, le «dijmuiră» oile şi le luară fânul făcut. Din pricina aceasta, oierii se jeluiră într'una de moldoveni între anii 1763—68 stăpânirii [6]) şi se vede că şi aceste neajunsuri au contribuit mult la faptul, că nu-şi prea mânau oile în Moldova. Bârsanii, de altfel, aveau să se jeluiască chiar şi de Domnul Moldovei, zicând că le ia mai mult decât se obişnuià şi urmarea acestei jalbe fu tacrirul ieşit de la Poartă în toamna anului 1767: Callimache Vodă să vază bucuros pe bârsani şi să nu cuteze să le ia mai mult de 6 piastri pe an, cu atât mai puţin, cu cât în virtutea tractatului de pace, bârsanii aveau slobozenie de păstorit în ţară şi ei nu

[1]) Cartea de scutire a lui Mihail Racoviţă din 26 Noemvrie 1707 (Iorga, *Studii şi documente*, vol. IX, p. 25.)

[2]) *Székely oklevéltár*, vol. VII, p. 337.

[3]) Memoriul Naţiunii Săcuieşti *ibid.* pp. 382 — 383.

[4]) Hurmuzaki, *Documente*, vol. VII, p. 9.

[5]) Fermanul din 20 — 30 August 1761, *ibid.* vol. VII, p. 26.

[6]) Vezi actele în Hurmuzaki, *Documente*, vol. VII, pp. 32 — 53.

puteau să fie împovăraţi cu nici un fel de dajdie sau plată afară de dajdiile obişnuite ale ţării [1]).

Nu ne prea putem mirà dacă această poruncă nu a avut succesul dorit, deoarece agentul Raicevich raportează — chiar peste 17 ani — că jalbele economilor de vite nu se iau niciodată în considerare, ba cu toate că firmanele din anii 1741 şi 1743 sunt încă în vigoare, Domnul ţării le-a urcat impozitul anual cu 15.000 de piastri. La aceasta, împăratul Iosif dădù ordin agentului său dela Poartă ca să comunice acest lucru guvernului turcesc, cunoscând însă din experienţă cu ce greutate se poate aveà dela Turci vreo sumă vărsată, a somat guvernul Ardealului, ca să instruiască pe oierii interesaţi, prin circulară, ca să se ţină strict la dispoziţiunile fermanului şi să nu plătiască nici un ban mai mult. Această poruncă a fost publicată fără întârziere în municipiile judeţelor Hunedoara, Sibiiu, Făgăraş, Treiscaune, Odorheiu şi Turda, precum şi în municipiile oraşelor Sibiiu, Braşov, Sebeşul Săsesc, Orăştie şi Bistriţa [2]), din care cunoaştem astfel şi limitele regiunilor, ale căror păstori îşi mânau vitele în ţările române.

In interiorul acestei limite cei mai mulţi oieri trăiau pe teritorul dintre Sibiiu şi Mercurea, pe aşà numitul domeniu al Branului, care ajunse apoi în proprietatea Braşovului, în ţinutul Făgăraşului şi în cele Şapte sate din împrejurimea Braşovului. In Treiscaune erau mai cu seamă oierii din Breţc şi Covasna, iar în judeţul Ciucului locuitorii din Bilbor şi din satele din apropierea trecătorilor Tulghieşului şi Ghimeşului aceia, cari îşi mânau oile şi vitele sistematic în cele două ţări române, urmând obiceiul strămoşesc [3]); atraşi însă şi de faptul, că în ţările române trăiau mai liniştit, plătind biruri mai uşoare ca acasă şi apoi mulţi erau, cari dezertau înaintea «cătăniei» ca să nu fie înrolaţi pe cine ştie câţi ani.

Economia oilor se făceà în modul cel mai întins pe teritoriul dintre Sălişte şi Mercurea, respectiv locuitorii acelei regiuni — şi mai cu seamă oierii comunelor Poiana şi Rod — se pricepeau cu deosebire la ea şi erau şi cei mai cu stare. Aceştia erau pe vremuri scutiţi cu totul de dajdii şi chiar mai târziu nu se puteà luà dela ei decât jumătatea impozitului

[1]) Relaţiunea agentului austriac din Terapia, 1 Septemvrie 1767, *ibid.*, vol. VII, pp. 39 — 40.

[2]) Rescriptul împăratului Iosif II către Guvernul Ardealului din Viena, 22 Noemvrie 1784. (Colecţiune particulară. Ungaria).

[3]) După Hintz, *l. c.*, pp. 36 — 37.

stabilit, însă, mai în urmă, ajunseră sub stăpânirea directă a Saşilor sibieni, cărora le plăteau dajdiile anuale prin vătaful lor special, care aveà şi drept de judecată asupra lor pe întinsele câmpii ale munţilor[1]), conducând şi treburile multiple ale păstoritului supuşilor lor în Ţara Românească. Cei mai buni şi iscusiţi în ocupaţiunea păstoritului şi a economiei oilor sunt însă — până în ziua de astăzi — răşinărenii (în regiunea Sibiiului) cari au desvoltat această ocupaţie strămoşească până la gradul de artă [2]), pe când în facerea brânzeturilor cei mai dibaci sunt poienerenii; poate şi din motivul, că ei îşi duc şi muierile cu ei în ţară (împreună cu copiii) şi «băciţele» le sunt de mare ajutor în mânuirea laptelui şi a caşului [3]).

Agentul Raicevich, primind dela Viena traducerea celor două firmane pomenite mai sus, observă uimit în ele, că pe când sultanul Mustafa fixă oieritul în 8 aspri de fiecare oaie, Domnii ţărilor române luau mai mult dela sudiţi, care lucru nu se putù explicà altfel — după dânsul — decât că ei nu au publicat textul firmanelor originale, ci numai un extras al lor în traducere românească, în care Domnii au înscris dela sine o taxă mai mare de oierit [4]). În înţelegere cu agentul austriac din Iaşi şi acela dela Bucureşti se ţinù de textul firmanelor originale, chiar şi când guvernul Ardealului, la cererea lui Mihail Suţu Vodă, a trimis în primăvara anului 1784 şase oieri la Bucureşti pentru rezolvirea chestiunilor pendinte. Desbaterile au şi pornit bine în comisiunea de patru boieri delegată de Vodă, însă când ajunseră la chestiunea delicată, că firmanele stabilesc oieritul oilor în 8 aspri, iar acela al vitelor cornute mari în 24 aspri, Vodă nu voià să recunoască acest lucru, referindu-se la hrisovul lui Ipsilanti Vodă, prin care oieritul erà stabilit în 12 şi 33

---

1) Memorandul Românilor din scaunele filiale ale Săliştei şi Tălmaciului din 7 August 1868 în cartea cu titlul *Contribuţiuni istorice privitoare la trecutul Românilor depe pământul crăiesc* (Sibiiu, 1913) p. 21 şi Ioan Lupaş, *Câteva pagini din trecutul comunei Sălişte*, Sibiiu, 1903.

2) O descriere minunată a creşterii oilor şi a facerii brânzeturilor, împreună cu viaţa oierilor şi păstorilor o avem dela Păcală, *l. c*, pp. 358 — 361 şi în ediţiunea ei română, pp. 291 — 297; pe când facerea stânii şi viaţa păstorilor de munte ne-o dă Schmidt, *l. c.* pp. 163 — 167 pe baza observărilor sale făcute în munţii Bihorului.

3) O descriere bună a stânii depe coasta muntelui Corneşul de către Dîmboviţa împreună cu a vieţii păstorilor dela Poiana o avem dela Ioan Turnu, în lucrarea sa *Escursiuni pe munţii ţerei Bârsei şi ai Făgăraşului* (Braşov, 1896), pp. 78 — 79.

4) Raportul lui Raicevich din Iaşi, 2 Decemvrie 1783, (Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX, p. 149).

aspri, precum erà întotdeauna. Bârsanii nu erau dispuşi să primească de just şi legal această taxă [1]) şi astfel formulându-şi protestul lor în ziua de 1 Maiu 1784 într'un memoriu cuprinzând 13 articole, l-au predat agentului la agenţia cesaro-regală şi apoi se înapoiară la vetrele lor. Memoriul important fu studiat numai la întoarcerea agentului Raicevich la Bucureşti — toamna — însă acesta s'a prezentat la Vodă în ziua de 10 Octomvrie pentru a tratà cu el în favoarea oierilor. Vodă l-a primit rigid, aproape ameninţător, declarând că el poate să ia cât vrea dela «aceşti păstori nechiemaţi de nimeni» şi e jignit în autoritatea sa princiară, văzând că agentul îi îndeamnă să nu plătească mai mult de 8 aspri şi nu 12 precum erà obişnuit. La obiecţiunile modeste ale agentului, Suţu Vodă s'a cam calmat şi punând chiar ca să se răsfoiască condicele «divan»-ului s'a constatat, că văcăritul străinilor fusese de 66 aspri şi numai bârsanii obişnuiau să plătească jumătate adică câte 33 de aspri, după cum s'a orânduit din nou vătafilor [2]).

Agentul austriac rămase şi mai departe apărătorul necurmat al intereselor oierilor şi astfel a ajuns la rezultatul deplin, că în primăvara viitoare se publică pretutindeni în Ardeal, pe pieţele comunelor — la Reşinari în ziua de 3 Martie 1785 — patentul Domnului Ţării Româneşti, cum că de acì înainte oieritul şi văcăritul se va plătì conform celor două fermane vechi citate (din anii 1741 şi 1743) ca toţi să fie mulţumiţi. Reşinarii au făcut însă o nouă jalbă, zicând că, după ce plăteau până acuma 4 parale de oiae şi 22 parale de vită mare, iar dela Septemvrie până la Maiu dabaşca, pe când mai 'nainte plăteau câte 8 parale de oaie şi numai 10 parale de vită mare, cer să li se dea banii plătiţi de prisos îndărăt [3]). Tot atunci s'au prezentat în faţa agentului Raicevich şi oierii delegaţi dela Braşov şi Sibiiu cu păsurile lor, pe cari el le-a prezentat prinţului în ziua de 29 Martie 1785 într'un memoriu special, care cuprindeà următoarele ponturi:

1) Beilicgiii le luau oi bune greoaie în loc de sterpe şi le plăteau când voiau; 2) vameşii din judeţul Prahovei şi al Sacului, cu toate că plătesc oieritul la vistierie, îi supărau la tunsul lânii, care se făceà de câte 5—6 oieri în tovărăşie, luându-le vamă chiar şi dela hainele ciobanilor; 3) stăpânii de moşii le iau câte 4—5 lei dela o «perdea» de oi; 4) sunt

---

[1]) Relaţiunea lui Oechsner din Bucureşti, 16 Aprilie 1784, *ibid.*, vol. XIX p. 175.

[2]) Vezi actele citate *ibid.*, vol. XIX, pp. 178, 204 şi 209 — 210.

[3]) Petiţia lui Opre Zikoi cu trei tovarăşi ai săi din comuna Răşinar către agentul Raicevich din 16 Martie 1785. (Arhiva Agenţiei Austriace, leg. 58).

supărați și de către proprietarii moșiilor, cari le iau bani, când oierii din pricina teribilelor vânturi, se adăposteau în baltă, împărțind «hodaia» de oi în câte 4—5 părți ca să le adăpostească mai bine și plătind înainte dela întreaga hodaie câte o oaie; 5) căpitanii poștelor le iau caii cu sila și, folosindu-se de ei, îi strică; 6) trecerea peste câmpuri dela Sfântul Dumitru până la Sfântul Gheorghe li erà gratuită întotdeauna, acum însă boiernașii și mazilii lăsau cu dinadinsul fân pe câmp, ca pe urmă să supere pe săracii oieri; 7) când duceau brânză la cășării, ea se cântărià de oamenii oierilor, iar negustorii le plăteau după învoeală, acuma însă nu le lasă să cântărească, ci cântăresc ei cu cântarele lor, cari au o lipsă de 50 până la 1000 de ocale la câte o daraveră; 8) dacă cădeau oile pe câmp în gropile de bucate, după obiceiul vechiu, oile le rămâneau lor; 9) când oile se rătăceau, oierii nu plăteau «vornicie», acum însă se iau câte 40 parale de cal și 10 de oaie și de nu-și găsesc dobitoacele în 3 zile, alți 2 lei de cal. Iar când din 1000 de oi se rătăcesc 10 oi, făcând pagubă pe câmp, vornicii le iau amendă de câte 10 parale dela toate oile, tot așà și dacă 2—3 cai fac stricăciuni plătesc după toți ceilalți cai și după 3—4 zile duc caii la ispravnic, cari le ia alți 2 lei de cal. Vornicii îi mai supără și cu șiretlicul, că pun niște semne prin tufișuri ca și când livada ar fi destinată pentru fânețe și când apoi 10—15 oi calcă locurile acelea însemnate, zic că le-a stricat livada și astfel le storc mulți bani; 10) beșliii dela granițe le iau oierilor de vreo trei ani încoace câte 2 lei și 30 parale de câte o hodaie de oi, ceeace mai înainte nu se pomenià [1]).

La intervenția agentului, Suțu Vodă peste câtevà săptămâni dădù poruncă către vătafii de plai, ispravnici, căpitani și vameși ca să nu cuteze să supere pe bârsani, ci să se țină cu toții de vechiul hrisov, ba să fie slobozi și de darea de 2 lei 30 parale dela fiecare hodaie, ce erà obiceiu să plătească mai înainte [2]).

Pentru ostenelile cu cari agentul Raicevich a reușit să reînoiască firmanul sultanului Mustafa în favorul supușilor, fu lăudat chiar de însuș cancelarul Kaunitz, care însă l-a intimat, ca după ce tacrirul nou al Porții este destul de echitabil, când în loc de 16 aspri pretinde numai 10 să dea ordin oierilor bârsani, ca să plătească neapărat aceste 10 parale;

[1]) Suplica bârsanilor, *ibid.*, leg. 58.

[2]) Porunca lui Constantin Mihai Suțu-Vodă din 19/8 Aprilie 1785 către vătafi etc. (*Ibid.*, leg. 58).

protestând însă la fiecare plată contra ei [1]). Acest protest nu a avut, fireşte, nici un rezultat, ba nu aveà nici o îndreptăţire, mai cu seamă că Raicevich, plecând la noul său post la Iaşi, află acolo în curând, că oierii ardeleni plătesc câte 10 parale de oierit — cât se cere dela ei acum şi în Ţara Românească — pe când mai înainte timp îndelungat plăteau în Moldova 12 parale. Bârsanii din Moldova având însă şi alte plânsori, agentul austriac raportându-le toate la un loc lui Alexandru Mavrocordat Vodă, izbutì apoi a obţine în toamna anului 1785 reînnoirea «privilegiilor vechi» ale oierilor ardeleni printr'un decret special [2]), care cuprinde următoarele articole:

1. Când bârsanii intră în ţară, vameşul dela Grozeşti să nu le ia vamă după ţoalele şi cojoacele lor de iarnă, afară de lucrurile ce ar duce cu dânşii spre vânzare.

2. Nici beşlicgiii, nici alţi vătaşi să nu le iea miei din turme, nici la intrarea, nici la ieşirea acelora.

3. Să fie volnici să treacă peste moşiile mănăstirilor cu turmele, dacă însă vor zăbovì mai mult pe astfel de moşii, vor plătì după cum se vor învoì cu mănăstirile.

4. Să nu se mai plătească pe viitor după fiecare cal câte 7 parale (sau o groşiţă) precum se plăteà pân'acuma.

5. Primăvara, când vor plecà bârsanii cu oile la munte, nu vor da la nici un proprietar miei pentru trecerea turmei, ci numai aceluia, pe a căruia moşie vor sta mai mult timp, plătindu-i-se după învoeala ce vor face cu dânsul.

6. Nici proprietarul dela Grozeşti să nu le mai ceară pentru trecerea turmei câte un berbec, ci să se mulţumească cu o mioriţă, iară dacă vor sta timp mai îndelungat pe moşia lui, îi vor plătì după învoeala ce vor face cu Dumnealui.

7. Când oierii vor ieşì peste schela dela Grozeşti, să nu fie datori să dea mai mult de un miel dela fieştecare turmă de oi, după legea veche şi să nu mai fie siliţi să dea câte doi miei vornicului, unul căpitanului dela graniţă, altul vameşului şi unul măcelarului, nici măcelarii (beilicgii) să nu-i ţină mult la hotarele ţării (la paşaport) ci să fie volnici a-şi vinde caşcavalul lor şi oile la târg.

[1]) Scrisoarea lui Kaunitz către agentul Raicevich, din 24 Octomvrie 1785. *(Ibid.,* leg. 58).

[2]) Raportul lui Raicevich din Iaşi, 12 Septemvrie 1785, Hurmuzaki, *Documente,* vol. VII, pp. 448 — 9.

8. Nici un moldovean să nu cuteze să bântuiască ori să bată pe vreunul dintre bârsanii ardeleni, ci de vor aveà între dânșii vreo gâlceavă, să meargă amândouă părțile la «județul de plaiu» și să se învoiască şi să facă acolo dreptate între ei [1].

Abuzurile și, în consecință, jalbele și «ponoslurile» n'au încetat însă nici după atâtea porunci şi edicte date de Domnii țărilor române cu multă bunăvoință. Mai cu seamă dese erau ele în Țara Românească, unde și numărul bârsanilor fusese întotdeauna mai mare și astfel agentul austriac din București erà nevoit să prezinte în ziua de 9 Iulie 1786 un nou memoriu în numele lor prințului, în care îi înfățișă în 16 puncte jignirile lor insuportabile.

Memoriul relevează faptul cunoscut că bârsanii au «volnicia» de un timp imemorabil de a-și paște oile și vitele lor în Țara Românească, iar, după firmanul sultanului Mustafa dela 1763, plătesc un oierit de 8 aspri și un ierbărit de 24 aspri; acum se simt însă mult jigniți, după ce principele depus, Mihail Suțu, luă câte 10 și 33 aspri dela ei drept oierit şi văcărit, făcând chiar deosebire între ei, astfel că țuțuienii plăteau 66 iar bârsanii 33 parale, care lucru trebuie anulat în baza noului firman al lui Abdul Hamid prezentat dejà principelui de către agent în ziua de 2 Iunie 1786. Iară plata după «perdeaua de oi» este a se face după Pravila țării cu câte o oaie și un piastru ori 2 piastri fără oaie, pe când proprietarii samavolnici le iau câte 6—8 oi de pierdea și tot atâția piastri. Tot ei le mai iau și câte 4—6 oi de turmă (în loc de o oaie) pentru pășunatul pe moșii. Vătafii apoi le iau atât la intrare cât și la ieșire din țară, câte 60 de parale de turmă, tot ca căpitanii dela malul Dunării. Mai înainte, nu erà obiceiu să se ia nici «vornicie» ca acuma, când oierii trebuie să plătească câte 10 parale pentru oile intrate în semănături, iar dela cai 40 și, după trei zile, câte 2 piastri. Infine, mult sunt supărați oierii și la ieșirea din țară, când vameșii le iau vamă chiar și după cașcavalul ce-l duc pentru trebuința lor proprie.

La memoriul prezentat se dădù răspuns de Sfatul boierilor — tot în 16 puncte — care declară, că nu știe nimic de plata celor 8 și 24 aspri, însă după condicile vistieriei se luà «ab antiquo» 16 aspri oierit și 66 aspri văcărit (iar nu ierbărit) și acest obiceiu a ținut până la vremea

[1]) Exemplarul german al poruncii lui Alexandru Mavrocordat-Vodă din Iaşi, 19/30 August 1785 e tipărit în Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, pp. 1779 — 1780, iar traducerea ungară a aceleia, tipărită în formă de edict cu No. 7878 —1785, se află în colecțiunea de orânduieli a Muzeului Ardelean din Cluj.

lui Ipsilanti, care a redus — în anul 1775 — oieritul la 12 şi văcăritul la 33 aspri. Ţuţuienii aveau un favor până la anul 1785, prinţul Suţu scăzându-le câte 2 aspri, aşà că plăteau numai 10, însă de bunăvoie (fără ordin scris) şi 33 aspri de văcărit. Iar în ce priveşte afacerea cu perdelele de oi, moşierii trebuie să ia într'adevăr numai câte o oaie de turmă, turmele însă nu pot aveà un număr mai mare de 600 oi.

La aceste obiecţiuni ale boierilor, agentul răspunse (la 18 Iunie 1786) premiţând un oftat, că oarecine e în stare în Ţara Românească să invalideze o poruncă a Porţii otomane? Apoi relevează, că turmele nu prea trec numărul de 600 oi şi între altele face atent pe boieri, că după legile Ţării Româneşti, dela Sfântul Dumitru până la Sfântul Gheorghe, nu e slobod a se luà impozitul de vornicie, fiind câmpurile slobode în timp de iarnă şi, astfel, luarea acelui impozit e un abuz evident [1]).

Agentul Raicevich ştià foarte bine, că nu poate nădăjduì o deciziune definitivă în aceste lucruri grele dela Curtea domnească şi se adresă deci direct ambasadorului imperial din Constantinopol, Herbert *Rathkeal*, care, ocupându-se energic de această chestiune atât de importantă, nu se odihnì până ce nu ieşì la 4 Decemvrie 1786 firmanul mult dorit, care fixează în 18 ponturi drepturile şi îndatoririle păstorilor ardeleni faţă de «Inălţata Poartă» respectiv raportul lor de drept faţă de Domnul Ţării Româneşti [2]), formând astfel un adevărat «Codice» sau o pravilă a oierilor [3]).

Cuprinsul scurt al edictului către Niculae Mavrogheni Vodă este următorul:

1. Oieritul se fixează în 10 aspri de oaie, iar ierbăritul vitelor cornute şi al cailor se va stabilì după obiceiul vechiu al ţării.

2. Nu se face nici o deosebire între ţuţuieni şi bârsani, nici nu e iertat ca ei să plătească a doua oară.

---

[1]) Memoriul sub titlul de *Doglianze delli Pastori di Transilvania presentate per mezzo dell'Agenzia C. e R. a Sua Altezza il Principe regnante della Valachia li 9 Giugno 1786,* se află în Arhiva Agenţiei Austriace, leg. 58.

[2]) Exemplarul francez al firmanului din Constantinopol, 4 Decemvrie 1786 e tipărit în Hurmuzaki, *Documente*, vol. VII, pp. 518 — 521, iar o traducere germană, tipărită în formă de edict sub No. 885 — 1787 se află în Colecţiunea de orânduieli a Muzeului Ardelean din Cluj. Vezi textul german în Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX, pp. 235—255. Cfr. şi revista «Transilvania», 1910, pp. 31—34.

[3]) Cuvintele susnumitului ambasador, din raportul său (Bujuk-Déré, 24 Octomvrie 1786) în «Revista Istorică», 1926, pp. 177—178.

3. Nu e voie a bate, a prinde sau a amenință pe oieri, şi, fiindcă ei țin de «Curtea nemțească», trebuiesc tratați cu prietenie.

4. La cumpărătorile de oi pe seama Curții împărătești, nu au voie nici măcar casabbaşiii să-și facă datoria cu sila, silind norodul, ci cu învoeală prietenească, ca amândouă părțile să fie mulțumite.

5. La fătatul oilor, să nu se ia în virtutea legilor din Țara Românească decât un miel şi un piastru de perdea sau în locul mielului un al doilea piastru.

6. Fiecare turmă constă din 700 oi și astfel proprietarii nu au voie să ia mai mult de un miel de turmă pentru pășunatul de pe moșiile lor.

7. Vătașii țării nu au voie să ia dela nimeni cai.

8. Pentru pieile oilor moarte, vamă nu se va luà.

9. Vătafii de plaiu să păzească ca la intrarea în țară a oilor, cum și la ieșirea lor din țară, să nu se ia câte 60 de parale de turmă, precum s'a întâmplat pe nedrept în cei doi ani din urmă.

10. Tot asemenea să se poarte și căpitanii dela malul Dunării, cari luau pe nedrept suma de mai sus dela oierii sosiți la bălți pentru iernatec.

11. Mărimea taxei numite *vornicie*, de plătit după vitele intrate în semănături, este a se stabilì împreună cu agentul crăiesc austriac.

12. Gropile de bucate să fie peste iarnă acoperite, ca oile să nu cadă în ele și să le păgubească conținutul.

13. Oierii au dreptul să-și grămădească porumbul ce le trebuește pe seama lor (missir bogdaj) la locurile lor de locuință ori pășunat.

14. Oierii au dreptul să-și ducă din țară fără nici o vamă, lâna oilor lor proprii.

15. Arenda ce se cuvine proprietarilor pentru pășunatul oilor pot să o plătească oierii în bani gata ori în cașcaval, cântărit cinstit, după obiceiul vechiu al țării.

16. Oierii au dreptul să-și ducă din țară brânza, pieile și lâna scutit de vamă, dar, pentru ca nu cumva să se amestece în ele şi produse strânse în țară, din care pricină vistieria (miri) ar aveà mare pagubă, scutirea această de vamă se înțelege numai pe produsele oilor cari pasc pe munții din apropierea granițelor țării.

17. Pentru orice contravenție sau daună pricinuită de către oierii sudiți, răspunde agentul împărăției austriace, respectiv el e dator a pedepsì pe vinovați.

18. Pe de altă parte, Domnul Țării Românești e dator a înlăturà orice abuz, din care oierii ar suferì vreo pagubă, punând să se publice

în toate locurile porunca de faţă, ca ea să fie pretutindeni cunoscută de către norodul ţării.

Documentul acesta important fu trimis de către guvernul dela Viena guvernului Ardealului cu convingerea, că dispoziţiunile sale precise vor micşorà abuzurile comise de atâta timp. Observă însă, că dacă după publicarea decretului-firman, s'ar mai aflà eventual în el oareşicari lipsuri, cari ar cere vreo modificare, guvernul să-i facă raportul cuvenit [1]. Dar e foarte caracteristic pentru cunoaşterea încetinelii birocratizmului oficial, faptul, că pe când firmanul citat va fi şi ajuns dejà în cancelaria Guvernului, pretorul Bârsii deabià atunci (în ziua de 24 Decemvrie 1786) avù răgaz să-şi facă sentinţa privitoare la jalba de 14 articole a oierilor din cele Şapte sate şi din Schei, pe care ei şi-o prezentaseră încă în primăvara anului trecut agentului austriac dela Bucureşti şi care (făcând drumul Constantinopolului) ajunse tocmai după un an şi jumătate îndărăt în mâna lor.

E de prisos a recenzà acest raport al numitului pretor mai pe larg, deoarece inconvenientele şi doleanţele cuprinse în el sunt înlăturate prin articolele firmanului ieşit după facerea lui. Cu toate acestea, el are câteva date, cari caracterizează foarte bine starea de lucruri şi faptul deplorabil, că abuzurile comise faţă de oieri nu se puteau înlăturà de multe ori nici cu cele mai severe ameninţări şi pedepse ale Domnilor ţării. Aşà de pildă, bârsanii se jeluiau în primul rând de egumenul din Ialomiţa, care, la fătatul oilor, le luà câte 2—3 piastri de fiecare perdea de oi — în loc de unul, cât se cuvenià după legi — pe când boierii şi ceilalţi proprietari le storceau câte 2½ piastri, piastrul fiind deopotrivă cu talerul de argint. Mare abuz erà şi acela — obişnuit pe lângă Dunăre — că împărţindu-şi oierii sosiţi în baltă la iernatec «odăile de oi» în târle mai mici, ca să se poată nutrì mai uşor cu nuelile găsite pe acolo, boierii luau fiecare ceată de oi drept o turmă bună şi astfel sărmanii bârsani erau nevoiţi să dea adeseori câte 20 de oi moşierilor despuietori, în loc de una sau două, câte s'ar fi cuvenit cu dreptate. Obişnuit erà şi abuzul că dacă oile făceau vreo stricăciune în căpiţele de fân aflate pe câmpuri, li se luà de către moşieri preţul întreit al pagubei pricinuite. Pe de altă parte, vătafii din Râmnic au introdus abuzul de a stoarce dela bârsani

[1]) Firmanul a fost trimis Guvernului Ardealului dela Viena cu rescriptul din 2 Ianuarie 1787 pentru ca apoi să fie tipărit în cele trei limbi oficiale ale ţării şi expediat autorităţilor.

câte 2 miei sau 2 piei negre frumoase de miel, când aceștia se întorceau acasă cu pieile bine argăsite, după cari nu se luà vamă.

Aceste abuzuri — și altele multe la fel — erau la ordinea zilei și comise de către vătășeii dela hotare, lacomi de bani și viții, săvârșite fără teamă și rușine sau din lipsa de subordinație și control, sau — după cum se credeà în genere și se susțineà și de pretorul amintit — fiindcă erau în conivență cu însuși șefii lor [1]).

Firmanul important fu predat lui Nicolae Mavrogheni Vodă de către baronul Metzburg, agentul austriac din București, în ziua de 21 Ianuarie 1787, fiind rugat de dânsul, ca să binevoiască a-i da cetire în divan și apoi trecându-l la condică să fie publicat în țară. Domnul îi făgăduì bucuros acest lucru, observând că cunoșteà dejà cuprinsul lui dintr'un exemplar primit pe sub mână, asigurându-l totdeodată, că nici nu erà nevoie de acest firman, deoarece el nu suferă nici o nedreptate și că își făcuse dejà dispozițiunile în favoarea oierilor sudiți, chiar și înainte de a fi ieșit firmanul în chestiune, întrucât oieritul se strângeà încă dela începutul anului cu 10 parale, de oaie, cum erà și anul trecut [2]). Pentru ca să înfrâneze abuzurile, Domnul a trimis un regulament special tuturor ispravnicilor și vătafilor despre felul cum trebuie să se poarte față de bârsani, care fiind tipărit apoi de Guvernul Ardealului cu data de 28 Maiu 1787 în cele trei limbi oficiale—ungară, germană și română — fu expediat tuturor autorităților interesate [3]).

Edictul acesta al cancelariei domnești este interesant și din punctul de vedere, că interpretează câteva din dispozițiunile firmanului original, puțin limpede acolo. De altfel studiul și confruntarea acestor două edicte nu prezintă nici un învățământ special, deoarece drepturile asigurate prin ele se călcau în picioare de către vătași lacomi ori beșlicgii de haraciu, când voiau. Jeluirile oierilor contra acestor abuzuri și fărăde-legi erau nesfârșite și dacă prezentăm acì — ca specimen — un mănunchiu din ele, vom aveà un conspect general despre felul și modul de săvârșire al abuzurilor și despre râvna și stăruința sinceră a guvernelor române de a le restrânge cel puțin în anumite limite spre a vindecà, pe cât se poate, plângerile bârsanilor.

---

[1]) Raportul pretorului Andrei Ennyeter din Brașov, 24 Decemvrie 1786. (Anexat sub No. I).

[2]) Raportul lui Metzburg din București, 19 Ianuarie 1787, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX, p. 266.

[3]) Porunca lui Nicolae Mavrogheni-Vodă din 28 Maiu 1787. (Anexat sub No. II).

Abuzul cel mai obişnuit erà, că oierii cari se întorceau din Moldova în Ardeal, se reţineau cu sila câte 3—4 săptămâni prin satele din apropierea hotarului ţării, luându-li-se dijma — adică câte 10 oi dela fiecare 100 — pe seama Voevodului pe un preţ scăzut, de multe ori derizoriu [1]). Dar s'a întâmplat şi lucrul ciudat, că divanul Moldovei a interzis în toamna anului 1787 ieşirea din ţară a oilor, aşà că au rămas 5589 oi, 141 cai şi 788 porci împreună cu stăpânii lor acolo, cu toate că ei începuseră mânatul vitelor lor încă înainte de ieşirea edictului respectiv [2]), lucru cu atât mai neplăcut, cu cât ţările române erau pe atunci teren de răsboiu, expus la orice mizerie. Baronul Metzburg intervenise în persoană în Iaşi la Domnul ţării pentru vitele reţinute la Ghimeş şi cei cinci proprietari ale lor, dar el se scuză cu declaraţia, că a interzis mânarea vitelor în urma poruncii avute dela Stambul. Interdictul îl va susţine însă şi dela sine, deoarece la ieşirea vitelor oierilor ardeleni, s'a observat de multe ori abuzul — foarte dăinuitor ţării — că oierii cumpără în ţară cu preţuri de nimic fel de fel de oi, aşà că adeseori se 'ntorc în Ardeal cu un număr îndoit de oi cu cât intraseră în Moldova. Numai atunci va fi deci dispus a permite ieşirea vitelor celor cinci oieri în chestiune, dacă guvernul Ardealului îi va prezentà câte un certificat de fiecare cu specificaţia precisă a vitelor lor. Tot aşà va procedà şi pe viitor, cerând ca oierii să-şi lase la intrarea lor în ţară actele la vameşii dela frontieră, iar guvernul Ardealului să-i trimeaţă specificaţia biletelor de vite emise de el, fără de care Domnul nu va eliberà permisul de reîntoarcere al vitelor cari au păşunat în ţară; lucru care a fost imediat publicat de către guvernul Ardealului în toată ţara [3]).

Vestea acestei inovaţiuni ajunse din Moldova iute în Ţara Românească, unde şi Suţu Vodă dădù o poruncă la fel vătaşilor de plaiu, ca să ia în seamă vitele bârsanilor la intrarea lor în ţară, dându-le câte un răvaş, iar de s'ar adeverì la ieşirea lor din ţară, că numărul vitelor lor e mai mare decât la intrare şi nu s'ar justificà cu acte acest lucru, să reţină un oier, făcând raport către ocârmuire [4]). Pe lângă aceasta, Suţu Vodă ridică însă printr'o poruncă a sa (din primăvara anului 1792)

[1]) Din raportul vameşului Reinisch din Ghimeş, 1 Iunie 1787. (Colecţiune particulară. Ungaria).

[2]) Raportul aceluiaş vameş din Ghimeş, 2 Noemvrie 1787. (Ibid.).

[3]) Relaţiunea consulului Metzburg din Iaşi, 21 Decemvrie 1787. (Ibid.).

[4]) Porunca lui Mihail Suţu-Vodă din 22 Decemvrie 1789 către vătaşii plaiurilor reînoit la 26 Aprilie 1792, Urechia, *Istoria Românilor*, vol. III, pp. 272 — 273.

taxa de 20 parale, care se luà pe seama vistieriei de fiecare porc care ieșià din țară [1]), dând ordin totdeodată ca vătafii să nu facă supărări bârsanilor cari intră în țară [2]), iar suditii să nu aibă să plătească nimica pentru pașapoartele lor [3]).

V

Însă cu toată colecțiunea de regulamente și orânduieli, abuzurile și stoarcerile erau la ordinea zilei, ba acelea — foarte curios — se și localizau pe anumite locuri și anumiți oameni. Așà de pildă la vama dela Câineni — pe unde intrau cele mai multe oi în țară — la începutul veacului al XIX-lea, yătaful Anastasy nu lăsă pe opt oieri să-și mâne vitele acasă în Ardeal la Rășinari, zicând că are poruncă dela Vodă ca fără o «carte domnească» specială a sa să nu lase nici o oaie îndărăt. Sărmanul Petru Albul și tovarășii săi păgubiră mult având aproape 3500 de capre și oi și la intervenția Direcțiunii vămii tricesimale a trebuit să stăruiască agentul din București pentru ei la Vodă, susținând, că oierii au deplin drept, deoarece: 1) în virtutea ordinului princiar dela 1787 și 2) conform articolului 5 al aceluia, vătafii nu pot împiedecà întoarcerea oilor; 3) cu atât mai puțin, că oierii sus numiți plătiseră în primăvară câte 8 bani ierbărit vameșului Paraschiv; 4) fiindcă aducerea oilor din Ardeal în țară și mânarea lor la toamnă îndărăt e bazată pe o datină așà de veche, încât ea este tare ca și o lege [4]).

Renume prost aveau și vameșii dela schela Grozești, cari storceau oierilor ardeleni — afară de taxele prescrise — cele mai curioase și născocite plăți ani îndelungați. Așà de pildă: *a)* căpitanul de hotar luà dela orice oaie și om, care intrà ori ieșià din Moldova câte o parà ca taxă de căpitănie; *b)* dela fiecare căruță — goală ori încărcată — atât la intrare, cât și la ieșire câte 20 de parale ca taxă de pârcălăbie; *c)* atât căpitanul, cât și vameșul, luà dela fiecare car cu brânză câte un burduf

[1]) Ordinul lui Vodă Suțu din București, 8 Maiu 1792, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX, p. 595.

[2]) Altă poruncă a lui Mihai Suțu-Vodă din 9 Octomvrie 1792, *ibid.*, vol. XIX, p. 629.

[3]) Hotărîrea din 7 Iulie 1792, *ibid.*, vol. XV, p. 1801.

[4]) Petițiunea lui Petru Albu și a 7 tovărăși ai săi, din Turnu-Roșu, 22 Septemvrie 1804. (Arhiva Agenției Austriace leg. 88). Cfr. și jalba lui Opre Stănilă cu 4 tovarăși ai săi din Sibiiu, 20 Septemvrie 1793. (Ibid., leg. 58).

de brânză ori caşcaval; *d)* la reîntoarcerea oierilor, căpitanul luà câte 2 oi, vameşul una dela fiecare turmă; *e)* oierii, de câte ori veniau primăvara călare din Ardeal în Moldova pentru ca să-şi vază oile, trebuiau să plătească «coniţă» câte 40 de parale de fiecare cal; *f)* bârsanilor li se luà seul adunat din oile moarte sub titlul că e interzis exportul lui; *g)* despre toate aceste taxe percepute dabaşca oierii nu căpătau niciodată nici un scris, zicând că nu au trebuinţă de el acasă şi *h)* bârsanilor li se luà bani, orz sau caş, chiar şi după veştmintele cu cari intrau în ţară.

Contra acestor fără-de-legi, consulatul austriac din Iaşi protestă dejà în anul 1785 la Mavrocordat Vodă, care prin decretul său din 15 August a şi desfiinţat căpitănia şi pârcălăbia, însă dela 1793 şi mai cu seamă dela luna Maiu a anului 1795 — când se făcù Dumitrachi Izbir căpitan de hotar — taxele ilegale sus numite se percepeau din nou fără cruţare. La acestea, bârsanii au prezentat lui Vodă (la începutul lunii August 1796) o jalbă prin care cereau despăgubire şi pedeapsă, aşà că Domnul chiar după trei zile suprimă abuzurile semnalate, dând astfel deplină satisfacţiune sărmanilor oieri ardeleni exploataţi nemilos [1]).

Tot Calimah Vodă dăduse câteva zile mai înainte «carte domnească» căpitanilor de hotare, ca sudiţii să nu mai fie supăraţi cu nimica, având a plătì numai 3 lei la sută, iar seul să fie volnici a-l vinde în ţară. Acest ordin a fost dat în urma «notei» aghenţiei austriace «către departamentul cinurilor străine» prin care s'a arătat că bârsanilor li se luau atât la intrare în Moldova, cât şi la ieşire din ţară de fiecare vită câte o parà, de tot «carul ciobănesc» câte un caşcaval şi de toată turma de oi câte 2 miei, făcându-li-se şi alte multe supărări [2]).

Abuzuri asemănătoare erau la ordinea zilei şi la hotarele Bucovinei, cari — la intervenţia agentului — fiind asemenea cercetate de Sfatul boierilor, s'a hotărît, că după vitele cornute aduse la păşunat din Bucovina vamă să nu se ia la întoarcerea lor, ci să plătească numai cornerit, iară vamă să se plătească de gazde numai după vitele cumpărate în Moldova. Scutite de vamă şi chiar de cornerit să fie şi vitele, cari numai

---

[1]) Agenţia dela Iaşi, din 4 August 1796, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX, pp. 789 — 790.

[2]) Cartea domnească citată, Stefanelli, *Documente din vechiul ocol al Câmpulungului moldovenesc*, (Bucureşti, 1915) pp. 268 — 269.

se trec prin țară (ca marfă transito) rămânând ca proprietarul lor să se învoiască pentru pășunat cu moșierul respectiv [1]).

Mult necaz avură oierii și cu exportarea și valorizarea brânzeturilor și a lânei câștigate, care se desfășură — după datine vechi moștenite — în felul următor.

Cașul dulce făcut de oieri în cursul verei erau datori (atât bârsanii, cât și păstorii indigeni) a-l duce la cășăriile aflătoare în munți, până la sfârșitul lunii August, prezentându-l spre vânzare în primul rând proprietarilor pășunilor, ca pe urmă să se facă cașcaval din el. Numai după aceasta, aveau dreptul să-și facă oierii brânză sărată pe seama lor, care puteau să o ducă slobod în Ardeal, fiind însă obligați să vânză prisosul brânzei negustorilor din țară. Așà se obișnuià această gospodărie de veci și așà se ordonă și de Domnii țării de repețite ori, la 1778, la 1782 și 1786, reînoite fiind decretele la 1792 și 1784 [2]). Erà nevoie de atâtea porunci, deoarece ocârmuirea țării a observat, că unii dintre bârsani fac în taină brânză din caș, vânzând-o pe la cășării străine, aflătoare de multe ori pe munții altor județe [3]), pe când ei erau ținuți să o vânză proprietarilor moșiilor pe cari pasc și anume pe prețul uzual al negustorilor din împrejurime [4]). Alți oieri iar își trimiteau cașul în taină peste munți în Ardeal, ceeace nu erà voie să facă mai curând de August, căci altfel negustorii din țară nu-și pot adunà brânză și cașcaval, lucru interzis din nou în anul 1794 de către guvernul țării [5]).

Tunsul oilor trebuià să se facă de către oieri la ieșirea lor din țară primăvara — după ziua de Sfântul Gheorghe [6]) — aproape de granița țării, va să zică sub ochii vameșilor. Insă cu timpul, s'a lățit obiceiul abuziv, că bârsanii își făceau tunsul încă pe locurile lor de iernatec, în interiorul țării, iar când suiau la munte și se apropiau de hotar, strângeau — în taină — prin sate lână străină, pe care pe urmă mocanii o treceau ca lâna lor proprie, firește, fără vamă, spre marea pagubă a vistieriei. Pentru extirparea acestei contravenții la cererea «unei lude

[1]) Anaforaua boierilor din Iași, 1/12 August 1796, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX, pp. 793 — 794.

[2]) Ordin domnesc din 15 Fevruarie 1794, Urechia, *Istoria Românilor*, vol. V, p. 260.

[3]) Porunca lui Suțu-Vodă din 22 Maiu 1792, *ibid.*, vol. IV, p. 278.

[4]) O altă poruncă a susnumitului Domn din aceiași zi (de 22 Maiu 1792) *ibid.*, vol. III, p. 278.

[5]) Pitac la ispravnicii din Jiul-de-Sus, din 14 Decemvrie 1794, «Analele Acad. Române», vol. XV, p. 817.

[6]) După Raicevich, *l. c*, p. 26.

de 30 ungureni dela turme de oi» de lângă Călăraş, Suţu Vodă în primăvara anului 1792 reînoeşte dreptul lor vechiu de a-şi scoate lâna scutită de vamă din ţară, însă să nu-şi tunză oile la baltă, ci — după vechiul obiceiu — lângă hotar, afară de aceia, cari rămân şi peste vară la vale şi nu merg la munte; iar vameşii să le ceară răvaşele de oierit şi aflând numărul oilor după cari au plătit, să cântărească lâna, socotind la oile ţigaie câte o oca de oaie, iar de oaie bârsană câte două ocale, şi care dintre oieri ar aveà mai multă lână decât se cade, să plătească vamă după prisosul de lână, cum cere dreptatea şi cum se află înscris şi în ponturile 1 şi 12 din condica Divanului [1]).

Această poruncă invalidă pe aceea a aceluiaş Domn, prin care oprià exportul lânei, a pieilor şi a cerei strânse de către oieri în exercitarea păstoritului, contra cărei dispoziţiuni protestase la Poartă şi agentul austriac de acolo [2]). Pe de altă parte permisul de mai sus fu obţinut dela Vodă prin agentul din Bucureşti Merkelius, cu restricţiunea, ca oierii să-şi ceară permisul de liber export al stăpânirii întotdeauna prin agenţia dela Bucureşti, până ce nu va fi regulată această afacere definitiv printr'un nou firman [3]). Tot intervenţiunii neobosite a agentului se datoreau şi celelalte privilegii primite dela Vodă, cumcă bârsanii îşi vor puteà exportà nu numai lâna, dar şi brânza fără vamă şi că îşi pot aduce mălai pe seama lor peste munţi fără păşuş (Passirzettel) şi în sfârşit că pentru oile ce le pasc în Ţara Românească nu vor aveà de plătit nimica, afară de oieritul şi ierbăritul cuvenit [4]), precum şi că aceste două impozite să nu le ia dela ei vătafii şi după caii înhămaţi şi boii înjugaţi la căruţele lor, după cum poruncise dejà în domniile sale de mai înainte, la anul 1783 şi 1785 vătafilor [5]). Suţu Vodă erà în genere un om iubitor de dreptate şi arătă atâta iubire pentru creşterea oilor, încât afară de

---

[1]) Jalba celor 30 lude de bârsani din 19 Aprilie 1792, Urechia, *Istoria Românilor*, vol. III, p. 277 şi vol. IV, p. 277.

[2]) Scrisoarea ministrului austriac dela Constantinopol, din 25 Fevruarie 1792 către Merkelius. (Colecţiune particulară, Ungaria).

[3]) Raportul lui Merkelius din Bucureşti, 7 Iunie 1792 către Comandamentul de armată din Sibiiu. (Ibid.).

[4]) Relaţiunea Comandamentului de armată din Sibiiu, 26 Octomvrie 1792 către Guvernul Ardealului. (Ibid.).

[5]) Ordinul lui Mihai Suţu-Vodă din 9 Octomvrie 1792, Hurmuzaki, *Documente* vol. XIX, pp. 621 — 623.

orânduiala sa din anul trecut dădù şi în vara anului 1792 alte trei în favoarea bârsanilor [1]).

Pe când arenda ce se plăteà pentru păşunat după oi se chemà oierit, aceea luată după vite mari aveà numele de ierbărit, cu toate că acest nume se înțelegeà uneori şi pentru oi. Aşà aflăm în firmanul dela 1763 oieritul de 8 parale de oaie, iar ierbăritul (sau văcăritul) de 24 parale de vită mare, adică boi, vaci, bivoli, cai, măgari şi chiar porci mari. In posesia firmanului, Domnul Țării Româneşti a şi dat vestire prin toate comunele de pe lângă Timiş, chemând pe bârsani, deoarece nu le va pretinde oierit mai mare, decât e fixat în firmanul sultanului; ce amar s'au înşelat însă sărmanii, când, intrând în țară, s'au pomenit pe neaşteptate, că vătaşii Domnului le iau câte 33 parale de oaie şi 132 fileri de vite mari [2]). Aşà a rămas treaba şi anul viitor (în primăvara anului 1765) când li se luà oierilor câte 33 şi 66 parale de oierit, iar care bârsan nu plăteà la timp, vâtaful din vama Buzăului, temutul căpitan Vergu, le mai storceà şi câte un taler turcesc şi jumătate drept amendă. Oierii aveau să sufere şi o altă fără-de-lege şi anume că pe muntele cu numele «Odaia vezirului» li se luau câte 6 parale de oaie şi 22 parale de cal, lucrul cu totul neobişnuit acì, unde de veci erà păşunat liber, pentru care păstorii se învoiau cu proprietarul moşiei. Mare jalbă erà altfel chiar şi contra moşierilor, cari în timpurile din urmă nu mai voiau să primească bani de păşune, ci pretindeau în loc de bani caşcaval dela oieri, pe preț de jumătate şi cântărit prost, contra cărui lucru bârsanii se adresară direct la guvernul Ardealului [3]).

Jalbele oierilor ardeleni nu au avut însă în țările române nici un leac, în primul rând din cauză, că oieritul stabilit de firman erà aşà de mic încât el nu s'a luat în considerare de către Domnii țărilor, cari luau oierit mai mare dela bârsani, permițând chiar şi boierilor, ca să ia arende mai mari de păşunat. Dar ca să se pună în sfârşit punct acestei stări rele, precum şi jalbelor bârsanilor reînoite în fiecare an cu aproape

[1]) Vezi aceste trei orânduieli în privința oieritului ale lui Mihail Suțu-Vodă, anexate, sub No. III—V, descrise de mine în *Erdély- és magyarországi régi oldh könyvek és nyomtatványok* (Kolozsvár, 1910) p. 71; iar româneşte la A. Veress, *Orânduieli româneşti vechi tipărite în Ardeal* (Bucureşti, 1926) p. 18.

[2]) Rescriptul oraşului Braşov, din 27 Decemvrie 1764, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, pp. 1722 — 1723.

[3]) Al doilea rescript al oraşului Braşov, din 21 Martie 1765, *ibid.*, vol. XV, pp. 1725 — 1727.

aceeaş dialectică, Ipsilanti Vodă urcă oieritul în anul 1775 (după răsboiul rusesc) la 12 parale [1]). Agentul austriac dela Poartă, Herbert, nu se odihnì însă până ce nu scoase în anul 1785 rezoluția Porții ca oieritul să fie de 10 parale [2]). In practică acest lucru nu s'a putut însă introduce deoarece proprietarii erau cu dreptul jigniți, că dela niște sudiți străini—cum sunt oierii ardeleni — incasau cu 2 parale (adică 20% mai puțin) pentru pășunat, ca dela oamenii din țară. Față de taxele în plus luate de moșieri, bârsani firește, se adresară din nou agentului austriac, la raportul căruia Poarta reduse oieritul și oficial la 10 parale. Șuțu Vodă însă «nu a putut suferì cu sufletul Dumnii-Sale» această nedreptate și astfel scoase un hrisov în toamna anului 1791, hotărînd ca să plătească toți numai câte 10 bani de oaie și «obișnuitele plocoane» ca prin acest mijloc la toți deobște să facem — urmează rânduiala — să se dea cu dinadinsul la strădania prăsilei și sporirii oilor ... pentru mângâierea pământenilor deobște și pentru îndemnarea la prăsila oilor [3]).

VI

Interesant și instructiv e și istoricul desvoltării acestor două impozite, cari împovărau păstoritul ardelenilor în țările române.

Oieritul se plăteà la început în natură (cu oi) iar mai pe urmă, el s'a stabilit în 4—5 parale. Devenì mai comun sub Constantin Brâncoveanul, care hotărî prin hrisovul său din anul 1697 ca slujitorii să dea câte 14 bani de oaie și birnicii câte 15 cu ploconul obișnuit, bârsanii însă numai câte 10 bani fără plocon, cine însă ar ascunde ceva din oi va da îndoit, iar care «oiar» va luà mai mult din câte scrie mai sus — urmează Domnul — să știe că pe oiarul acela îl va trimite a-l spânzurà acolo în județ [4]), unde și-a comis fără-de-legea. Așà a rămas oieritul și sub urmașii lui Brâncoveanul, întregit (în anul 1719) cu o taxă mică de 10 bani de turmă

[1]) Hrisovul lui Alexandru Ioan Ipsilante din 1776, «Analele Acad. Române», vol. XII, p. 226. Cfr. și celalt hrisov al lui din 13 Noemvrie 1775, Urechia, *Istoria Românilor* vol. I, pp. 110 — 113.

[2]) După Raicevich, *l. c.*, p. 75.

[3]) Decretul lui Mihail Suțu-Vodă din 6 Octomvrie 1791; Urechia, *Istoria Românilor*, vol. III, pp. 270 — 272.

[4]) Cartea de scutire a lui Constantin Brâncoveanul, din 16 Noemvrie 1697, Iorga *Studii și documente*, vol. V, p. 344.

pentru numărătoarea oilor [1]). Pe timpul lui Constantin Mavrocordat, oieritul erà scăzut (la anul 1748) la 6 bani, pe când bârsanii plăteau numai 3 bani [2]), însă peste câţiva ani — la 1751 — Grigorie Ghica îl urcă la 15 bani vechi de oaie, plătind cu toţii oierit deplin, căci — urmează — cum va puteà suferì Domnia Sa ca aceia, cari rămân în ţară şi peste iarnă să plătească oierit deplin, iar aceia «din Ardeleni, cari îşi aduc oile la păşune în pământul ţării vara, când ieste păşune cea mai bună şi alişverişul cel mai de folos şi mai cu câştig ... la vremea oieritului nu scoboară oile la baltă, au să le ţie pe munţii ţării la fâneţe, ci, pentru ca să nu plătească oieritul, se întorc cu oile în Ardeal şi prin aceasta pricinuesc nu numai pagubă Cămării domneşti, ci şi celorlalţi Ungureni cari rămân în ţară li se face nedreptate» [3]). Atât lăsă Vodă oieritul şi la anul, consimţind la aceasta înşişi bârsanii [4]). Iar când în vara anului 1753, Matei Ghica fu transferat de Poartă în Moldova, primul pas al activităţii sale de acolo fu scăderea oieritului bârsanilor la 8 bani, dându-le veste ca să vie în ţara lui, unde nu vor aveà altceva de plătit după oile aduse acolo la păşunat [5]). El însă nu se ţinù mult timp de cuvântul dat, căci, la anul, a urcat oieritul din nou la 10 parale, mai cerând şi câte 2½ zloţi de fiecare turmă dabaşca, pentru care lucru braşovenii s'au plâns grozav, deoarece aveau 7 turme pe 20 diferiţi munţi ai Moldovei [6]). Astfel, oierii ardeleni nici nu se mai interesau de păşunile de acolo, aşà că Vodă (în toamna anului 1755) scăzù din nou oieritul la 8 parale, ba dădù şi voie bârsanilor ca cu fiecare turmă să-şi aducă câte 12 cai fără plată [7]).

In Ţara Românească, în vremea aceasta — în anul 1753 — Mihail Racoviţă Vodă fixă oieritul cu 16 poli adică 15 bani vechi (afară de ploconul obişnuit) iertând însă cei doi bani ce se mai luau separat de

[1]) Scrisoarea lui Nicolae Voevod din 15 Noemvrie 1719, *ibid.*, vol. X, pp. 373—375.

[2]) După Sulzer, *l. c.*, vol. III, pp. 407 — 408.

[3]) Porunca lui Grigorie Ghica-Vodă din 1751, Iorga, *Studii şi documente*, vol. V, p. 158.

[4]) Scrisoarea lui Grigorie Ghica-Vodă către magistratul oraşului Braşov, din 14, August 1752, «Analele Acad. Române», vol. VIII, p. 252 şi Iorga, *Studii şi documente*, vol. X, pp. 379 — 381.

[5]) Scrisoarea lui Matei Ghica-Vodă din Iaşi, 7 August (st. v.) 1753; Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, p. 1691.

[6]) Rescriptul oraşului Braşov, din 12 Decemvrie 1754, *ibid*, vol. XV, p. 1702.

[7]) Scrisoarea lui Mateiu-Ghica-Vodă din 23 Septemvrie 1755, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, p. 1703.

fiecare oaie şi cei 40 de bani ce se luau de fiecare cal [1]), după oile rămase în ţară şi la iernatec mai incasă câte 5½ parale, iar după vitele mari 22 parale, de care orânduială vătaful de plaiu Frăţilă din Prahova însă n'a vrut să ştie nimica [2]). După atâtea feluri de taxe — greu de învăţat — mare bucurie a umplut inimile oierilor, când aflară că «prinţul» a scăzut oieritul pentru vara anului 1754 deodată la 5 parale şi ierbăritul la 30 parale, îndemnând totdeodată pe bârsani, ca să nu primească dela nimeni vreo stoarcere de bani ilegală [3]), ceeace nu împiedică însă pe ispravnicul dela Câmpulung, ca să ia dela turma de 6000 porci al oraşului Braşov câte 5 parale de vită [4]).

Aceste diferite abuzuri nu se puteau negà nici chiar de către Domnii ţărilor, dar pe cât se puteà, aveau grijă ca oierii să fie despăgubiţi de către lacomii de bani, cari compromiteau ocârmuirea cu abuzurile lor săvârşite în paguba bârsanilor. In majorarea oieritului nu ţineau însă nici chiar Domnii măsură. Aşà de pildă, când Ştefan Racoviţă Vodă ajunse (în anul 1764) la domnie, ridică oieritul primăvară deodată la 17 bani şi văcăritul la 66 bani, mărturisind singur, că face acest lucru de nevoia datoriilor sale şi cele rămase dela fratele său «pentru ca să nu crească dobânzile» şi mai bine [5]). Dajdiile acestea scăzură peste puţin însă din nou, aşà că pe la sfârşitul veacului al XVIII-lea, oieritul erà de obiceiu 4 parale (adică 6 creiţari) pentru oierii din ţară, iar pentru bârsani 3 parale (adică 4½ creiţari) de oaie [6]).

Mult a îmbucurat inima economilor de oi hrisovul bunului Constantin Vodă Ipsilante din Ţara Românească, din primăvara anului 1805, prin care a hotărît ca oieritul «să se caute toamna la luna lui Octomvrie, cum se obicinuià din vechime, când oamenii dispun de mai mulţi bani, iar nu primăvara ca până acum, «ceeace a făcut nepăstuiri şi nedreptăţi săracilor locuitori» îngrijoraţi [7]). Această dispoziţie omenească a uşurat

[1]) Mihai Racoviţă-Vodă către braşoveni din 26 Septemvrie 1753, Iorga, *Studii şi documente*, vol. X, pp. 382 — 384.

[2]) Scrisoarea lui Frăţilă, vătaf de plai din 20 Iulie 1754, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, p. 1699.

[3]) Rânduiala lui Constantin Racoviţă-Vodă din 15 August 1754, *ibid.*, vol. XV, p. 1701.

[4]) Municipiul oraşului Braşov din 24 Decemvrie 1754, *ibid.*, vol. XV, p. 1703.

[5]) Scrisoarea lui Mihai Racoviţă-Vodă din 16 Iunie 1765, Iorga, *Studii şi documente*, vol. X, pp. 391 — 393.

[6]) După Sulzer, *l. c*, vol. I, p. 56.

[7]) *Hrisovul lui Constantin Ipsilanti din 1805*, «Tesaur de Monumente Istorice» vol. II, pp. 337 — 339 şi Urechia, *Istoria Românilor*, vol. XI, pp. 166 — 171.

mult pe sărmanii bârsani storşi şi hârţuiţi din toate părţile şi amintià în sufletele crescătorilor de vite — atât sudiţi, cât şi indigeni — timpurile fericite de sub tatăl Domnului, când — mai înainte cu 25—30 de ani — la venirea lui Alexandru Ipsilante dela Poartă (în 1775), s'a făcut o ieftenire ne mai pomenită în ţară, aşà că — după cronograful timpului — un bou de jug costà 10 lei, vaca cu lapte 6, un cal 8—10 lei, iar oaia çu un miel 1 leu, capra cu un ied 1 zlot, pe când carnea ocaua 1 parà sau mult două, făina de grâu o parà, mălaiul de porumb 1 ban sau mult 1 lăscaie, iar ouă câte 10 de o parà [1]).

A doua dajdie de păşunat fu *văcăritul*, introdus de către Constantin Duca Vodă în Moldova la anul 1693, vrând să-şi scoată cheltuiala ce făcuse «la luatul domniei» ţării. Mult a turburat cu el ţara, zice cronicarul [2]), şi iată peste zece ani îl imită şi vecinul său din Ţara Românească, Constantin Brâncoveanul, când — întors dela Stambul — în anul 1703, cerù şi el câte 10 parale de fiecare vită cu aceeaş motivare, cum că are să-şi plătească cheltuelile de drum [3]). Peste doi ani (la 1705) Brâncoveanul «având mare păs şi supărare de bani» a aruncat văcăritul şi asupra bârsanilor «ca să ajute şi streinii pe pământeni la acest greu» însă «pentru dragostea vecinătăţii» ei să nu dea un ort de vită ca pământenii, ci scăzându-le «al treilea ban» să dea numai câte 22 de bani, asigurându-i totdeodată, că altă dată această dajdie nu va mai ieşì [4]).

Dajdia această nouă şi neobişnuită a impresionat aşà de mult pe oierii ardeleni, încât Sibiienii s'au adresat într'un memoriu special Domnului, rugându-l să-i ierte de astădată, în aceste timpuri pline de răsboaie [5]). Cererea lor nu s'a luat în considerare, ba nu s'a luat nici scăzământul fixat în favoarea ardelenilor de însuş Domnul ţării, căci, venind la păşunat cu oile, li s'a luat întregul oierit, întocmai ca la braşoveni, după care notarul oraşului a mers în persoană la Bucureşti cu jalba cetăţenilor lor jupuiţi [6]). Cu toate acestea, Brâncoveanul după trei ani a fost nevoit

[1]) *Din chronograful lui Dionisie Eclisiarcul*, «Tesaur de Monumente Istorice» vol. II, p. 166.

[2]) Kogălniceanu, *Letopiseţe*, vol. III, p. 26.

[3]) După Sulzer, *l. c.*, vol. III, p. 411.

[4]) Scrisoarea lui Constantin Brâncoveanul, din 23 Ianuarie 1705, Iorga, *Studii şi documente*, vol, X, p. 33.

[5]) Magistratul oraşului Sibiiu din 5 Fevruarie 1705, Hurmuzaki, *Documente*, vol, XV, pp. 1508 — 1509.

[6]) Trimisul oraşului, notarul George Czakó, plecă la 29 Aprilie 1705 la Vodă în afacerea bârsanilor (*Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó*, vol. VII, p. 45.)

să introducă din nou văcăritul, dar când Sibiienii au cerut scutire, iar nu le putù iertà decât a treia parte [1]). Acum se hotărî să intervie chiar «Universitatea Săsească» în interesul oierilor, somând guvernul Ardealului să facă paşii necesari la Brâncoveanu Vodă, cu atât mai vârtos, cu cât vătaşii săi dela graniţa ţării le iau bârsanilor întregul văcărit, iar celor ce se codeau să plătească, li se mai storceà şi câte un taler de fiecare oaie [2]), ceeace se întâmplă şi mai departe [3]).

Urmaşul lui Brâncoveanul — Ştefan Cantacuzeno — a desfiinţat văcăritul [4]). Niculae Mavrocordat l-a introdus din nou, pentru ca fiul său să-l şteargă iară la 1739, ca tot el să-l impună peste doi ani — la 1741 — din nou [5]). Aşà mergeà acest lucru din an în an, după nevoia ţării, respectiv a Domnilor ei, aşà că la 1753 erà dejà de 66 bani, chiar şi pentru bârsani — fără deosebire — scutiţi fiind însă caii de căpăstru, câte doi cai de fiecare turmă, cu observaţia, ca fiecare bârsan să-şi aibă paşaportul său, prevăzut cu numele lui şi numărul oilor sale, ca nu cumva să amestece între ele oi cumpărate în ţară [6]) pentru ca să le scoată din ţară fără să plătească vamă. Constantin Racoviţă Vodă tot cu 66 de bani fixă văcăritul, dar cu toate acestea sub urmaşii săi — în anul 1762 — se mai luà de către plăiaşi alte 70 de parale dela sărmanii bârsani [7]). La jalbele lor, Domnii ţării făceau câte ceva pentru ei, însă abuzurile au rămas permanente şi se repetau în cele mai curioase variante. Firmanul dela 1763 aduse apoi surprinderea că desfiinţă văcăritul oamenilor din ţară, iar când bârsanii se plângeau pentru nedreptatea ce sufereau, Vodă se grăbì a-i liniştì, că văcăritul de 66 bani îl va luà numai după vite mari, iar după oi nu vor plătì decât 16½ bani. După ce însă

[1]) Scrisoarea oraşului Sibiiu din 4 Ianuarie 1708 şi răspunsul Domnului, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, pp. 1518 — 1519.

[2]) Adresa oraşului Sibiiu către Guvernul Ardealului din 6 Fevruarie 1708 şi către Brâncoveanul din 17 Fevruarie 1708, *ibidem*, vol. XV, pp. 1521 — 1522.

[3]) Grigorie Ghica-Vodă către braşoveni din 26 Martie 1753, *ibidem*, vol. XV, p. 1689.

[4]) Hrisovul pentru desfiinţarea văcăritului, menţionat în «Revista Istorică a Arhivelor României», broşura I, No. 12 împreună cu alte hrisoave simile din 1733, 1741 şi 1775 sub No. 13—15 şi 33.

[5]) După Sulzer, *l. c.*, vol. III, p. 411.

[6]) Scrisoarea citată a lui Mihai Racoviţă-Vodă, Iorga, *Studii şi documente*, vol. X, p. 384.

[7]) Scrisoarea oraşului Braşov din 1 Martie 1762, Hurmuzaki, *Documente*, vol, XV, p. 1720.

vătașii nu s'au ținut de această făgăduială domnească, în toamna anului 1765 bârsanii au rugat pe Vodă în scris, ca să se țină de cuprinsul firmanului [1]). Atitudinea corectă a bârsanilor avù izbândă bună, deoarece însă văcăritul de 66 bani — obișnuit mai bine de zece ani — erà prea greu, cu nouile lor demersuri (și poate chiar cu intervenția agentului austriac dela Constantinopol) au obținut, la începutul anului 1786, dela Suțu Vodă, ca să reducă acea dajdie la jumătate, dând acesta 17 «cărți legate» către ispravnici, ca văcăritul străinilor să fie numai de 33 bani pentru bârsani (ceilalți străini plătind tot 66 bani după obiceiu) de oaie, iar tunșii și mânzații să plătească doi unul [2]). Oierii însă nu s'au prea bucurat mult de această înlesnire, căci abià trecură zece ani, când ajungând la tron Constantin Hangerli Vodă, primul său fapt fu că, la 6 Decemvrie 1797, a scos un văcărit de doi taleri [3]), lucru ne mai pomenit până atuncia.

Cu totul alta fu desvoltarea văcăritului în Moldova, unde acela aveà numele de «goștină» cuvânt obișnuit pe vremuri și în Țara Românească. La început (din veacul al XV-lea încoace) gorștină se chemà orice plată ce se luà pentru pășunat [4]), atât după oi, cât și după porci [5]) și ea arată o urcare foarte potrivită, căci chiar și la anul 1700 nu se plătià mai mult de 8 bani pentru porcii aduși din Ardeal «la jăru» pentru îngrășare [6]). Văzând însă Grigore Ghica Vodă, că goștina de 2 lei de câte 15 oi erà o «asupreală mare» locuitorilor, din care pricină nu-și puteau înmulțì cum se cade «bucatele», a scăzut-o, în 1732, la un leu de câte 10 oi [7]). Așà rămase aceasta în toață țara, numai în satele de

[1]) Scrisoarea bârsanilor din 8 Septemvrie 1765, *ibid.* vol. XV, p. 1730.

[2]) Cărțile domnești ale lui Mihai Suțu-Vodă din 17 și 29 Ianuarie 1786, Urechia, *Istoria Românilor*, vol. I, p. 531, precum și «Analele Acad. Române», vol. XII, p. 647.

[3]) C. Erbiceanu, *Cronicarii greci* (București, 1888), p. 264 și două inscripții contimporane, din biserica Domnească dela Târgoviște și din biserica Omita-Dâmbovița, la Iorga, *Inscripții*, fasc. I, No. 215 și 827.

[4]) Așà întâmpinăm termenul acesta mai întâi în documentul lui Basaraba Laiota din 1474, Bogdan, *Documente și regeste*, p. 79.

[5]) Scutirea de goștină a lui Petru Vodă din Iași, 9 Fevruarie 1591, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XI, p. 903.

[6]) Două scrisori ale lui Constantin Brâncoveanul, din 1700 și 1709, Iorga, *Studii și documente*, vol. V, p. 339 și 349.

[7]) Cartea cu blăstem a lui Grigorie Ghica-Vodă din 20 Ghenarie 1732, «*Uricariul*» vol. I, pp. 199 — 200.

spre Bender aveau oamenii «vechea scădere» de a plătì numai câte două parale de oaie toamna la vremea gorştinii [1]).

Goştina aceasta privià însă — precum se vede — numai pe pământeni, deoarece Săcuii se plângeau că li se luà câte un fiorin de goştină de vită, ceeace erà un bir atât de greu, încât mulţi din ei neputându-l plătì, îşi pierdeau vitele în ţară, unde li se luau caii la poştă şi după ce îi ţineau şi prăpădeau câte o săptămână-două, vătaşii le mai şi storceau câte un fiorin de cal [2]). Socotindu-se pe parale, goştina scăzuse în câţiva ani la vreo 4 parale de oaie, când iată că la venirea lui Constantin Vodă Mavrocordat (în vara anului 1749) Spătarul Iordachi Stavarati a scos-o întreită, adică câte 11 parale de oaie, pentru care lucru îl blestemà toată ţara [3]). Aşà a rămas lucrul până ce Constantin Mihail Racoviţă, în ziua de 1 Martie 1757 (cu câteva zile înainte de sfârşitul domniei sale a doua) o desfiinţă prin renumita sa «carte de afurisenie» hotărînd ca să nu mai fie nici văcărit, nici cuniţă, nici număr de vite nici un ban, nici să se mai numească «acest de tot şi cu strâmbătate şi făr de legiuire obiceiu» care a fost atât de prăpăditor pentru «patira» întreagă [4]). Insă starea aceasta nouă de lucruri n'a ţinut mult, după ce Statul nu se puteà lipsì de venitul sigur al văcăritului. Aşà dajdia aceasta se introduse din nou cu modificări corespunzătoare împrejurărilor. Astfel cunoaştem ordonanţa lui Teodor Callimachi Vodă din primăvara anului 1761 în favoarea bârsanilor «veniţi din ţara ungurească» prin care le vesteşte, cum că nu trebuie să plătească goştină mai mare de 8 bani de oaie, iar când vreau să se întrorcă în ţara lor, să fie scutiţi de orice vamă ori altă plată, după cum se jeluiseră la el, că câţiva din vătaşii săi le-ar fi luat câte 70 parale de turmă, cu multe alte fără-de-legi [5]). Tot el a scăzut apoi goştina şi pentru oamenii din ţară la zece

[1]) Date privitoare la goştină din anul 1742 la Iorga, *Studii şi documente*, vol. VI, pp. 231, 313, 358 şi 372.

[2]) Oficiolatul scaunelor Ciuc, Ghirghău şi Cason din 24 Ianuarie 1719, *Székely oklevéltár*, vol. VII, pp. 258 şi 262 — 263.

[3]) Enaki Kogălniceanu, *Letopisețe*, vol. III, p. 219.

[4]) Cartea de afurisenie citată dela 1 Martie 1757; «Arhiva Românească» vol. I, pp. 63 — 68. Hrisovul original tipărit în 1757 e descris în *Bibliografia Veche Românească* sub No. 304.

[5]) Ordonanţa lui Ioan Theodor Voivod al Moldovei din 3 Martie 7269 (1761) pentru bârsanii cu jalba streini, ce sunt veniţi din Ţara ungurească cu oile. (Copie făcută cu fonetică ungurească în anul 1783 de Pavel Ioan Lázár, în Arhiva Agenţiei Austriace, leg. 58).

bani de oaie, precum erà mai înainte [1]). Privilegiul oierilor străini de a plătì mai mică dajdie ca pământenii dând însă prilej la nemulțumiri, Divanul Moldovei hotărî în primăvara anului 1809 ca și mocanii și ungurenii veniți din «Țara Ungurească» cu oile la iernatec să plătească goștină câte 10 bani noui de oaie și câte 4 parale de «cruce răsură» la «goștinarii de străini» și numai șalgăii Ocnei să aibă a plătì câte 6 bani vechi de oaie împreună cu paralele de cruce răsură [2]). Așà și rămase această dajdie până la a treia domnie a lui Scarlat Calimah, care văzând — zice în decretul său din 20 Iunie 1815 — că din epoca răzmăriții trecute prin deslegarea acelui blăstăm de către mitropolitul și clirosul de atuncea s'a sporit banii goștinii și neputând suferì acest spor, ca un lucru împotriva vechei obișnuinți, a scăzut goștina la patru parale și un ban de oaie precum din vechime a fost[3]).

Taxa aceasta fu însă mult mai mică ca aceea din Țara Românească, unde încă și în anul 1765 se luà un văcărit de 66 bani de vită mare [4]). Când însă Rușii ocupară țara Moldovei, în toamna anului 1769, Sfatul boierilor hotărî ca goștina să fie de 10 bani de oaie, iar «conița leșască» de 40 bani vara și 150 bani iarna de vită [5]). Scăpând însă țara de ocupația rusească, prințul Ipsilante reduse în anul 1776 văcăritul bârsanilor la 33 de bani [6]), ceeace făceà 22 parale, cum a și rămas apoi până la sfârșitul veacului [7]). E de observat însă, că «cunița» însemnà dajdia ce se luà pentru cai, care se decretă și în anul 1794 din nou astfel, ca bârsanii să deà câte 40 bani noui cuniță de tot calul, iar pentru 3—4 cai ce se vor aveà pe la «odăile» lor pentru trebuința turmelor, să nu fie supărați de cuniceri [8]).

Cu toate acestea, textul ordonanței se interpretà de către vătășeii țării atât de curios, încât pentru ca el să nu sufere nici o îndoială, prințul

---

[1]) Spătarul Ioan Canta, *Letopisețe*, vol. III, p. 192.

[2]) Cartea Divanului Moldovei din 11 Aprilie 1809, «*Uricariul*» vol. VI. pp. 466 — 468.

[3]) Porunca lui Calimah-Vodă din 20 Iunie 1815, *ibid.*, vol. I, p. 175.

[4]) După scrisoarea citată din 1765 a lui Ștefan Racoviță-Vodă, Iorga, *Studii și documente*, vol. X, p. 393.

[5]) «Arhiva Românească» vol. I, p. 146 și 215.

[6]) Hrisovul lui Alexandru Ioan Ipsilanti din 1776, «Analele Acad. Române» vol. XII, p. 226.

[7]) După Sulzer, *l. c*, vol. III, p. 411.

[8]) Cărți gospod ce se dau pentru slujba cuniței, dela 1 Decemvrie 1794, *Uricariul*, vol. IV, p. 42. Despre cuniță există un studiu special scris de N. D. Labușcă (Iași, 1925) citat în «Revista Istorică» 1925, p. 249.

Suțu trimise — în vara anului 1792 — niște «cărți» la mâna sudiților chesaro-crăiești în privința taxei ce plătesc «la vremea veritului pe vitele ce au aici în țară la pășune» zicând că au să dea câte 33 bani de vită mare și jumătate de vită mică (adică oi și capre) iar cu sugătorii să nu aibă a face vătafii nimica [1]). Insă chiar această definiție limpede se răstălmăcì de unii și astfel Vodă după zece zile scoase o nouă poruncă către arendașii oieritului și ierbăritului, ca să nu mai facă abuzuri, ci dela cai și vite mari să ia văcăritul de 33 aspri, iar la vite până la trei ani să socotească două una, pe când vitele de un an să fie scutite [2]). Aceste decrete repețite tot nu au putut extermină abuzurile și «supărările» pe care trebuiau să le rabde sudiții și deaceea la «vânzarea oieritului» pe anul 1805 s'a făcut un nou hrisov, în Divanul Domnului, prin care — în 7 ponturi — s'au stabilit iarăş drepturile și îndreptățirile bârsanilor după obiceiul vechiu al țării [3]).

Se înțelege dela sine, că de sub dajdiile descrise existau și scutiri ori «iertări», precum se obișnuià a se zice. In Moldova, Duca Vodă scutește în anul 1693 pe egumenii de pe la sfintele mănăstiri de gorștina de oi și de mascuri, oricâte «bucate» ar aveà [4]), iar în Ţara Românească, Constantin Brâncoveanul decretează în anul 1697, ca să nu plătească oierit boierii și slujbașii, bisericile și mănăstirile, ba chiar și negustorii mari dela București, Brăila și alte orașe [5]) scutit fiind de oierit pe o mie de oi (încă înainte de 1693) şi Pater Ianoş «priiatenul» Domnului cu «cărți domnești» [6]) Brăncoveanul declară însă — printr'o altă poruncă — ca la fiecare trei ani odată să plătească oierit toți: și sfetnicii, și cinstiții boieri mari și mici, ba până și mănăstirile, deoarece țara are nevoie mare de bani și venituri [7]). Așà rămase lucrul și mai departe și e semnificativ, că acest obiceiu juridic a trebuit să se respecte și de către Austriaci, când în anul 1718 (în virtutea tratatului de pace dela Pojerovaț) au căpătat Oltenia, pe care erà să o reorganizeze după

---

[1]) Suțu-Vodă către sudiți din 29 August 1792, Urechia, *Istoria Românilor*, vol. III, p. 278 şi vol. IV, p. 278.

[2]) Mihai Suțu-Vodă din 9 Septemvrie 1792, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX, p. 616.

[3]) Ponturile de vânzarea oieritului pe anul 1805, Urechia, *Istoria Românilor*, vol. XI, pp. 166 — 167.

[4]) Decretul lui Duca-Vodă dela 1 Iulie 7201 (1693) «*Uricariul*» vol. II. p. 96.

[5]) Porunca lui Brâncoveanul din 1697, Iorga, *Studii şi documente*, vol. V, p. 344.

[6]) Scrisoarea din 4 Ianuarie 1693, *ibid.*, vol. V. p. 128.

[7]) Brâncoveanul către Braşov, din 1689 şi 1707, *ibid.*, vol. X, p. 73 şi 369.

normele imperiului german [1]). Aşà de pildă în anul 1720, se scutesc de «decima oilor» episcopul Rîmnicului cu mănăstirea sa şi mănăstirile arse de Tătari şi anume: Tismana, Săgârcea, Brâncovan, Siţian, Strehaia şi Cozia [2]), iar pe anul 1724, toate mănăstirile, atât acele de călugări, cât şi ale maicilor [3]); dar administraţia aveà grijă severă de oierit şi când treceau cei trei ani de scutire, nu se făceau scutiri, oricâte jalbe intrau din partea bisericii şi a boierilor. O excepţie specială s'a făcut numai faţă de Banul Craiovei cu o scutire pe 1500 oi şi faţă de sfetnicii săi cu o scutire pe 1000 oi de fiecare [4]). Cu încetul devenì însă obiceiu, ca boierii să fie scutiţi de oierit numai până la 400 de oi, care număr crescù până la sfârşitul veacului al XVIII-lea la 500 de oi [5]).

Saşii din împrejurimea Râşnovului precum şi Săcuii dela Breţc nu plăteau nimica pentru păşunatul lor în ţările române, iar biserica ortodoxă din Schei (în Braşov) aveà dela Domnii Ţării Româneşti — din vechime — volnicie de păşunat pentru 800 de oi. Insă de câte ori venià un nou Domn, biserica trebuià să-şi reînoiască hrisovul vechiu, deoarece vameşii îi făceà fel de fel de greutăţi. Aşà făcù biserica în anul 1767 [6]) şi 1775 când s'a mai adăugat privilegiului ei şi menţiunea, că cei patru popi ai bisericii din Schei au fiecare drept de păşunat pentru câte 200 de oi, fără să plătească oierit, scutiţi fiind de orice dări şi păstorii oilor lor, însă numai dacă acei păstori erau ardeleni [7]). Bisericile şi mănăstirile mai aveau însă şi dreptul, ca să-şi reţină din turmele, cari făceau păşunatul gratuit, câte o oaie de fiecare sută, neputând însă

[1]) In memoriul prinţului Eugen de Savoia din 14 Noemvrie 1718 cetim: Das Vieh-Zehent wird von dem gemeinen Mann jährlich, von den Adeligen aber alle drei Jahre entrichtet. (Jacubenz: *Die Cis-Alutanische Walachei unter Kaiserlicher Verwaltung* (1717 — 1739) în revista «Mittheilungen des k. und k. Kriegsarchivs» vol. XII. (Wien, 1890), p. 240. Cfr. şi protocolul administraţiei Valachiei Cis-Alutane din 1723, Iorga, *Studii şi documente*, vol. V. pp. 141.

[2]) Nicolae Dobrescu: *Istoria bisericii române din Oltenia în timpul ocupaţiunii austriace* (Bucureşti, 1906), p. 139.

[3]) *Ibid.*, p. 155, No. 23.

[4]) *Ibid.*, p. 146.

[5]) După Sulzer, *l. c.*, vol. I, p. 56 şi III, p. 409.

[6]) Scrisoarea lui Popa Dimitrie Duma din Braşov, 29 Maiu 1767, Iorga, *Studii şi documente*, vol. XIII, p. 263.

[7]) Hrisovul preoţilor dela biserica din Scheiu, dat în Bucureşti, 28 Septemvrie 1755, «Analele Acad. Române» vol. XII, p. 175. Pentru alte amănunte cu privire la păşunatul oilor acestei biserici în ţările-române vezi Radu Tempea, *Istoria bisericei Scheilor Braşovului*, editată de Sterie Stinghe, Braşov, 1899.

luà nimica dela bârsani, cari plăteau oierit obişnuit, despre care lucru oierii ardeleni au fost asiguraţi la începutul anului 1784 printr'o poruncă specială [1]).

O menţiune specială merită — acì la sfârşitul acestui capitol — epoca ocupaţiunii Olteniei austriace, deoarece consilierul aulic Ignat *Haan* (cu reşedinţa la Craiova) în rapoartele sale oficiale din toamna anului 1719 a făcut o adevărată istorie a acestor diferite impozite şi având un spirit desvoltat de administraţie a introdus şi reforme folositoare în perceperea lor. Aşà aflăm că, la început, *ierbăritul* se incassà dela Sfântul George până la Sfântul Dumitru, când începeà apoi incasarea *goştineritului*, ţinând până la Sfântul George; dar cu timpul nu s'a mai ţinut seamă de aceste soroace şi incasarea lor ţineà tot anul, pe când ea s'ar puteà face deodată, cu mai puţină supărare a norodului şi mai mare folos al fiscului [2]). *Văcăritul* erà aşà de urît de locuitorii ţării, încât ei «înjurau şi afurisiau pentru el de milioane ori pe Constantin Brâncoveanu-Vodă care l-a introdus» aşà că nici Guvernul austriac nu l-a aplicat, menţinând numai *oieritul* (dat cu arendă), *goştineritul* porcilor de 8 bani (dinari) româneşti şi *ierbăritul*, care se plătià de către vânzătorul ori cumpărătorul oilor — după învoeală — cu câte 8 bani de oaie, 24 bani de vită mare, 12 bani de un viţel şi 44 bani (sau 33 creiţari) de un cal [3]).

VII

Insă cu toate aceste prescrieri, asigurări, decrete şi porunci — date de către Domnii ţărilor române cu cea mai sinceră intenţiune — abuzurile şi «supărările» tot nu încetau şi ele rămâneau la ordinea zilei.

Abuzul cel mai obişnuit erà, că drept oierit şi văcărit se percepeau taxe mai mari decât cele prescrise de către arendaşii acelor taxe, respectiv vătaşii lor. S'a întâmplat însă şi cazul, că la intrarea oilor în ţară, s'a luat de fiecare oaie pe nedrept câte 2 parale de vamă [4]). S'au găsit şi slujbaşi nemiloşi, cari au îndrăznit a pune vite sterpe (adică mioare) că sunt cu miei în pântece, altele că au câte doi miei, ba s'au găsit şi

[1]) Porunca lui Mihai Suţu-Vodă dela 1 Fevruarie 1784; *ibid.*, vol. XII, p. 1108.

[2]) Haan din Craiova, 30 Octomvrie 1719; Giurescu, *o. c.*, pp. 372—374.

[3]) Tot el din 14 Noemvrie 1719; *ibid.*, p. 392—395.

[4]) Raportul lui Merkelius din Bucureşti, 24 Noemvrie 1794 către Comandamentul militar din Sibiiu. (Colecţiune particulară. Ungaria).

oameni «fără de suflet» cari au îndrăznit, pe alocurea, de a înscrie la condici chiar şi berbeci şi ţapi la rândul oilor groase, mărturiseşte însuş Constantin Ipsilante Vodă în hrisovul său citat — dela 1805 — plin de ură şi necaz faţă de astfel de slujbaşi ai ţării [1]).

Abuzuri se constatau şi la valorizarea brânzeturilor, respectiv a lânei şi a pieilor. Normativul cel mai vechiu pentru industria produselor păstoritului îl avem într'o ordonanţă oficială din anul 1712 către vameşii din Câmpina şi vătaşii de plaiu, din care aflăm, că brânza ce o fac bârsanii în «stânele ce pun pre munţi» pot să o ducă acasă în ţara lor fără vamă, dacă însă ar face caşcaval din ea, ca să-l vânză în ţară, să plătească vamă. Iar când primăvara, trec dela şes la munte, vameşii vor luà de fiecare turmă câte un miel şi de cal doi bani. Exportul lânei erà supus unei vămi de 40 bani de povară de cal «cum a fost obiceiul» dacă bârsanii ar tunde oile în ţară, fiind însă volnici a-şi duce pieile oilor moarte iarna în ţară, fără să plătească nici o vamă după ele [2]).

Aşà a rămas acest lucru mult timp, însă în anul 1719, vistieria a organizat şi căratul peştelui dela baltă în Ardeal, exercitat de «şcheai» poruncind, ca să dea o vamă de 70 bani de carul cu peşte, iar cine cărà peştele cu calul să dea numai 7 bani [3]); meserie care pare a fi ieşit acum la iveală, deoarece alte dispoziţiuni privitoare la ea nu avem.

Abuzurile nu încetară însă nici într'un chip, oricâte porunci severe ar fi ieşit dela ocârmuirea ţărilor. Nu stânjenì mult comiterea acestor abuzuri nici faptul, că existenţa lor nu se tăgăduià nici de către guvern şi că Brâncoveanul Vodă aflând, că (în anul 1696) vătaşii săi au luat câte 2 bani mai mult, decât se cuvenià, dela bârsanii braşoveni, le-a trimis îndărăt 15 taleri — cât făceà surplusul.[4])

Aflăm mai târziu — în vara anului 1786 — dintr'o jalbă a bârsanilor din comunele Tilişca, Sălişte, Rod şi Poiana (adresată guvernului Ardealului) cum că vătaful Orsachi şi George Radul a oprit pe bârsani «cu ameninţare de moarte» în numele Domnului, ca să-şi ia cu ei măcar o oca de brânză, caşcaval ori lână din ceeace au produs peste vară în Ţara Românească. Guvernul ardelean intervenind s'a făcut o urmărire din partea ocârmuirii ţării şi atunci s'a mai aflat şi abuzul, cum că nu

---

[1]) Din hrisovul citat al lui Costantin Ipsilanti; *Tesaur de Monumente* vol. II, p. 339.

[2]) Porunca din 12 Ianuarie 1712 către vameşii din Câmpina; Iorga, *Studii şi documente*, vol. V, p. 352.

[3]) Scrisoarea lui Nicolae Vodă către Braşov din 1719; *ibid.*, vol. X, p. 375.

[4]) Constantin Brâncoveanul din 17 Aprilie 1696; *ibid.*, vol. X, p. 365.

li s'a dat voie bârsanilor să-şi vânză — după obiceiul ţării — brânza căşarilor, iar când Iuon Roman din Sălişte erà să-şi treacă brânza, plăiaşii dela hotar i-au stors un zlot turcesc (45 creiţari) cu nedrept, pe când unui alt bârsan i-au luat 200 ocale de brânză, fără nici un motiv just. La jalba bârsanilor, Guvernul Ardealului a intervenit prin agentul austriac dela Bucureşti, el însă neputând obţine «dreptate» nici dela Domnul ţării, nici dela boieri, ţinù pe păgubaşi cu vorba că abuzurile se vor înlăturà radical prin noul ferman care se aşteaptă dela Poartă [1]). Dar «în practică» nici dispoziţiunile aceluia nu au fost în stare să apere pe bârsani contra abuzurilor ce se săvârşiau necontenit, aşà că guvernul Ardealului — la intimaţia cancelariei dela Viena — a trebuit să instruiască prin «circulară» la începutul anului 1794 pe supuşii săi ocupaţi cu păstoritul în Ţara Românească, ca la vinderea oilor şi produselor acelora să nu sufere nici un fel de abuz, ci să se ţină de cuprinsul articolului 4 al fermanului din ziua de 4 Decemvrie 1786 şi de acela al articolului 3 al tratatului de pace din 1791 dela Şiştov, unde se precizează exact preţul oilor şi al brânzeturilor, care nu se poate nici urcà de către vânzător, nici scădeà de către cumpărător, putându-se modificà numai — prin intervenţia agentului dela Bucureşti — de către prinţul ţării şi cu consimţimântul liber al părţilor, cari au făcut tratatul sus numit [2]). Bârsanii însă aveau groază de această «învoială liberă» care erà mai rea decât orice contravenţie şi bacşiş ce trebuiau să dea din când în când pe la oamenii ocârmuirii, pentru ca să trăiască în linişte şi cu mai puţine «supărări» din partea lor.

In primăvara anului 1785, intră o nouă jalbă la diregătoria Statului Ţării Româneşti din partea bârsanilor şi anume contra moşierilor, cari la «fătăciunea» oilor trebuind să se mulţumească — după lege şi vechiul obiceiu — cu câte un miel şi un taler de «perdea», ispravnicii storceau pe oieri după cum le venià la socoteală [3]). Domnul ţării dispuneà imediat ce auzià că «ungurenii» sunt prădaţi în ţară pentru asemenea lucru [4]) şi nu rămâneà nedojenit de dânsul acela, de care aflà

[1]) Adresa Guvernului Ardealului către împăratul, din 17 Octomvrie 1786. (Colecţiune particulară. Ungaria).

[2]) Circulara Guvernului Ardealului din 6 Februarie 1794. (Ibid.).

[3]) Carte legată către ispravnicii de judeţe din 27 Martie 1785, *Analele Academiei Române*, vol. XII, p. 646.

[4]) Trei diferite «cărţi legate» în afacerea ungurenilor din anul 1785; Urechia, *Istoria Românilor*, vol. I, pp. 525 — 530.

că «a dat necaz și zătăgnire» vreunui oier străin din țară [1]). Dar abuzurile tot nu voiau să înceteze, ba s'a întâmplat chiar, că un arendaș de moșii luă dela bârsani în loc de taxa obișnuită de un taler, șase și pe o altă moșie a lui încă alți patru taleri. Astfel, Mihail Suțu Vodă în primăvara anului 1791 dădù poruncă, ca bârsanii să aibă să dea câte un taler și câte un miel de perdea «la stăpânii moșiilor» sau, când nu vor da miel să dea 2 taleri, iar pentru ca «să nu fie pricină», se stabilește ca perdeaua să fie de 700 oi și astfel de fiecare 700 oi să se dea câte un miel și «un leu», egal — precum se vede — cu un taler [2]).

O altfel de jalbă avură, în toamna anului 1794, câțiva ciobani din ținutul Sibiiului față de ispravnicii din Ialomița, unde li s'au luat de către moșieri, până a nu trece cu oile la baltă, câte o oaie de ceată de oi și de turma de cârlani, iar pentru cai câte 10 parale, pe când obiceiul erà, că această oaie se luà «numai când dărâmà păduri de sălcii în bălți pentru hrana oilor» și nu când păstorii și-i hrăniau numai cu stufurile bălților și iarba ce dobitoacele își găsiau acolo [3]). Pretențiunea proprietarilor nu erà însă cu totul nefondată, căci mai existà și obiceiul vechiu, că pentru dărămăturile de rămurele ce se găsiau prin bălți, păstorii să dea moșierilor câte o oaie dela fiecare zece. Pentru lipsa timpului trecut și tăria iernii anului 1795, domnitorul Moruzi găsì însă cu cale ca bârsanii să aibă o ușurare și să dea numai din 20 de oi câte una «în păr» precum cetim în pitacul lui [4]). Mai puțin generos fu Divanul țării față de bârsani, cari plângându-se că iarna anului 1807—1808 fiind prea aspră și lungă, iar în urma dislocării oastei rusești în principate, suferind lipsă de fân, crescătorii și-au pierdut aproape întreaga prăsilă de oi până în primăvară și astfel cereau ca țara să intervie pe lângă proprietari ca «să le facă ușurări asupra ponturilor stipulate în contractele de pășunare», le-a răspuns că «o astfel de concesiune făcută oierilor ar stricà norma prețurilor stabilite în vechime» sfătuindu-i ca să se adreseze a «omenia» stăpânilor de pășuni [5]).

[1]) Decretul lui Vodă din 17 Ianuarie 1786, «*Analele Acad. Române*», vol. XII, p. 647.

[2]) Hotărîrea lui Mihail Suțu-Vodă din 19 Aprilie 1791 în afacerea ungurenilor Ioan Macra și tovarășii săi; Urechia, *Istoria Românilor*, vol. III, p. 276 și vol. IV, p. 276.

[3]) Pitacul din 14 Decemvrie 1794; «*Analele Acad. Române*» vol. XV, p. 817.

[4]) Decretul din 12 Februarie 1795; *ibid.*, vol. XV, p. 818 și Urechia, *Istoria Românilor*, vol. VI, p. 818.

[5]) Hotărîrea Divanului publicat de R. Rosetti în «*Analele Acad. Române*», vol. XXXII, p. 329.

Dealtfel «balta» cu hrana ei de salcie şi iarbă, jucà un rol important în economia oilor bârsanilor, aşà că mulți din ei, cari îşi țineau oile peste vară în Moldova, pe la Sfântul Niculae le treceau la iernatec în Țara Românească, pe bălțile dunărene, cu toate că — după datinile vechi ale țării — acolo erau siliți a-şi plătì din nou oieritul [1]).

VIII

Erà un obiceiu din strămoşi, că primăvara Poarta cumpăra un număr mare de oi în țările române — dar mai cu seamă în Muntenia — pentru asigurarea hranei Stambulului. Aceasta erà o sarcină grea pentru ambele țări, cu atât mai mult că saigiii şi gelepii turci îşi îndepliniau însărcinarea lor foarte strict şi într'un chip nemilos. Domnii țărilor nu se prea puteau opune însă acestui lucru, dacă nu voiau să-şi atragă supărarea Turcilor, şi se mărgineau cu plângerile, repetate an cu an. Constantin Brâncoveanul se plânge — precum vedem — în anul 1696 cum că «pentru trebuința împăratului» li se cere 20.000 de oi şi deoarece acest mare număr n'ar ieşì dela păstorii din țară, luă dela bârsani dela fiecare 1000 de oi o sută [2]). Această proporție de 10% crescù însă din ce în ce, aşà că pe la mijlocul veacului al XVIII-lea, saigiii luau câte 13 oi de fiecare sută şi mare fu bucuria bârsanilor, când aflară de orânduiala lui Mihail Racoviță al Moldovei — în primăvara anului 1765 — cum că să vină la păşunat, deoarece în anul acela «beilicul» nu va fi mai mare de 7 oi de sută [3]). Această ştire neaşteptată mângâiè tot atât de mult inimile sărmanilor bârsani, ca şi câțiva ani mai înainte, porunca lui Grigorie Ghica din Țara Românească, din anul 1749, ca ispravnicii să nu lase ca saigiii să ia oile cu sila dela păstori, «ci cu bună tocmeală» a prețului lor, care fireşte se făceà mai în urmă fiecare an de către ocârmuire; dar nici bârsanii să nu tăinuiască oile ce vor mânà de vânzare — sună porunca mai departe — şi a le vinde pe la alți «neguțitori» ceeace erà oprit, până ce nu se împlinià numărul oilor ce erà a se asigurà «pentru treaba împărătească» anual [4]). Odată cu această poruncă, ieşì şi

---

[1]) Cartea gospod din 2 Martie 1814. (Anexat sub No. X).

[2]) Porunca citată a lui Brâncoveanul din 1696; Iorga: *Studii şi documente*, vol. X, p. 365.

[3]) Scrisoarea citată a lui Mihail Racoviță-Vodă din 1765; *ibidem*, vol. X, p. 393.

[4]) Grigorie Ghica-Vodă către braşoveni din 11 Martie 1749; «Analele Acad. Române» vol. VIII, p. 251 şi Iorga: *Studii şi documente*, vol. X, pp. 376 — 377.

dispozițiunea ca saigiii «să nu le facă silă» la oieri, luându-le oile de prăsilă, ci numai cele stearpe [1]).

Erà caracteristic pentru procedura saigiilor, obiceiul început în anul 1765 cum că primăvara de cu vreme (încă din luna Aprilie) așa numitul cassabbașa trimiteà niște cumpărători sârbi pe spinarea oierilor, luându-le floarea turmelor pe un preț derizoriu. Bârsanii erau foarte mâhniți de acest lucru, deoarece, pe când negustorii le plăteau bucuros mielul de un an cu un taler, ei dădeau numai jumătate, iar pe o oaie mare în loc de 50 parale numai 35 și pe un berbec ori oaie cu miel în loc de 2 taleri numai un taler și 5 parale, ceeace erà oprit chiar și prin firmanul publicat în țară [2]). O ordine mai bună introduse în Moldova Grigorie Ghica Vodă în primăvara anului 1777, scotând orânduiala, ca berbecele țurcan să se ia cu 82 parale, oaia țurcană stearpă cu 62 parale, iar cârlanul cu 45 parale (dela 10 oi una) și «să nu cuteze a luà oile netunse» iar țapi de turmă și berbeci de sământă să se ia după tocmeală. De acelaș privilegiu se bucurau și «boierii ce au îmbrăcat caftan și neamurile de boieri» iar dela boierinași ce n'au dajde, cum și dela mazili și negutători să se ia din 20 una cu prețul arătat. Toți aceștia mai aveau și privilegiul, că pe când saigiii erau volnici a strânge oile până la sfârșitul lui Iunie, negustorilor străini din Țarigrad, veniți în țară, puteau să-și vânză și după acest termen oile pe tocmeală [3]).

Abuzurile beilicgiilor tot nu încetau însă și în urma reclamațiunilor dese, văzând și Poarta că crescătorii de oi sunt prea jefuiți de către saigii, cari umblau prin țară, sultanul Abdul Hamid desființă prin hatișeriful său din anul 1784 obiceiul vechiu al cumpărării în țările române, dar așteptă, ca oamenii să nu-și ascundă oile, ci să le vânză măcelarilor, având grijă ca acele «bucate» să fie duse într'adevăr pe un preț cuvenit la Stambul și aiurea din Moldova, numită — în actul solemn — cămara tronului împărătesc [4]).

Bârsanii fuseseră dealtfel admoniați și de către Curtea vieneză — prin mijlocirea guvernului Ardealului — ca să nu-și vânză oile și produsele

---

[1]) Scrisoarea lui Barbul Văcărescu din 12 Martie 1749, *Analele Academiei Române* vol. XXI, p. 262.

[2]) Rescriptul orașului Brașov din 1765; Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV. pp. 1727.

[3]) Orânduiala lui Grigore Alexandru Vodă Ghica din 3 Aprilie 1777; «Revista Istorică», 1915, pp. 216 — 218.

[4]) Hatișeriful sultanului Abdul Hamid din 1784 pentru principatele române; Martens: *Recueil des traités*, vol. III, (Gottingue, 1791) pp. 285 — 288.

lor saigiilor pe placul lor, ci să se ţină de obiceiul vechiu decretat şi prin tratatul de pace dela Şiştov, dându-le însă cu voie bună tot ce cer pe seama Curţii împărăteşti, deoarece ei cumpără cu bani gata şi un preţ potrivit [1]). Cât făceà acest preţ «potrivit» şi cum se desfăşurau cumpărătorile de oi pentru Stambul, o cunoaştem din primăvara anului 1793 şi le pot descrie — pe baza datelor documentelor — în următoarele.

Pentru ca bârsanii să fie bine dispuşi «şi preparaţi» la vânzare cu puţină rezistenţă şi zgomot pe seama Turcilor, mai întâiu de toate se dedeà zvonul de cu vreme, că Constantinopolul suferă de foame, apoi se somau câţiva vechili ai oierilor ardeleni la Curtea domnească, unde prinţul Moruzi le declară, că după ce nu e în stare a livrà dela oierii ţării numărul de oi impus de către împărăţie, apelează la cinstea şi omenia lor, ca să-l ajute în strâmturarea sa şi să-i dea oile dorite pe un preţ potrivit. După inscenarea acestui prim act, unul din slujbaşii agenţiei dela Bucureşti însoţià pe «vechili» până la Braşov, unde ţinându-se o adunare, începeà cu ei desbaterile necesare. In cursul acestor desbateri, breasla măcelarilor români dela Braşov făcù un certificat despre preţul cu care se vindeà carnea de miel publicului braşovean şi «în vederea bunei inime a milostivului Domn» fixară un preţ pe seama saigiilor, însă mai mic cu abià 6% faţă de acel preliminat la începutul desbaterilor [2]). In posesia acestor două acte, «oficialul» agenţiei împreună cu gelepul şi cu delegatul vistieriei Statului se duse pe la bârsanii mai de frunte şi după lungi tocmeli îi ademenì ca să primească învoiala dela Braşov făcută în următoarele condiţiuni:

Berbecul ţigaie cu lână subţire ori oaia cu miel, 4 piastri şi 60 parale, oaie stearpă ori terţuie fără miel 3.30, iar mielul de un an (cârlanul) 2.90.

Berbecul ţurcan cu lână groasă ori oaia cu miel, 4 piastri şi 30 parale, oaia stearpă ori terţuie fără miel 3, iar cârlanul, 2.60.

Mai ieftin de preţurile de mai sus bârsanii nici nu voiau să stea de vorbă cu saigiii, cu atât mai puţin cu cât la începutul lui Iunie, treceau la munte şi ajungeau hotarul Ardealului. Gelepii însă ziceau că preţurile cerute de mocani sunt scumpe şi propuneau următoarele preţuri, mai reduse: In loc de 4.60 numai 3.12, în loc de 3.30 numai 2.15, în loc de 2.90 numai 1.75 pentru oile cu lână fină, iar în loc de 4.30 numai

[1]) Adresa guvernului din Viena, 9 Aprilie 1794. (Colecţiune particulară, Ungaria).

[2]) Declaraţia vechililor păstorilor din Ardeal făcută în Braşov, 30 Maiu 1793, către agenţia din Bucureşti. (Traducere oficială nemţească, Staatsarchiv, Viena).

2.10, în loc de 3 numai 1.11 şi în loc de 2.60 numai 1.45 pentru celelalte oi. Aceste preţuri bârsanii nu le putură acceptà, după ce ele erau mai mici chiar decât preţurile de anul trecut [1]), aşà că agentul austriac fu nevoit a întrerupe tratativele [2]), cari se terminară pe urmă numai la sfârşitul lunii Septemvrie, făcându-se un acord de 3000 oi cu următoarele preţuri: oaie mare (berbec) 2 piastri şi 35 parale, oaie stearpă şi terţuia 2 lei, iar cârlanul ori oaie noatin 1 leu şi 20 parale, însă nu pe alese, ci predate de către ei în faţa oamenilor Domnului şi al agenţiei dela Bucureşti, aşà cum vine, ca bârsanii să nu păgubească peste măsură în această afacere [3]). Agentul austriac cunoşteà însă foarte bine intenţiunea mocanilor şi astfel făcù un alt contract cu ei, conform căruia trebuiau să consimtă, că la predarea oilor substitutul lui va aveà grijă, ca bârsanii să dea câte 3 oi de fiecare sută pe preţul stabilit şi ca între acele oi să nu fie râioase, oarbe, şchioape ori fără dinţi [4]); din care clauzulă se poate uşor înţelege cu ce fel de meşteşuguri operau bârsanii, când li se cereà să-şi îndeplinească o datorie, privită cu dispreţ şi silă. Cu toate acestea, bârsanii se simţiau jigniţi de imputările agentului şi numai după noui desbateri se putură câştigà ca să dea cu voie bună oile cerute de gelepi, cu cari nu voiau să stea de vorbă, deoarece: 1) gelepii doriau să aibe oi grase pe alese; 2) venì la ei numai un subaltern (nu funcţionar) al agenţiei, care nu aveà nici o autoritate în faţa Turcilor şi 3) n'au consimţit toţi bârsanii la învoiala de mai sus [5]).

Misiunea transitorie a agentului austriac erà foarte preţioasă pentru bârsani, cari altfel ar fi păţit-o şi mai rău, pe când astfel (în 1794) au reuşit să scoată preţuri şi mai favorabile dela casabbaşa şi saigiul Niculae — veniţi din Constantinopol — în cursul «învoielii libere» urmate cu ei, întrucât berbecul-ţigaie fu fixat în loc de 2.35 lei cu 3.25 lei ca

---

[1]) Contractul bârsanilor din Bucureşti, 23 Martie 1792; Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX, pp. 599 — 600.

[2]) Raportul lui Gaudi către agenţia din Bucureşti, 10 Iunie 1793, despre misiunea sa la bârsanii din Ardeal cu gelepul Constantin şi vistierul Logofet Stan pentru tocmeala preţului oilor de beilic. (Staatsarchiv, Viena).

[3]) Contractul oierilor Stoica Butea şi tovarăşii săi făcută în Bucureşti, 19/30 Septemvrie 1793 cu agenţia din Bucureşti pentru vânzarea a 3000 de oi pe seama Constantinopolului. (Ibid.).

[4]) Ordinul agenţiei din 4 Octomvrie 1793 către bârsanii aflători în cele 12 judeţe ale Munteniei, dincoace de Olt. (Staatsarchiv, Viena).

[5]) Relaţiunea lui Gaudi din Bucureşti, 25 Octomvrie 1793; Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX, pp. 673 — 674.

şi celelalte oi [1]). Acesta fu un rezultat important, deoarece în acelaş timp, Domnul ţării limită pe seama oamenilor din ţară preţul ţigăii cu 2.14 lei şi cu aceeaş reducere şi celelalte oi până la preţul de 1.05 leu, la cât s'a fixat mielul cârlan cu lână groasă [2]). Meritul agentului Merkelius fu şi avantajul obţinut, ca bârsanii să nu fie siliţi să vânză saigiilor numai câte 3 oi de sută, în loc de 10 precum se cereà în cele mai multe cazuri [3]).

Aşà numita învoeală liberă nu schimbă însă de loc obiceiul vechiu, ca drept «beilic» beilicgiii să nu ia dela oameni câte o oaie dela fiecare zece, chiar şi cu mână armată, după cum se întâmplă deseori. Ce sarcină însemnă lucrul acesta pentru întreaga ţară şi crescătorii de oi ne-o arată clar câtevà date statistice foarte instructive. Aşà de pildă, avem întreaga listă a cumpărătorilor de oi din luna Maiu 1591 din Moldova, când s'au năpustit vreo 35 de gelepi greci şi turci asupra ţării, strângând prin cele 21 de ţinuturi ale ei numărul colosal de 171.143 de oi, cu o organizaţie aşà de bună, încât şi-au isprăvit munca lor în abià patru zile, cutreerând toate ţinuturile şi oraşele, dintre cari ţinutul Cârligătura a dat numai 1081 oi, pe când în ţinutul Cernăuţului s'au adunat 23.400 de oi, cumpărate toate cu bani gata, după tocmeală [4]). Ce bagatelă formau faţă de acest număr cele 20.000 de oi, cari erau cerute mai apoi dela Constantin Brâncoveanul! Contingentul obişnuit pare a fi fost (până pe la sfârşitul veacului XVIII-lea) de 60.000 oi anual [5]), dar se întâmplă ca gelepi mai lacomi să pretinză şi câte 200—300.000 de oi, pe când un negustor ieşan oferì de bunăvoie singur 60.000 de oi pentru bairamul Turcilor [6]). Aceste cantităţi nu erau rare [7]),

[1]) Contractul bârsanilor cu saigiii din Bucureşti, 25 Aprilie 1794, *ibid.*, vol. XV, p. 1805 şi contractul al doilea făcut cu Nicolai Saigiu la 5 Maiu 1794, *ibid.*, vol. XIX, pp. 701—702. Acì însă numele câtorva bârsani e greşit publicat şi deci este a se rectificà Czirtee în *Csirke*, Basbu în *Barbu*, Hondoran în *Kondoran* şi Gyustea în *Gyurka*.

[2]) Verzeichnusz der im Jahr 1794 im Fürstenthum Wallachey, vom Regierenden Herrn Fürsten und Landes-Divan festgesetztem Preis der Schaafe für die Landes-Inwohner. (Staatsarchiv, Viena).

[3]) Raportul lui Merkelius din 5 Maiu 1794. *(Ibid.).*

[4]) Socoteala pentru goştină a oilor din Moldova, cu lista cumpărătorilor gelepi dintre 12-15 Maiu 1591, Hurmuzaki, *Documente*, vol. XI, pp. 221 — 230. (Adiţiunea sumelor din această socoteală e făcută de mine).

[5]) După data citată a lui Raicevich.

[6]) Boscovich Joseph Abt, *Reise von Constantinopel, durch Romanien, Bulgarien, und die Moldau nach Lemberg in Pohlen* (Leipzig, 1779) p. 104.

[7]) D'Hauterive, *La Moldavie en 1785* (Bucureşti, 1902) p. 375 scrie: Il se vend tous les ans 300.000 moutons pour la Turquie.

dar pricinuiau întotdeauna o amărăciune și o consternare atât de mare în țară, încât se găseau, cari prețuiau contingentul de oi care mergeà anual la Stambul la câteva milioane [1]), lucru de sigur exagerat, căci atâta prisos de oi tot nu ieșeà din cele două țări române. După niște însemnări exacte, din turmele bârsanilor aflători în Țara Românească s'a luat în anul 1765 un număr de 8643 oi de către beilicgii pe un preț total de 6658 taleri și 19 creițari [2]), iar la începutul veacului al XIX-lea, s'au strâns în Țara Românească 130.000 de oi și în Moldova 70.000 cu câte 2 piastri pentru capitala împărăției turcești [3]), din care sumă Basarabia singură dădeà câte 35—40.000 de oi; luând gelepii după rânduirea Domniei din 10 sau 15 oi una de pe câmpiile de peste Prut [4]).

Agentul Merkelius s'a străduit mult pentru desființarea acestei prestațiuni grele, atât personal la Domnul țării, cât și în scris la colegul său dela Poartă. După ce însă nu putù ajunge la nici un sfârșit bun, în taină povățuì bârsanilor, ca să-și mâne oile mai bine în Moldova și Basarabia la iernatec [5]), unde efectuarea beilicului se vede că nu erà așà de riguros ca în Țara Românească. Acest sfat n'a prins însă mult, nu numai pentrucă erà contrar obiceiului vechiu tradițional, dar și din diferitele deosebiri, cari existau între păstoritul de acolo și de aici. Tot așà puțin prinse și somația guvernului Ardealului către bârsani, ca să-și prezinte jalbele privitoare la strângerea beilicului, ca să poată face demersurile necesare în privința restituirii surplusului, deoarece nu s'a înfățișat decât singur Petru lui Frat din Berivoi [6]), după ce — probabil — bârsanii nu prea așteptau nimica dela această intervenție oficială.

Luatul oilor de beilic erà fără îndoeală o sarcină grea, resimțită pretutindeni, căci pe când pe vremuri cumpăratul oilor erà cu preț slobod și cu tocmeală, acum — la începutul veacului al XIX-lea — strângătorii oilor luau oile cu sila, alegând cele mai bune și plătind

1) C[arra] M., *Histoire de la Moldavie et de la Valachie* (Iassy, 1777) p. 184.

2) După jalba din 8 Septemvrie 1765; Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, p. 1730.

3) Graf Karaczay F., *Die Moldau, Wallachey, Bessarabien und Bukowina* (Wien, după 1812) p. 6.

4) Din anaforana Obșteștii Adunări către Domnul Moldaviei Scarlat Al. Calimah-Vodă pentru înstrăinarea Besarabiei din 2 Octomvrie 1812; *Uricariul*, vol, IV, p. 347.

5) Raportul lui Merkelius din București, 20 August 1803. (Colecțiune particulară. Ungaria).

6) Relațiunea ungurească a lui Iosif Kiss căpitan și Ioan Pop notar din Făgăraș, 4 Martie 1805 către Guvernul Ardealului. (*Ibid*).

preţ mic şi în acest scop, nu se sfiau nici chiar de furturi şi omoruri, făcând tot felul de răutăţi, după însuş relaţiunea consulului rusesc dela Iaşi [1]).

Astfel beilicul rămase în virtute şi mai departe, chiar şi pe seama mocanilor, cu turmele în Moldova, unde, în primăvara anului 1816, obţinură favorul domnesc, ca aceia, cari îşi reîntorc oile de Sfântul Gheorghe, au să plătească numai 10 bani de goştină, însă sunt scutiţi de darea beilicului [2]). Ce însemnà această milă a Domnului uşor ne-o putem închipuì dacă ştim, că tocmai în Moldova preţurile de beilic (fixate de guvern cu sila) erau de obiceiu cu 50-60% mai mici de cât cele din piaţă, iar la capre — căutate pentru mâncat — chiar şi cu 60-70% mai ieftine [3]).

IX

Aşezământul păstoritului erà ameninţat însă de noui impozite în preajma veacului al XIX-lea, întrucât prinţul Constantin Ipsilante a ordonat în primăvara anului 1803 un recensământ, şi se zvonià, că de aici încolo vor plătì impozite şi străinii (până şi aceia cari locuiau prin sate) scutiţi fiind numai singuri sudiţii cari stau în slujba agenţiei austriace, numiţi altfel dărvaşi. Agentul Merkelius găsì cu cale a apărà interesele sudiţilor prin expedientul, ca guvernul Ardealului să restrângă ieşirea din ţară [4]), fără să observe, că noul impozit eventual nu puteà să influenţeze prea mult o ramură economică atât de mare cum erà păstoritul ardelenilor în ţările române. Nici nu s'a făcut altcevà, decât că Domnul ţării cereà de la anul 1806 ca bârsanii să comunice vătafilor numărul oilor la intrarea în ţară, cari legitimând apoi «boletele de hărminţie» acelea trebuiau prezentate mai întâiu vistieriei, care le emiteà apoi «scrisorile pasuale» fără de cari nu puteà nici intrà, nici ieşì vreo

[1]) Suret după arătarea consulului rusesc din Iaşi, 6 August 1804; *Uricariul*, vol. IX, p. 122.

[2]) Raportul agentului Iosif Raab din Iaşi, 14 Iunie 1816. (Colecţiune particulară, Ungaria).

[3]) Pe baza tabelei de preţuri din 1817 mai sus citate, din Iorga, *Documentele familiei Callimachi*, vol. I., p. 263.

[4]) Din raportul lui Merkelius dela Bucureşti, 19 Martie 1803, către Guvernul Ardealului. *(Ibid.)*.

vită [1]). La raportul agentului dela Bucureşti, inovaţiunea aceasta fu adusă la cunoştinţa bârsanilor interesaţi prin circulara guvernului din Ardeal [2]), iar pe urmă fu publicată chiar şi în biserici, ca nu cumvà oamenii să sufere vreo supărare la mânarea vitelor lor, atât la ieşire, cât şi la întoarcere [3]). Contravenţiile erau însă destul de dese chiar şi cu această metodă, astfel că dela începutul veacului s'a luat măsura, ca bârsanii să-şi scoată înainte de intrare paşapoartele de liberă trecere dela «canţelaria cesaro-crăieştii agenţii din Bucureşti» înscriindu-se în ele numărul oilor şi al altor vite cu cari intrau, cum şi oieritul ce sunt datori a plătì, menţionându-se chiar că tunşii se vor luà doi drept unul, iar sugătorii să fie scutiţi de taxe [4]). Acest sistem s'a menţinut foarte bine şi aveà şi avantajul, că servià cu o statistică fidelă atât despre numărul bârsanilor, cât şi despre numărul vitelor lor. Aşà de pildă din anul 1802 cunoaştem mai mult de 685 paşapoarte şi între ele un bârsan cu 1400 de oi şi 48 cai, iar aducerea oilor la păşunat în ţările române creşteà atât de repede, încât numărul paşapoartelor emise de către agenţia dela Bucureşti a trecut în anul 1803, numărul de 885 şi în primele şapte luni ale anului 1804 numărul considerabil de 682 [5]).

Desvoltarea şi creşterea păstoritului fu stânjenită în mod simţitor mai cu seamă prin anarhia generală, care erà urmarea inevitabilă a răsboaielor de atâţia ani şi ale condiţiunilor deslănţuite ale vieţii, cari influenţau chiar şi siguranţa de avere a timpului. În Ţara Românească, nici urmă n'a mai rămas, de pildă, din vieaţa aceea patriarhală, care o caracterizà şi o făceà atât de plăcută. Hoţiile şi înşelătoriile erau la ordinea zilei. Crescătorii de oi erau de multe ori atacaţi şi jefuiţi pe munţii cari îi ţineau de ani îndelungaţi cu arendă, pierzând adeseori

[1]) Circulara Guvernului Ardealului din Cluj, 27 Iunie 1806. (Ibid.).

[2]) Guvernul Ardealului din Cluj, 21 Octomvrie 1806. (Ibid.).

[3]) Circulara Guvernului Ardealului din Cluj, 17 Octomvrie 1806. (Ibid.).

[4]) Iată textul verbal al acestor paşapoarte de liberă trecere în Ţara Românească, tipărite, cari se întregeau la Agenţia din Bucureşti: De la Canţelaria Cesaro-Crăeştii Agenţii, ce este aşezată în Prinţipatul Ţării Rumâneşti. Acest ... ot satul ... din ţânutul ... carele s'au scoborât prin Vama ... şi merge în ernatic cu vitele sale în sud ... având oi ... cai ... tunşi ... să nu supere mai multă la plata oeritului de cât de o oae pe bani zece; şi de vită mare pe bani treizeci şi trei, şi tunşii doi drept unul, iară sugători să nu să supere. Pre cum să cuprinde şi în poruncile Domneşti. (Arhiva Agenţiei Austriace, leg. 35).

[5]) Pe baza paşapoartelor agenţiei, care ne-au rămas dintre anii 1802 — 1804 în mare număr. (Ibid., leg. 35).

turme întregi, ce li se mânau fără multă rezervă ori ruşine de către tâlhari şi apoi nici păstorii — deveniţi acum mai desfrânaţi — nu se puteau mânuì aşà ca mai înainte. Pe de alta, mâna pedepsitoare a ocârmuirii nu ajungeà întotdeauna până la aceşti nelegiuiţi blestemaţi, urmăriţi sever şi de guvernul Ardealului. Aşà, de pildă, Guvernul fixă printr'un edict circular — în toamna anului 1795 — un premiu de 100 de fiorini pentru fiecare tâlhar prins şi 50 pentru unul omorît, stabilind o pedeapsă tare (chiar de moarte) pentru toţi aceia, cari i-ar tăinuì şi le-ar da adăpost [1]). Cu toate acestea, furturile nu încetară şi nu erau rare cazurile, ca economi cu stare să ajungă la sapă de lemn ori că turmele întregi ale satelor să se piarză dintr'o zi într'alta, fără nici o urmă. Jalbele erau necontenite din pricina acestor furturi şi, cu toate acestea, a făcut mare senzaţie furtul acela ne mai pomenit de îndrăzneţ, când în iarna anului 1809 nişte tâlhari necunoscuţi au trecut din Ţara Românească peste Dunăre 9303 de oi, 198 miei, 51 cai şi un măgar în Bulgaria din turmele câtorva sate ale scaunului Sebeşului Săsesc, cari păşunau în ţară, pentru care nici peste un an nu au primit sărmanii mocani vreo despăgubire dela Domnul ţării, la care s'au adresat cu jalba lor [2]).

Urmarea acestei schimbări de moravuri erà şi experienţa de toate zilele a oamenilor, că orânduelilor noui ale ţării nu se prea conformau nici oierii, nici însuşi vătafii şi slujbaşii ocârmuirii. Pe de altă parte, numărul oilor ce se luà în seamă primăvara, la ieşirea lor din ţară, fiind în totdeauna mai mare decât se aflà trecut pe «boleta» lor la intrarea în ţară, toamna, vătafii hotarelor făceau multe «supărări» bârsanilor, aşà că Guvernul Ardealului se văzù silit a reglementà în toamna anului 1807 din nou afacerea aceasta atât de importantă printr'o circulară, care cuprindeà următoarele:

1. Oile ce se vor mânà în ţările române pentru verit ori iernat, se vor mânà de către funcţionarii vamali, dând despre ele bilete făcute pe numele proprietarilor lor.

2. Biletele de oi trebuesc prezentate de către păstorii oilor vătafilor de la frontieră, spre legitimare.

[1]) Circulara românească a Guvernului Ardealului din Cluj, 28 Septemvrie 1795, contra tâlharilor, tipărită în formă de edict; în Colecţiunea Arhivei Muzeului Ardelean din Cluj; descrisă de mine în bibliografia tipăriturilor vechi româneşti din Ardeal (citată) p. 76.

[2]) După o specificaţie oficială din 1809. (Colecţiune particulară. Ungaria).

3. Birișii de pe lângă turme își vor aveà simbria — după obiceiul vechiu — în vite, numai după reîntoarcerea acelora în Ardeal.

4. Crescătorii de oi, cari nu se întorc ani îndelungați din țările române, trebuie să se prezinte la agenția consulară dela București, unde se va luà notă de sporul turmelor lor, despre cari se va ține o condică specială.

5. Conumerarea turmelor bârsanilor, cari locuesc în apropierea vreunui birou vamal (hărminție) se va face de către funcționarul delegat al oficiului vamal celui mai apropiat.

Ultima clauzulă a acestui regulament stipulà răspunderea personală a bârsanilor pentru toate faptele oamenilor lor, de cari se serviau în exercitarea păstoritului în țările române, fiind avertizați ca ei — bârsanii — să se întrunească (în propriul lor interes) în anumite bresle sau societăți, prezentându-se întotdeauna la agenția dela București, neputând altfel contà pe sprijinul Guvernului [1]). Sărmanii bârsani nici nu erau lipsiți de acest sprijin al agenției în orice jalbă dreaptă a lor și intervenției agentului se datorià și ordinul lui Ioan Caragea Vodă din primăvara anului 1814 ca vătașii de plaiu să nu mai ia dela «sudiții chesărieşti» nici un avaet cu nume de ierbărit pentru vitele cari se întorc dela pășune în țara lor [2]).

Aceste diferite «ordine» și «porunci» nu erau altceva decât mici amendamente la firmanul din 1786 (care erà întregit prin articolul al III-lea al Păcii dela Șiștov) pe care drepturile și privilegiile bârsanilor erau stabilite. Firmanul are însă articole și puncte dubioase sau mult de criticat și interpretate în diferite sensuri, așà că pentru a înlăturà aceste dubii și a curmà abuzurile bine cunoscute, prințul Caragea convocă în toamna anului 1815 o anchetă a boierilor, care apoi în prezența agentului imperial și a trimisului bârsanilor din Săcele a examinat toate «ponoslurile» mocanilor și a stabilit (în 18 ponturi) în ziua de 4/16 Noemvrie 1815 drepturile sudiților oieri din Țara Românească, bazat pe cuprinsul firmanului citat, menționând în acest document solemn — ieșit în formă de regulament — amănunte și drepturi cari nu sunt înșirate în firmanul în vigoare, care astfel dădeà prilej la gâlceve, tânguiri și neajunsuri zilnice.

[1]) Circulara ungurească a Guvernului Ardealului din 14 Septemvrie 1807. (Anexat sub No. VI).

[2]) Porunca lui Ion Gheorghe Caragea-Vodă din 13 Iunie 1814, *Analele Academiei Române*, vol. XXII p. 300.

Nu putem intrà în analiza acestui important regulament, care formează o adevărată *pravilă* a bârsanilor [1]), dar trebuie să constatăm că Ioan Caragea-Vodă a arătat atâta dragoste faţă de nevoile oierilor că a făcut mai mult ca oricine altul pentru ei, de câte ori li se adresau cu jalbele lor. Aşà porunceşte în primăvara anului 1818 ca să nu se ia nimica dela bârsanii cu paşaporturi în regulă, când sunt la întoarcere, precum se auzise că «zapciul străinilor» din judeţul Buzăului le-ar fi luat câte 100 taleri dela fiecare, deşì se văzuse şi de sameşul de străini că erau oameni cu răvaşe, trecuţi cum se cade în catastihul străinilor [2]); iar o altă poruncă a lui Caragea fu «anafora veliţilor boieri» din primăvara anului 1817 prin care stabilì preţul oilor de beilic în modul următor: berbec ţigaie sau oaie cu miel 6 taleri, berbec-bârsană sau oaie cu miel tot 6 taleri, iar ţapul sau capra cu ied 5 taleri. Domnul majoră preţurile stabilite în anaforaua veliţilor boieri în general cu 50% ca să ajute pe supuşii săi, lăsând neschimbate preţurile celorlalte oi şi anume: oaie ţigae stearpă sau terţie 3.25 taleri, noatenul de un an 3.15 taleri, iar tot aceasta la oile bârsane cu 3.15 şi 3.10, respectiv noatenul cu 3.10 taleri şi o capră stearpă cu 3.30 taleri [3]).

Inregistrând însă acest cârd de abuzuri, anomalii şi contravenţiuni, să nu uităm, că însuşi bârsanii se folosiau de mişelii şi lucruri neîngăduite, arătându-se prepotenţi unde se puteà, ocolind legile, neglijând obiceiurile vechi şi păgubind moşierii şi visteria la fel. O parte a jalbelor provine — după raportul agentului Merkelius — şi din împrejurarea inevitabilă, că în timpul toamnei, când bârsanii vin în ţară, recolta nu e încă pretutindenea cărată acasă, iar când primăvara (în luna lui Maiu) îşi trec oile la munte, găsesc pământurile semănate, aşà că vitele pricinuesc de multe ori pagube în ele [4]). Acest lucru mai treceà, dar ceeace erà jignitor erà faptul că mocanii sudiţi de supt ocrotirea Agenţiei (consulatului) austriac adeseori erau protivnici legilor ţării, aşà că nu prea conţine multă exageraţiune opiniunea unui scriitor român mâhnit, când — chiar la 1859 — zice, că aceşti oameni «reuniţi în număr

[1]) Vezi cuprinsul lui anexat sub No. XI. Acest «regulament special» e menţionat în broşura anonimă, tradusă de I. G. Valentineanu, *Austria în Principatele române* (Bucureşti, 1859) p. 22.

[2]) Raportul lui Vel Vistier din 12 Martie 1818, «*Analele Acad. Române*» vol. XXII., p. 300.

[3]) Anaforana veliţilor boieri din 25 Maiu 1817; *Tesaur de Mon.* vol. II. p. 361.

[4]) Raportul lui Merkelius din Bucureşti, 29 Martie 1796; Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX., p. 769.

considerabil, comit jafuri de tot felul, intră cu forţa în livezi, în câmpii de cereale, în păduri păzite, refuză plata pentru trecerea podurilor... dând loc la o mulţime de reclamaţii necontenite din partea proprietarilor» pentru cari «ei sunt o urgie» înfăţişând anomalia unei populaţiuni rătăcite şi liberă de orice piedecă [1]).

Aşà se înţelege că păstoritul bârsanilor sta supt un control veşnic al deregătorilor ţărilor unde păşunau, căci nu treceà o vară ca să nu se auză jalbe în contra lor. Aceste jalbe, foarte dese, sunt întotdeauna aceleaşi şi astfel numai pentru a da o schiţă exactă şi completă înşirăm câtevà din ele — în ordină cronologică — din punctul de vedere al fidelităţii istorice. Aşà de pildă, oile oamenilor din regiunea Bistriţa se pierduseră în primăvara anului 1625 pe munţii Câmpulungului Moldovei [2]), lucru ce se poate explicà numai aşà, că oamenii de acolo le-au ţinut de sigur drept despăgubire, deoarece locuitorii dela Bistriţa aveau drept de păşunat slobod, precum aflăm şi din anul 1638 [3]). Domnul Moldovei protestă contra acestui obiceiu — devenit abuziv — dar protestul său neavând nici un rezultat, câmpulungenii au luat, în primăvara anului 1639, un număr de 78 de oi dela păstorii dela Bistriţa, găsiţi acolo [4]). Cu toate acestea, locuitorii dela Bistriţa îşi treceau într'una oile în Moldova, păşunând fără să dea ceva, susţinând că ei stau pe pământul ţării. Din acest lucru s'au născut fireşte gâlceve neplăcute, aşà că, pentru înlăturarea diferendului asupra graniţei dintre Ardeal şi Moldova, o comisiune de delimitare mixtă s'a întrunit în toamna anului 1641 «pe apa Boiţei» şi după ce ardelenii repetau că hotarul ţării se află în locul unde apa Dornei intră în apa Bistriţei, Ordinele ţării au somat din «dieta» din primăvara anului 1642 pe Vasile-Vodă ca să-şi mute de acolo oamenii săi [5]). Domnul Moldovei însă răspunse prin solii ardeleni că oamenii aceia în pricină stau acolo de mult, înainte de când el şade pe scaunul ţării, aşà că nu le poate strică casele lor, atât mai puţin că nici bistriţenii nu i-au arătat încă vreo dovadă cum că acel loc ar fi al lor, căci orice hrisov i-ar arătà le-ar da fără răgaz înapoi acel

[1]) Broşura lui Valentineanu, citată, pp. 22—24.

[2]) Dintr'un act din 4 Aprilie 1625; Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIV., p. 948.

[3]) Scrisoarea lui Vasile Lupul către bistriţeni din 30 Iunie 1638; *ibid.*, vol. XV, p. 1045.

[4]) Scrisoarea aceluiaş din 29 Martie 1639; *ibid.*, vol. XV, p. 1055.

[5]) Vezi art. XV al dietei terminate în 9 Martie 1642; *Mon. Com. regni Transylvaniae* vol. X, p. 331.

colţ de pământ [1]). Ca represiune naturală, urmă că la rândul lor, şi bistriţenii îşi păşunau oile pe pământul Moldovei şi astfel certurile erau la ordinea zilei. Aşà aflăm că în anul 1680, vornicul Drăguşin le trimise scrisoare, că de nu vor plătì, le va sparge sălaşurile, gonindu-i de pe munţi [2]). Lucrul acesta al bistriţenilor erà însă aşà de obişnuit, că nici nu merită a fi registrat, fiind cunoscut de toţi şi relevat în fiecare an prin jalbele moldovenilor, vecini cu ei.

Un abuz comun erà şi acela de a înregistrà un număr mai mic de oi la intrarea în ţară, pentru ca să plătească impozit mai puţin. Se află de pildă, că Românii din Scheiu au declarat numai 4—5000 de oi la oierit, cu toate că trecuseră 120.000 de oi la păşunat în Ţara Românească, ceeace adeverindu-se, Domnul a urcat atât oieritul, cât şi văcăritul lor, confiscându-le totdeodată viile şi moşiile ce aveau şcheienii în ţara sa [3]). Mare supărare a produs şi îndrăsneala bârsanilor dela Braşov şi Sibiiu, că în toamna anului 1782 au ieşit din Ţara Românească — furişaţi pe poteci de munte — fără să plătească taxele cuvenite şi prescrise de legi. La aceasta, Domnul ţării dădù drept boierilor oieri ca la anul să prinză pe ciobanii acelor bârsani, când se reîntorc cu oile şi să le ia de vită câte 33 de bani oierit, iar ceilalţi străini să dea câte 66 de bani, după obiceiul vechiu [4]).

Mai mare importanţă aveau samavolniciile şi ocupările de teren, săvârşite mai cu seamă de către Saşi, cari uzurpări agitau opinia publică din Ţara Românească. Astfel Saşii dela Sibiiu ţineau de ani de zile 13 munţi pe povârnişul de miazăzì al Bucegiului până în valea Lotrului, păstorindu-şi acolo vitele «în cât rămăsese tocmai ca şi un pământ de Ţară Ungurească» lucru observat de însuş Mihail Racoviţă Vodă din întâmplare, pe când umblà pe acolo. Saşii, fiind traşi la răspundere, stăpâniră o vreme şi mai departe aceşti munţi, până ce cazul fiind anchetat, Grigore Ghica Vodă le luă munţii în primăvara anului 1750. Saşii însă nu s'au împăcat cu această scurtă judecată şi lungul proces, cu fel de fel de dovediri pe faţa locului, sfârşì cu o sentinţă, care lăsă 10 munţi în mâna Saşilor şi numai trei din ei rămaseră în

[1]) Scrisoarea (ungurească) a lui Vasile-Vodă din Iaşi, 12 Aprilie 1642 în colecţiunea mea de còpii.

[2]) Drăguşin vornicul din Câmpulung, dela 31 Maiu 1681; Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, p. 1377.

[3]) Vezi însemnarea contemporană în *Quellen*, vol. VII, p. 237.

[4]) Pe baza actului din «*Analele Acad. Române*» vol. XII, p. 395.

proprietatea vel-logofătului Sandul Bucşănescul, dovedind cu hrisoave vechi că familia lui le aveà încă dela regele Ungariei Ioan (Zapolia) stăpânindu-i de atuncea într'una [1]).

Şi mai însemnat erà procesul de ani întregi al comunei Râşnov pentru munţii ei de pe hotarul ţării, unde turmele ei erau necontenit zătignite de boierii de pe acolo, cari susţineau că râşnovenii nu au drept să pască pe acei munţi, aşà că i-au şi acţionat pentru acest lucru. Cauza s'a înveninat însă mai cu seamă sub ocupaţiunea austriacă din anul 1790, când râşnovenii, folosindu-se de buna ocazie, se întinseră şi pe munţii de sub Predeal, ocupând acolo la început un munte şi apoi alţi patru, păşunând pe ei liniştit împreună cu ungurenii râşnoveni. Când au fost întrebaţi, râşnovenii s'au referit la un hrisov al lui Mihai Vodă Viteazul, prin care ei aveau drept de păşune liberă pe Muntele Baiului şi în Valea Cerbului şi nu numai că se folosiseră de dreptul acesta al lor nebântuiţi, dar Racoviţă Vodă pentru cheltuelile de reparaţii ale bisericii lor, le dădù voie în anul 1765 ca să poată ţine pe acolo — fără nici o plată — 1100 de vite mari la păşune [2]). Această graţie a Domnului nu erà altfel decât o reînoire a drepturilor lor de mai înainte, după ce ei stăpâneau acele părţi în toată liniştea până la anul 1720 când boierul Scarlati le tăiè drumul care duceà în Valea Cerbului, unde râşnovenii de atunci încoace întâmpinau fiecare an greutăţi la venirea lor în ţară, până ce ocârmuirea, în toamna anului 1779, i-a tras în judecată, chemându-i la Bucureşti [3]). Conştienţi de dreptul şi adevărul lor, râşnovenii nu se prea interesau de acest proces şi îşi mânară şi mai departe turmele primăvara pe munţii lor, ori de câte ori fură ele gonite de acolo de către oamenii stăpânirii. Dar ca să se pună un capăt la atâtea trăgăneli şi certe de toate zilele, agentul Merkelius reuşì ca în luna Iulie a anului 1787 să meargă o comisie specială la faţa locului, în care luă şi el parte. Insă ajunşi acolo se adeverì, că boierii — cu atâtea tânguiri — nu posedau nici un fel de hrisoave cari ar dovedì dreptul lor, ci numai prin nişte oameni bătrâne vroiau să dovedească, că numiţii «cinstiţi boieri» stăpâniau de vreo 60 de ani munţii în chestiune [4]). Peste trei ani Suţu

[1]) Documentele acestui proces (dintre anii 1750 — 1825) au fost publicate în anul 1912 în «Revista pentru istorie, arheologie şi filologie» vol. XIII, pp. 118 — 128.

[2]) Decretul lui Ştefan Racoviţă-Vodă din 12 Maiu 1765; Hurmuzaki, *Documente* vol. XV, p. 1728.

[3]) Din actul dela 7 Octomvrie, 1779; *ibid.*, vol. XV, p. 1741.

[4]) Raportul lui Merkelius din Bucureşti, 26 Iunie 1792; *ibid.*, vol. XIX, p. 604.

Vodă delegă o nouă cercetare în această cauză [1]), care însă se trăgănì, din pricina răsboiului izbucnit, ani îndelungaţi, până s'a putut regulà definitiv [2]).

Afacerea interesà de aproape comuna Râşnov, care pornise — la timpul său — acţiunea şi cheltuise dejà până în primăvara anului 1793 mai bine de 4000 de fiorini cu acest proces. Interesà însă chiar şi comunitatea bisericească evangelică din Râşnov, care suferì mult dela 1764 încoace din pricina exceselor boierilor. Boierii aceştia aparţineau familiilor Kretzulescu, Chrysoskole, Paleologu şi Sinai, cari se refereau întotdeauna la faptul, cum că Muntele Baiului şi Valea Cerbului stau de două sute de ani în stăpânirea lor, când însă li se cereau actele justificative se scuzau cu vorba, că acelea au ars şi s'au prăpădit. Paguba râşnovenilor erà considerabilă chiar şi prin faptul, că Divanul ţării hotărîse în anul 1788 ca să li se înapoieze tot muntele până la Valea Cerbului, acum însă în cursul timpurilor răsboinice vecinii lor s'au lăţit cu încetul aşà de mult, încât au suferit pagubă mare. Aşà de pildă în toamna anului 1793, venì vătaful din Câmpina cu egumenul dela Sinaia la stâna lor de pe Clăbucetul Baiului şi le luară 12 foale mari de brânză «în silă» [3]) pe când anul viitor vătaful Mihalache a muls pe muntele Şesul dela Sinaia toată vara, la început de trei ori şi apoi de două ori pe zi 719 capre ale râşnovenilor — fără cea mai mică remuşcare — cu toate că acele capre erau ale bătrânului preot evangelic dela Râşnov, care astfel suferì o pagubă de 48 fiorini [4]).

Aceste transgredieri de hotare şi uzurpări, cari pretindeau întotdeauna anchete şi comisiuni de cercetări erau la ordinea zilei. Aşa de pildă în anul 1783 ungureanul (ceangău) Béla Mihály dădù de lucru autorităţilor din Ţara Românească, căci împreună cu alţi tovarăşi ai săi ziceà, că muntele Slăveni l-au luat Ungurii cu hotarul lor din vechime [5]). Aceste samavolnicii şi călcări de hotare pare de altfel că erau o consecinţă inevitabilă a meşteşugului păstoritului, care se făceà şi se

---

[1]) Din actul dela 5 Iunie 1792; Urechia, *Istoria Românilor*, vol. III, pp. 38 — 39.

[2]) După actul din 18 Iulie 1793; *ibid.*, vol. VI, pp. 827 — 832 (retipărit din «*Analele Acad. Române*» vol. XV) şi actul din 22 Noemvrie 1793; *ibid.*, vol. V, pp. 485 — 486.

[3]) Afacerea Răşnovenilor face o fascicolă întreagă cu acte din 1787 şi 1793 în Arhiva Agenţiei Austriace, leg. 41.

[4]) Jalba comunităţii târgului Răşnov, din 9 Octomvrie 1794. (Ibid., leg. 41).

[5]) Cercetarea de hotare din 22 Iunie 1783; Iorga, *Studii şi documente*, vol. VI, p. 502.

desfăşurà pe munţi greu de apropiat, unde păstorii arareori erau surprinşi de vre-un organ oficial al stăpânirii.

Statul socotià contravenţie şi faptul, când vre-un bârsan nu se întorceà ani îndelungaţi în Ardeal şi se stabileà definitiv în ţară. Acest lucru se observà atât de strict, încât în, primăvara anului 1792, Suţu-Vodă dădù poruncă specială ispravnicilor Vâlcii, ca să nu îngăduiască ca suditul Nica Teişanul să cumpere «lucru stătător» pe acolo [1]), iar când s'a aflat, că în anul 1794 ungureanul sudit Laczkó îş cumpărase o casă la Bucureşti, pe Podul Mogoşoaii, Domnul ţării îi restitui în preţul casei 100 de taleri, de oarece — ziceà — după «orânduiala canoanelor nizamului nu se cuvine a aveà el casă şi pământ subt stăpânirea lui» [2]). Acest lucru erà într'adevăr aşà, în urma dispoziţiunilor repeţite ale diferitelor «hatihumaiuri» sosite dela Poartă [3]), însă cu toate astea, a surprins mult pe bârsani, deoarece această înterzicere mai înainte nu se luà prea serios; ba acum doui ani se strigase chiar şi în bâlciul dela Câmpulung, ca să vină bârsanii în ţară, «cu iertare de doui ani de bir» scăzânduli-se chiar şi «darea» pentru urmaşii lor» [4]). Acest permis decretà obiceiul împământenit, căci mocani emigraţi din Ardeal au populat mahalalele din jurul Câmpulungului, cu nume aduse cu dânşii (ca Vişoiu, Voineşti, Valea mare, Bărbuşi) făcând chiar un contract cu «judeţul» târgului ca ei pe viitor să nu mai dea obişnuitul miel de primăvară «după odaie» oraşului [5]). Dar ciobanii bârsani au colonizat şi alte locuri ale Olteniei, aşà că şi satul Tătărleşti (din judeţul Mehedinţi) fu întemeiat în veacul al XVIII-lea de dânşii şi făcându-şi acolo o biserică, pe pereţii ei se vede zugrăvit «un cioban care cu bâta mână oile» cu următoarea inscripţie instructivă: «Această biserică este făcută cu banii oilor» tabloul arătându-ne şi ctitorii păstori cu femeile şi cu copiii lor [6]).

Astfel «Ungurenii» din Ardeal veneau apoi din ce în ce mai mulţi în ţară, mai cu seamă pe vremea ocupaţiunii ruseşti (dintre 1806

---

[1]) Porunca lui Mihail Constantin Suţu-Vodă din 27 Iunie 1792; Urechia, *Istoria Românilor*, vol. IV, p. 64.

[2]) Decretul lui Vodă citat din 11 Fevruarie 1794; *ibid.*, vol. V, pp. 258 — 259.

[3]) Tălmăcirea de pre Inalt hatihumaium a prea puternicii împărăţii ce au dat pentru nizamul sudiţilor la 7 Muharem 1213 — 1798, «Arhiva Românească» vol. II, pp. 285-291.

[4]) Din actul dela 6 Octomvrie 1792; Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, p. 1802.

[5]) După revista «Prietenul Nostru»; Meteş, *l. c.*, p. 62.

[6]) După Meteş, *l. c.*, p. 27.

—1812) nu numai pentru că aci îşi găseau un traiu mai bun, dar mulţi ca să scape de «cătănie», serviciul militar austriac fiind foarte lung şi sever. Apoi, ocârmuirea Ţării Româneşti ajunse cu timpul la convingerea mai bună, că aceşti oameni harnici şi buni economi, cari se pogorau din locurile Transilvaniei ca să se aşeze cu locuinţa în ţară «sunt şi pentru a ţării folosinţă» şi astfel Ioan Caragea Vodă le-a hărăzit în anul 1813 privilegiile vechi şi, pentru ca aşezarea lor să se facă în bună ordine prin sate, a întemeiat tot deodată o «isprăvnicie de ungureni» care aveà în fiecare judeţ interesat câte un ispravnic, unde oamenii cari veneau din Ardeal trebuiau să se înscrie la catagrafia ungurenilor, bucurându-se de favorul ca şase luni de zile să fie cu totul nedajnici, ca în acest timp să-şi întemeieze locuinţele lor, stabilindu-se la un loc şi să nu umble haimană prin ţară «ca nişte vespe nefolositoare» nimănui [1]). Această dispoziţie cuminte şi omenească a Domnului s'a luat cu prilejul venirii a 20 de familii de ungureni şi 70 holtei, cari au trecut în ţară de peste hotar prin plaiul Loviştei în toamna anului 1813 cărora ispravnicul străinilor le dăduse voie ca să se aşeze în ţară cu locuinţa pe unde vor vreà, pentru care omenie a lui a meritat chiar lauda Domnitorului [2]). Sosiţi în cete mai numeroase, Ungurenii se aşezau în slobozii cari se numeau «satele aghenţiei» ale căror nume erà înregistrat şi la agenţiile Austriei, ispravnicul ungurenilor având îndatorirea, ca să le ia adeverinţă dela fiecare familie şi om, iar cari nu ar fi din ţara Ardealului să-i izgonească «ca nişte stricători ai pământului, sălăşluirea cărora nu erà folositoare celorlalţi locuitori dajnici ai vistieriei» zice porunca domnească [3]); ţinându-se seamă, ca oamenii astfel aşezaţi să-şi plătească dăjdiile cuvenite şi nu cumvà să fie daţi poslujnici, ca astfel să scape de îndatoririle lor [4]).

X

O desvoltare interesantă avù păstoritul ardelenilor în ţările române în urma pierderii Basarabiei, răpită de către Ruşi în primăvara anului

[1]) Din cele 17 cărţi gospod dela 29 Octomvrie 1813. (Anexat sub No. IX).

[2]) Răspunsul vistieriei pentru 20 familii ungureni, din 24 Octomvrie 1813. (Condica 267 fila 85. Bibl. Acad. Române).

[3]) Alte 17 cărţi gospod pentru satele aghenţiii din 5 Noemvrie 1813. (Ibid., fila 89).

[4]) O carte gospod către paharnicul Neculaie Brăiloiu ispravnicul străinilor ot preste Olt pentru cercetarea ungurenilor; ibid., fila 101.

1812 după încheierea războiului de şase ani ce avură cu Turcii, întru cât Ruşii chemau oameni străini în noua lor provincie bogată, dar puţin populată, cu făgăduiala că le vor da pământuri fără bani. Indată ce ajunse vestea acestui lucru în Ardeal, păstorii de oi începură să se tragă în mare număr într'acolo. Guvernul Ardealului aflând însă, că în urma predării definitive a Basarabiei, Ruşii opresc trecerea peste apa Prutului cu ziua de 14 Octomvrie şi afară de aceea nu mai lasă să iasă nimeni de acolo, făcù o circulară pe seama sudiţilor săi, atragându-le atenţiunea pe aceste împrejurări. Circulara nu putù aveà însă nici un rezultat, de oarece fu dată abia cu cinci zile înainte de expirarea termenului pomenit [1]). De altfel odată cu această circulară fù avizată şi Cancelaria ardeleană aulică de însuş cancelarul Metternich asupra primejdiilor cari ameninţau pe emigranţi, cerând oprirea emigrării oamenilor din Ardeal. Cancelaria, trimiţând în zor un rescript în această privinţă Guvernului Ardealului, acesta scoase cu ziua de 9 Noemvrie o nouă circulara prin care atrase atenţia sudiţilor asupra primejdiilor cuprinse în circulară premergătoare, hotărînd că peste Prut nu va aveà nimeni paşaport, iar cine nu se va întoarce din Basarabia se va consideră de emigrant şi ca atare va fi supus pedepselor fixate pentru emigranţi-fugari. Această circulară severă fu publicată de Guvern în primul rând sub influenţa raportului starostelui de agenţie dela Galaţi — cu numele de Manzoli — cum că s'au trecut dejà multe turme de oi şi cai din Ardeal în spre Basarabia şi că oierii cari le conduceau nu-l ascultau de fel [2]). Cu toate aceste admonieri, turmele de oi curgeau într'una în spre pământul roditor al Basarabiei, mai cu seamă supt conducerea unui antreprenor cu numele de Ferig, aşà că, la mijlocul lunii Septemvrie 1812, se găseau dejà vre-o 40 de turme acolo cu un contingent de 1500 oi şi mulţi cai [3]). Acest număr erà mereu în creştere şi, cu toate că nu prea avem detalii speciale despre vieaţa păstorilor din Basarabia, vedem că Guvernul Ardealului urmărì şi mai departe această chestiune, care interesà de aproape economia naţională a Ardealului, care pierdù mult în urma acestei emigraţiuni de oameni şi animale, obvenită aşà pe neaşteptate. Am însă impresiunea că emigranţii

[1]) Circulara ungurească a Guvernului Ardealului din Cluj, 9 Octomvrie 1812. (Colecţiune particulară. Ungaria).

[2]) Altă circulară ungurească a Guvernului Ardealului din Cluj, 9 Noemvrie 1812. (Ibidem).

[3]) In scrisoarea lui Manzoni din Galaţi, 17 Septemvrie 1812. (Staatsarchiv, Viena).

nu şi-au găsit rostul şi folosul nădăjduit în provincia puţin cunoscută de ei, de oarece când Guvernul rus — la intervenţia Curţii din Viena — dădù voie ca oile să se întoarcă în Ardeal, până la 12 Iunie 1815 nu s'au mânat mai mult de 50.000 oi îndărăt în Ardeal şi stăpânii vitelor aşteptară numai la permisul privitor la scoaterea cailor din ţară, căci primul permis se referise şi la mânarea vitelor mari şi cornute [1]). Unii dintre oieri nu puteau însă aşteptà ieşirea permisului şi se întorceau pe furişe — cu mari pagube — pe la «Vadul lui Isac» trecând Prutul cu caii înot [2]).

Bârsanii, învăţaţi cu pribegirea care aveà de ţel întotdeauna aflarea de păşuni bune, începură acum să se strecoare prin Dobrogea, plină asemenea de bălţi şi păşuni, potrivite păstoritului de oi. Această emigrare fu de asemenea oprită de către Guvernul Ardealului, dar cu toate acestea, după raportul vice-consulului austriac dela Galaţi dela începutul anului 1818, ardelenii îşi trecuseră pe la Brăila şi Hârşova peste 100.000 de oi şi 1.500 de cai în 60 de turme peste Dunăre, poposind şi stabilindu-se în comunele Babadag, Ederles, Constanţa şi Hârşova. Pentru trecere, bârsanii plăteau câte 4 parale de oaie la Brăila, iar ajuns dincolo la Măcin, li se luau alte 2 parale. Tot atâta trebuiau să plătească Turcilor şi în localitatea unde se opreau, şi fiind declaraţi de supuşi turci aveau să deà numai un bir de 12 piastri pe an; aşà că economii de vite erau atât de mulţumiţi, încât au declarat pe faţă, că stau mai vârtos între Turci, decât în Basarabia, unde au suferit multe supărări dela Ruşi [3]).

* * *

Păstoritul ardelenilor în ţările române — descris în cele de mai sus — care s'a lăţit cu timpul până în Basarabia, ba chiar şi în părţile de miazăzì ale Dobrogei, preocupă din ce în ce mai mult autorităţile şi organele acelora de administraţie şi control, mai cu seamă în Ţara Românească, preferită de către bârsani. După ce însă acì jalbele erau permanente faţă de mocanii, cari veneau cu turmele de oi, că nici la

[1]) Circulara ungurească a Guvernului Ardealului din Cluj, 13 Iulie 1815. (Colecţiune particulară. Ungaria).

[2]) Din raportul agentului austriac dela Iaşi, 10 Iunie 1814; Iorga, *Documentele familiei Callimachi*, vol. I, p. 209.

[3]) Raportul agentului Raab din Iaşi, 29 Ianuarie 1818, către Guvernul Ardealului. *(Ibid.)*.

intrare, nici la ieşire nu se prea țin de regulamentele existente şi cerute de ocărmuire, dând astfel prilej la desordine şi reclamațiuni, Caragea-Vodă prezentă la începutul anului 1813 agentului austriac dela Bucureşti o adresă, care cuprindeà următoarele articole privitoare la reglementarea definitivă a păstoritului bârsanilor:

1. Fiecare oier e dator a-şi scoate un «păşuş» nou în locul celui sdrențuit, mai cu seamă că sunt mulți între dânşii cari ies din țară fără paşaport.

2. Paşapoartele să cuprinză numai contingentul propriu de vite (marhe) şi nu e permis ca mai mulți bârsani să poată trăi cu păşuşul unuia.

3. Mocanii, intrând în Țara Românească cu oile (pe drumurile de plaiu şi nu pe cărări ascunse) trebuie să se înfățişeze neapărat la vătăşiile de plaiu, pentru ca vitele lor să fie numărate de către oamenii Guvernului, cari vor scrie numărul acelora «pe spatele păşuşului» iscălite apoi de dânşii.

4. Fiecare mocan trebuie să iasă cu vitele sale pe la aceiaş vătăşie de plaiu, neavând dreptul să-şi scoată din țară o parte din ele pe la alte vătăşii.

5. Mocanii, atât la intrarea lor în țară, cât şi la ieşire, trebuie să-şi aibă paşapoartele cu ei, neprimindu-se nici o «mântuință» ori scuză.

6. Atât la intrare, cât şi la ieşire din țară, trebuie să se țină cea mai riguroasă ordine cu turmele de oi (mânate în ordine) pentru ca ele să se poate numără şi controlà bine de către cei îndreptățiți [1]).

Agentul consimțind la acest nou regulament, el a fost înaintat Guvernului Ardealului, care apoi «după pofta» Agenției Kezaro-Crăeşti din Bucureşti, îl făcù cunoscut tuturor interesaților printr'o circulară specială, cu observația că el va intra în vigoare cu anul viitor [2]). Nu trecù mult timp şi acelaş regulament fu primit şi de către ocârmuirea din Moldova pentru oile cari se vor aduce acolo din Ardeal ori Bucovina la păşune. Acest regulament fu asemenea publicat de către Guvernul Ardealului într'o circulară, cu observarea ca toți acei crescători de oi, cari îşi trec vitele de verit şi iernat în Moldova, să

[1]) Adresa franceză a lui Atanasie Christopol din Bucureşti, 17 Fevruarie 1813. (Anexat sub No. VII). Făcând mai sus extrasul ei am găsit de cuviință de a mă folosi de termenii aflați în exemplarul românesc al aceleia, aflători în «rânduiala» Guvernului Ardealului.

[2]) Circulara ungurească a Guvernului Ardealului din Cluj, 24 Martie 1813. (Anexat sub No. VIII).

predeà ispravnicilor delegaţi o notă specială, cuprinzând numărul vitelor şi să se legitimeze cu «bolete de hărminţie» la intrare în ţară [1]. Bârsanii s'au conformat acestor regulamente — chiar şi cu sila — de oarece păstoritul obişnuit în ţările române erà meseria lor tradiţională şi tot deodată izvorul lor de venit şi existenţă. Acest izvor curgeà din belşug acelora, cari se serveau de el, dacă ştim, că — chiar şi la sfârşitul veacului al XVIII-lea — o oaie aduceà stăpânului său una peste alta un venit anual de un fiorin, dacă cumvà nu se iveà vre-o boală de vite, care molipseà turmele. Acesta erà un venit considerabil dacă ne gândim, cum că preţul unei oi-ţigăi erà de 2—2½ fiorini, al unei oi bârsane 1.15 fiorini şi al unui miel 12—15 creiţari; atunci când 100 aspri făceau un piastru şi 100 de piastri 80 de bani, iar 2 aspri (sau groşi) o parà şi 40 de parale un leu; pe de altă parte ocaua de lână subţire erà 30 creiţari, de lână groasă 12—15 creiţari (cea de lână neagră mai eftină) şi ocaua de carne de miel 4 parale (6 creiţari) adică tocmai de două ori mai scumpă de cât carnea de vacă. Dacă mai ştim afară de acestea, că în anul 1786 contingentul de oi al Ţării Româneşti erà evaluat la 4 milioane [2], deşi de fapt erà mai mare [3] şi că din acest număr — chiar şi în anul 1780 — mai mult de 500.000 aparţineau oilor venite din Ardeal la păşunat [4], ne putem face uşor ideie despre valoarea economică a acestei averi naţionale şi importanţa ce reprezintà acest aşezământ bunului public şi al ţării.

Conform spiritului vremurilor, oieritul erà dat cu arendă la oraşe sau la oameni singurateci, cari aveau numele de *otcupciu* şi în realitate lucrul se făceà aşà că Domnul ţării închirià oieritul celor «doisprezece boieri ai ţării» [5] cari vânzându-l boierilor mici, aceştia îl vindeau iarăş

[1] Circulara ungurească a Guvernului Ardealului din Cluj, 18 Ianuarie 1821. (Colecţiune particulară. Ungaria).

[2] După ediţia originală (italiană) a cărţii lui Raicevich p. 67 şi 72 — 73. Trebuie să observ însă, că W. Derblich împrumută toate datele lui în cartea sa: *Land und Leute der Moldau und Walachei* (Prag, 1859) pp. 55—56 şi tot aşà şi P. S. Aurelian (din cuvânt în cuvânt) în studiul său din 1882 cu titlul *Schiţe asupra stării economice a României în secolul XVIII-lea* (în «*Analele Acad. Române*» vol. III, pp. 127 — 130) fără să menţioneze nici unul autorul.

[3] După Andreas Wolf, *Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau* vol. I, (Hermannstadt, 1805) pp. 48 — 51.

[4] Din Sulzer, *l. c.*, vol. I, p. 56.

[5] Vechea numire a «Doisprezece boeri a ţărei» se găseşte până şi în cronica lui Zilot Românul, «Rev. p. ist. arch. şi fil». vol. V, (anul 1885) p. 76.

negustorilor destoinici, ori jidanilor de prin orașe și astfel ne putem închipui în ce grad creșteà acest impozit în sarcina bieților crescători de oi [1]).

Date numerice despre felul cum să dădeà oieritul cu arendă ne-au rămas din timpul ocupațiunii austriace, cari ne înfățișează totdeodată un cadru foarte limpede despre starea oieritului în Oltenia. Așà vedem de pildă din contractele de oierit, că pe când ocârmuirea erà hotărîtă la începutul anului 1720 a da oieritul cu arendă după obiceiul vechiu (more usitato) pe 30.000 fiorini unguresti căpitanului bulgarilor din Craiova, pe baza unui contract provizoriu [2]), Bulgarii din Deva au oferit o pungă de bani mai mult peste suma stabilită, adică în total 31 de pungi sau 31.000 fiorini unguresti [3]); iar când la sfârșitul anului se vorbià de oieritul anului viitor, care s'a fixat cu 36 pungi [4]), boierimea din Craiova — pe neașteptate — a oferit 55 de pungi [5]). Așà se întâmplă că peste doi ani Direcțiunea socotià a luà chiar 100 pungi de oierit [6]), cu toate că la începutul anului 1723 nu s'a atins o sumă mai mare de 83.583 fl. 20 creițari [7]). Abià trec însă alți doi ani și în toamna anului 1725, guvernul austriac atinge însemnata sumă de 130 pungi, rezervându-se însă prin contractul încheiat toate drepturile boierilor și mânăstirilor, cât și a țăranilor și sudiților din țară [8]).

De fapt s'a incasat în anul 1725 suma de 117.833 fiorini de oierit. Văzându-se însă că această sumă scade an cu an, dela anul 1729 încolo Guvernul austriac nu-l mai dădù cu arendă, ci îl administră singur, cu toate că nici astfel nu-și asigură un venit mai mare. Cu toate acestea, venitul oieritului dintre anii 1720—1733 a format în timp de 14 ani o sumă de 925.687 fiorini [9]) și acest venit fiind mereu în creștere, în Țara Românească la anul 1769, se prețuià la 400 de pungi de galbeni [10]), iar

---

[1]) După Sulzer, *l. c.*, vol. I, p. 57.

[2]) Contractul din 20 Fevruarie 1720 la C. Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei supt Austriaci*, vol. I (București, 1913) p. 468.

[3]) Raportul consilierului Haan din Alba Iulia (Carlsburg), 6 Aprilie 1720; *ibid.*, p. 470.

[4]) Contractul de oierit din Sibiiu, 30 Noemvrie 1720; *ibid.*, pp. 476—478.

[5]) Raportul din 22 Decemvrie 1720; Dobrescu, *l. c.*, p. 140.

[6]) Opiniunea lui Nicolaus Pater din Craiova, 15 Noemvrie 1722; *ibid.*, p. 143.

[7]) Din relațiunea Camerei aulice din Viena, 27 Fevruarie, 1723; *ibid.*, p. 151.

[8]) Din contractul dela 30 Octomvrie 1725; Giurescu, *l. c.*, pp. 681—683.

[9]) Din Jacubenz, *l. c.*, p. 225.

[10]) Relațiunea din 1769 citată, «Arhiva Românească» vol. I, p. 215.

în anul 1777, la 500 pungi adică 250.000 de fiorini-leonini [1]), pe când în vara anului 1796, Moruzi-Vodă îl vândù — cu consimţimântul boierilor şi al preoţimei — cu 640 de pungi la licitaţie [2]). După nişte alte date, oeritul în Ţară Românească a adus Statului în anul 1782, un venit de 280.000 lei, iar în Moldova în anul 1785 un venit de 170.000 lei [3]), ceeace însemnà un venit important, dacă ştim, că otcupciii plăteau în anul 1808 câte 11 aspri de oaie şi ca plocon câte 80 de aspri de fiecare gospodar, care astfel reprezintă un venit de 190.000 lei visteriei, fiind acest venit cel mai important din cele cinci venituri ale ţării; de oarece pe lângă vămile şi venitul ocnelor de sare, dijmăritul aduceà 150.000 lei, iar vinăritul numai 91.000 lei [4]). Pe timpul lui Caragea-Vodă însă (în anul 1815) oieritul s'a vândut cu 10 parale, însemnând un venit de 367.000 lei pe seama cămarei prinţului [5]), ceeace formà a şasea parte a întregului venit al ţării, aşà că numai venitul vămilor şi al ocnelor de sare erà mai mare [6]).

In ce fel s'a desvoltat mai departe — dela 1821 încoace — păstoritul ardelenilor în Moldova şi Ţara Românească nu s'a mai putut urmărì de noi prin arhive. Dar e sigur, că această economie alternativă înţeleaptă, organizată de către mocani prin folosirea cu rară cuminţie a împrejurărilor geografice şi în virtutea unei experienţi seculare, a ridicat la Români la o perfecţiune fără seamăn păstoritul-oilor, iubit şi exercitat de ei cu precădere, ţinând vieaţa de păstor — chiar şi în acte oficiale — de o vieaţa «care este cea mai nealcătuită, nevinovată şi mai dulce» [7]) vieaţă şi ocupaţiune, care — mai cu seamă în trecut — asigură buna stare a unei mari pături sociale, dând putere şi avânt economiei a trei-patru ţări avizate una la alta!

---

[1]) Din Sulzer op. citat vol. I, p. 56 şi *Beschreibung des Banats, der Walachey, Moldau ... aus den besten Schriftstellern gezogen* (Leipzig, 1789) p. 57.

[2]) Raportul lui Merkelius din Bucureşti, 11 Iulie 1796; Hurmuzaki: *Documente*, vol. XIX, p. 782.

[3]) Tomas Tornton: *Starea de acum ... a prinţipaturilor Valahiei şi a Moldaviei* (Buda, 1825) p. 82.

[4]) Din specificaţiunea anului 1808; «*Analale Acad. Române*» vol. XXXII, p. 298.

[5]) Decretul lui Ioan Caragea-Vodă din 11 Noemvrie 1815; «*Tesaur de Monumente*» vol. II, p. 393.

[6]) Din raportul ambasadorului dela Bucureşti Tancoigne din 11 Noemvrie 1822; Hurmuzaki; *Documente*, vol. XVI, p. 1080.

[7]) După hrisovul lui Alexandru Ioan Ipsilanti din 1776; «*Analele Acad. Române*» vol. XII, p. 226.

ANEXE DOCUMENTARE
(1786—1815)

I

Braşov, 24 Decemvrie 1786.

Raportul lui Andrei Ennyeter, pretorul Bărsii, despre starea păstoritului bârsanilor în Ţara Românească.

In Folge einer unter der No. 9998 erflossenen, den 19-ten Novembris unterzeichneten mitgetheilten Hohen Gubernialverordnung, sind die vorzüglichsten Vieh-Oeconomen aus den Siebendörfern des Burtzenländer Bezirks und der Obern-Kronstädter Vorstadt vorgerufen und nach Maasgab beigebogener, vom Kanzellisten Petrossi bei der K. K. Hof-Agentie in Bukurest an den K. K. Internuntium in Constantinopel eingeschickten Bemerkungen und von da aus der betreffenden Hof-Stelle unterlegten ebenmässig angeschlossenen Berichts über den Erfolg ihrer, verschiedener in der Wallachei den verliehenen Schutzbriefen entgegen erlittener Bedrückungen wegen, den 14-ten März im Jahre 1785 in 14 Punkten der Behörde fürgelegten Beschwerden vernommen, und von ihnen, in wieweit diesen Klagen Abhülfe geschehen, oder in wieweit sie noch bestehen, wie man sie, Schaaf-Oeconomen im letzt abgewichenen Sommer in der Wallachei behandelt habe, und ob sie bei sich ergebenden Bedrückungsfällen bei der K. K. Hof-Agentie in Bukurest Klage geführet? — nachstehendermassen erhoben worden.

Den *1-ten Punkt* anbelangend: In wieweit die von den hiesigen Vieh-Oeconomen geführte Bedrückungs-Klagen behoben seien und in wieweit sie noch dermalen bestehen? In der Ordnung solchfällig eingereichter Klag-Punkte äussern sich die vorgerufene Siebendörfer und Kronstädter Ober-Vorstädter Vieh-Oeconomen dahin und zwar auf den *1-ten Punkt:* Im letzt abgewichenen Jahre hätten sie zwar für jedes Schaaf nur 3 $^1/_3$ Para oder 10 Asper Oierit bezahlet, jedoch seien für jedes Stück Pferd und Hornvieh noch fernerhin 11 Para oder 33 Asper *Vakerit* abgenommen worden. Diese Abnahme laufe dem offenbaren Inhalt des ihnen von der Türkischen Pforte, im Jahre des Türkischen Reichs 1177 verliehenen Firman oder Schutzbrief gerade entgegen, wo es ausdrücklich vorgeschrieben stehe, für 1 Schaaf nicht mehr als 8 Asper, und für 1 Pferd 24 Asper abzunehmen Die diesfällige Klage seie also nur durch eine unbedeutende Tax-Verminderung gehoben, die fast gar keinen Einfluss in ihre Beschwerden habe und verdiene diese

um so mehr gänzlich gehoben zu werden, da sie nur Erpressungen zum Grunde habe, und der angezogene Firman ihnen auf die enthaltene Herabsetzung der Vieh-Taxen ein Recht gebe.

2-ter Punkt. Seit 2 Jahren pflegen die Türkische Handels-Leute (Beiligdsi) von jeder Schaafheerde nur so viel Schaafe zu übernehmen, als ihnen freiwillig überlassen werden und bezahlen die übernommenen in einem angemessenen Accord.

3-ter Punkt. Obschon durch Verwendung der K. K. Hof-Agentie in Bukurest festgesetzet geworden, für den Schaaf-Stand (Perdje) im Frühjahr, von einer Heerde nicht mehr als 1 Thaler (Piaster) und 1 Lamm zu bezahlen; so habe dem ohngeachtet in der Ialomitze, der seiner Erpressungen wegen so bekannte Igumen, welchem seine angewöhnte Erpressungen vorhero in Bukurest unter der Bedrohung des doppelten Ersatzes verboten worden, in den letzteren 2 Jahren 3 Piaster, die Grundbesitzer in den übrigen Judetzien aber 2½ Piaster abgenommen. Ihre erstere Klage sein nicht wieder die diesfällig gesetzmässige Abnahme, sondern wider den unter diesem Titul getriebenen Unfug gegangen, dem sie solchergestalten auch noch einigermassen unterlegen.

4-ter Punkt. In den letztern 2 Jahren seien die Ausflüsse der Donau in keinem Winter überfroren und hatten sie somit ihr Vieh auch nicht auf die darzwischen liegende Insuln (la Balte) treiben können; folglich konnten sie nicht anzeigen, ob die geklagte ungebührliche Abnahmen noch weiter bestünden. Ihre eigentliche Klage seie nicht die gewesen, ob man von einer Heerde 600 mehrerer odèr wenigerer Schaafe ein Lamm bezahlen solle, sondern die hiebei erlittene ausserordentliche Bedrückungen: die Schaafheerden (die gemeiniglich aus 800 bis 1100 Schaafen unter dem Namen Odaje bestehen) pflegten bei ihrem Eintritt in die Balte, in verschiedene kleine Haufen in der Absicht abgetheilet zu werden, sie mit den abgehauenen Aesten von den in grosser Menge alldorten befindlichen Weiden leichter füttern zu können; von jedem solcher Haufen, deren bei einer Heerde 4—5 und mehrere seien, habe jedweder Grundbesitzer, wenn sie sein Territorium auch nur einigermassen berühret, und wenn deren auch 10 gewesen, durch seine Leute 1 Schaaf abnehmen lassen, wodurch sie oft bis 20 Schaafe auf eine ungerechte Weise, von einer Heerde verlohren und über dieses hätten sie noch an die Plajassen Capitains 1½ Piaster bezahlen müssen. Sie seien demnach nicht entgegen, dem im Petrossischen Bericht angezogenen Bojaren-Vertrag zu Folge von einer Odaje ein und zwei Lämmer beim Eintritt in die Balte abzugeben, nur möchten die ungebührliche, so sehr übertriebene Abnahmen abgestellet werden, welche die Bojaren mit keinem Gesetze rechtfertigen könnten und blos eine despotische Willkühr zum Grunde hätten.

5-ter Punkt. Dieser Klag-Punkt seie in Betreff der sonsten vom Igumen gewöhnlichen Erpressungen seit dem 1784-ten Jahre gehoben, gleichwolen habe er annoch die im 3-ten Punkt eingezogene 3 Piaster abgenommen.

6-ter Punkt. Das ausgelegte Heu und Stroh, welches anjetzo in weit kleinern Haufen als vorhero ausgeleget zu werden pflege, wurde gegenwärtig eben so wenig wie vorhero umzäumet und wenn dass Vieh auf dem freien Felde hinzukomme, würden die Eigenthümer genöthiget den zugefügten Schaden, wenn er noch so klein seie, mit 3 und mehrfachem Werth zu bezahlen. Es werde zwar seit 2 Jahren für derlei Beschädigungen nicht mehr so viel abgenommen, wie vorhin; gleichwolen setze man sie auch dermalen durch, solche ungebührliche Erpressungen in grosse Unkosten. Es war bei den Grundbesitzern und übrigen Inwohnern vorhero Gesetz, dergleichen ausgelegtes Heu un Stroh zu umzäumen, wovon sie in der Folge der Zeit nur durch den Hang zu Erpressungen abgegangen sind; es könnte also dieses Gesetz durch die Regierung erneuert und um so mehr darüber gehalten worden, da durch das von hier zur Winterung hinüber getriebene Vieh, jährlich grosse Summen Gelder bezogen werden, und durch die Unterhaltung so vieler dabei angestellter Leute einem grossen Theil der Inwohner Vortheile zuwachsen.

7-ter Punkt. Die Frucht-Gruben werden anjetzo eben so wenig, wie vorhin bedecket, und andurch manche Schaafwirthe in grossen Schaden versetzet. Diesem abzuhelfen wäre das einzige Mittel, da man selten erfahren könne, welchem einzelnen Inwohner, der vielmalen sehr weit davon entfernt wohne, selbige zugehören, die Verfügung zu machen, dass für Schäden, die sich durch dergleichen unbedeckte Gruben ergeben, alle mal die Grundbesitzer haften sollten.

8-ter Punkt. Diese Klage sein gänzlich gehoben und geschehe von 2 Jahren nicht mehr, dass man aus hiesigen Stüttereien Vorspanns-Pferde (de olak) nehme.

9-ter Punkt. Mit der Ablieferung der Käse in die Kasserien seie noch die nämliche Einrichtung, wie vorhin; sie würden noch immer vorhalten den Gebürg-Pacht mit Käse zu bezahlen, den sie in einem willkührlichen Preise, mit Abschlag und unrechtem Gewicht abliefern müssten. Nach den ihnen ertheilten Firmans hätten sie ohne Beschränkung und ohne die geringste Bedrückung die Freiheit in der Wallachei zu handeln, und absonderlich laut einem vom ehemaligen Fürsten Alexander ertheilten Freiheits-Brief seie es ihnen, Vieh-Oeconomen überlassen die zur Sommer-Weide nöthige Gebürge entweder für Gelde oder abzuliefernde Käse in Pacht zu nehmen; wo sie im letztern Fall die abzuliefernde Käse nicht anders, als nach vorhero abgeschlossenem Kauf-Preis und nur die bis zum Monath Juli verfertigte abzugeben verpflichtet gewesen. Es dürfte solchem nach der K.K. Hof-Agentie in Bukurest nicht schwer werden, durch eine nachdrücksame Verordnung, die ihnen von der Pforte verliehene Freiheiten und Vergünstigungen aufrecht zu erhalten. Sie seien bereit die Gebürg-Weide eben so hoch, wie die Wallachische Inwohner zu bezahlen, nur sollten sie keinesweges gezwungen werden, ihre erzeugte Käse in die Kasserien abzuliefern, noch weniger aber in der angenommenen Art abzugeben.

10-ter Punkt. Im nächst abgewiechenen Sommer seien die hiesige Vieh-Oeconomen nur allein in der Judetzi Szekujeni, durch den dasigen Vataf Andreiu der geklagten Art mit den Passier-Betteln herumgezogen worden, der es sich eigen gemacht habe jedweden Menschen, der vom Gebürge um Victualien in die Fläche herunter gehen wollen zum Ispravnik abzuschicken, von wo er in so lange nicht wegkommen können, bis er nicht einen Bürgen für seine Person gestellet. Die vorgeschlagene Modalität durch die auf den ganzen Sommer in Frühjahr auszugebende Pässe, den diesfälligen Vexen abzuhelfen sein sehr gut und die einzige der Bosheit und Habsucht der Vatafen vorzubeugen [1]).

11-ter Punkt. In den benannten Districten Ialomitze und Dimbovitze seie es noch immer üblich, dass die Vatafen ihre Lamm-Wolle mit Gewalt in einem wilkührlichen Preise wegnehmen, an Kaufleute, welche mit ihnen einverstanden seien, verkaufen und somit zu ihrem, der hiesigen Vieh-Oeconomen grössten Schaden einen Vorkauf treiben, der nach den ihnen verliehenen Firmans keinesweges bestehen sollte, und der um so leichter und ernstlicher abzustellen wäre, da es blos ein Ausfluss schändlicher Gewinnssucht einiger Vatafen seie.

12-ter Punkt. Diese Ausschweifungen werden zwar nicht mehr in der geklagten so lästigen Art getrieben, von einem eingetriebenen grossen Vieh pflegen sie anjetzo 40 Denar, von einem Schaaf 10 Asper zu bezahlen; gleichwolen laufe es auch nun vielmalen nicht ohne Neckereien ab, welchen durch thätige Verwendung der Agentie in Bukurest völlig abgeholfen werden könnte.

13-ter Punkt. In der Judetzie Rimnikului sind für jede Schaaf-Heerde, wie es im Jahr 1783 geschehen, nicht mehr 2 Thaler 90 Asper abgenommen, noch weniger von den krepierten Schaaf-Fellen 2 Asper Mauth bezahlt worden; jedoch haben sich die Vatafen nicht enthalten können von jedweder Heerde, im letzt abgewiechenen Frühjahr, entweder 2 Lämmer oder 2 schöne schwarze Lammfelle zu erpressen.

14-ter Punkt. Der in diesem Punkt geklagte Unfug ist seithero nicht mehr geschehen. In Betreff des damalen zugefügten Schadens, werden die beschädigten Eigenthümer verhalten ihre Beschädigungen specifisch in eine Verzeichnung zu bringen und durch die K. K. Hof-Agentie auf ihre Entschädigung zu klagen.

In Ansehung des 2-ten Untersuchungs-Gegenstandes, wie man die hiesige Schaaf-Oeconomen im letztabgewiechenen Sommer in der Wallachei behandelt habe? Die Aeusserungen auf den 3-ten, 9-ten, 10-ten, 11-ten, 12-ten und 13-ten Punkt geben deutliche Beweise, dass die hiesige Viehwirthe denen ihnen verliehenen Firmans entgegen noch vielen Bedrückungen

[1]) Despre păstoritul de acì vezi şi studiul Ecaterinei Zaharescu, *Vechiul judeţ al Saacului în lumina istorică şi antropogeografică*, în «Buletinul Societăţii Regale Române de Geografie», vol. XLI/1922, p. 152.

unterliegen müssen, die zum Theil in den Bojaren selbst, grösstentheils aber in einer schändlichen Habsucht der Unterbeamten, welche entweder nicht unter der gehörigen Aufsicht stehen, oder mit ihren Vorgesetzten einverstanden sind, ihren Grund haben. Es dürfte nicht schwer fallen, die diesfällige Veranlassungen aufzusuchen und zügellose Ausschweifungen, die auf keine Weise, weder mit Gesetzen, noch mit Verträgen gerechtfertiget werden können, durch eine männliche, thätige Verwendung bei dem Fürsten in der Wallachei, in die Wege einer befriedigenden Abstellung einzuleiten.

Die den hiesigen Vieh-Oeconomen von der Türkischen Pforte verliehene Schutz- und Freiheits-Briefe verbieten ausdrücklich ausser denen in solchen festgesetzten Abgaben, sie auf irgend eine Art zu belästigen, oder durch willkührliche Behandlungen zu bedrücken, worunter absonderlich die Abnahme ihrer auf den dortigen Gebürgen erzeugten Käse und der Vorkauf mit ihrer Lammwolle zu rechnen; um so leichter dürfte es werden eine vollkommene Genugthuung zu verschaffen.

Ob endlich die hiesigen Vieh-Oeconomen bei sich ergebenen Bedrückungs-Fällen bei der K. K. Hof-Agentie in Bukurest Klage geführt? In den vorhieigen Jahren seie es zwar wiewolen nicht allemal mit dem gehofften Erfolg geschehen, seit der Zeit aber, als sie Anno 1784 in Bukurest und mit Anfang des 1785-ten Jahres hierorts ihre gesammlete Beschwerden angebracht, nicht mehr; indeme sie den Bescheid auf ihre erhobene Beschwerführungen erwarten wollen und sich einer sichern Abhülfe getröstet hätten. Sie seien übrigens eben im Begriff ihre annoch obwaltende Bedrückungen neuerdingen in ein Verzeichnüss zu sammlen und der K. K. Hof-Agentie in Bukurest zur bewirkenden Abstellung vorzulegen.'

Kronstadt, den 24-ten December 1786.

Andreas Ennyeter mp.
Ober-Richter im Burtzenländer Bezirk

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

II

[Bucureşti, 28 Maiu 1787].

Porunca lui Niculae Mavrogheni Vodă către vătafi în privinţa păstoritului bârsanilor.

Fürstlicher Befehl an die Ispravnike und Vatafen, die Siebenbürgischen Schaafhirten betreffend.

1-mo. Sollen die Siebenbürgischen Schaafhirten die gewöhnliche Weidegebühr für die Schaafe — *Oyarit* genannt — mit 10 Aspern für jedes Schaaf, jene hingegen für Hornvieh und Kleinvieh — *Vacaritu streinilor* gennant — sollen überhaupt alle Schaafhirten, die sogenannten *Zuzujenen*, sowohl als auch *Bursanen* mit 33 Aspern für jedes Stück des grossen, und mit 16½ Aspern für jedes des kleinen Viehs erlegen.

2-do. Sollen die Ankäufer der Schaafe für Constantinopel weder zur Lieferungszeit in die erstbennante Hauptstadt, noch auch zu was immer für einer Zeit die Schaafe nie gewaltsam, sondern allezeit nach willkürlichen Verkauf, und willkührlichen Preis der Siebenbürgischen Schaafhirten mit baarem Gelde von denen selben ankaufen: hingegen sollen auch die Siebenbürgischen Schaafhirten die obenbennanten Ankäufer freundschaftlich behandeln.

3-tio. Sollen die Siebenbürgischen Schaafhirten für den eingezäumten Platz, wo sie ihre Schaafe Schattenhalber hintreiben — *Perdé* gennant — denen Eigenthümern der Plätze eine Gebühr von einen Piastre und einen Lamm, oder von 2 Piastres ohne Lamm für jede Heerde erlegen, und künftighin sollen 700 Schaafe eine Heerde ausmachen: auch im Falle eines nicht sehr beträchtlichen Abgangs zur bestimmten Zahl soll die erstberührte Gebühr ohne Wiederstande erlegt werden.

4-to. Sollen die hiesigen Post-Kapitains auf keine Weise berechtiget sein denen Siebenbürgischen Schaafhirten, oder auch anderen k. k. Unterthanen Pferde gewaltsam abzunehmen, und bei derlei sich ereigneten Fällen, sollen die Herren Ispravniks jener Distrikts, wo der Fall sich ereignet hat, den Verbrecher ohne Verzug hieher an den hiesigen Gross-Spatarn schicken, damit selber gebührend gestrafet, und den erregten Schaden zu ersetzen genöthiget werde.

5-to. Sollen die Vatafs de Plaj, welchen die Gebürge zu bewohnen obliegt, sich nicht unterfangen, denen Siebenbürgischen Schaafhirten weder zur Zeit des Triebs auf die Gebürge, noch zur Zeit ihrer Rückkehr, die mindeste Gebühr an Gelde, Käs oder Schaafen abzunehmen.

6-to. Sollen die Gränz-Kapitains denen Siebenbürgischen Schaafhirten unter keinem Vorwande weder Geld, noch etwas anderes abzunehmen berechtiget sein, und im Falle einer Uebertretung dieses fürstlichen Befehls, soll der Schuldige nebst einer angemessenen, vom Gross-Spatarn ihm zugetheilten Strafe dem Schadhäftigeu den Schaden doppelt ersetzen.

7-mo. Wenn durch einige sich zufälliger Weise verirrende Schaafe, oder anderen Vieh auf besäeten Feld Schaden verursachet würde, so soll dieser Schaden durch einen *Vornicel* gewissenhaft geschätzt werden, und der Eigenthümer der Heerde ihn gänzlich zu ersetzen bemüssiget sein; im Falle hingegen, dass sich der Schaafhirt über eine unbillige und ungerechte Schätzung beklagen würde, so sollen die Herren Ispravniks den Vornicel vor sich rufen, und nach genauer Untersuchung ihn nebst einer angemessener körperlichen Strafe das mit Unrecht abgenommene ohne Verzug zurückzustellen zwingen.

8-vo. Sollen die Eigenthümer der Landgüter genaue Sorge tragen, ihre Fruchtgruben, sobald selbe ausgeleert sind, bestens zudecken, damit nicht etwa ein Vieh zufälliger Weise hineinfallen könne; auch die Herren Ispravniks sollen, im Falle ein Thier in solch eine ungedeckte Grube gefallen wäre, den Eigenthümer der Grube zwingen den Schaden ohne Verzug gänzlich

zu ersetzen; wenn hingegen der Eigenthümer nicht zu finden wäre, so sollen die Bauern des nächsten Dorfes für den Schaden zu antworten haben, damit sie kunftighin genauere Sorge tragen, dass auch jeder Fremde, der in jener Gegend Feld besäet, seine ausgeleerten Fruchtgruben nie ungedeckt lasse.

9-no. Soll denen Siebenbürgischen Schaafhirten erlaubt sein, Kukurutz in jener Menge anzukaufen, welche ihnen zu ihrem eigenen Unterhalt sowohl auf den Weg ins Gebürge, als auch auf dem Gebürge selbst benötiget ist; hingegen sollen die Vatafs de Plaj ein wachsames Auge darauf haben, dass die Siebenbürgischen Schaafhirten nicht etwa Kukurutz in ihr Vaterland führen, und in solch einem Fall soll der Vataf seiner Sorglosigkeit halber gebührend bestraft werden.

10-mo. Weiters soll denen Siebenbürgischen Schaafhirten erlaubt sein die Wolle von ihren eigenen Schaafen, als ihr wahres Eigenthum, frei ohne zu erlegen, die mindeste Mautgebühr frei auszuführen; hingegen sollen eben dieselben ihre Schaafe dem alten Gebrauche gemäss nahe an den Gränzen zu scheeren sich bemühen.

11-mo. Sollen die Siebenbürgischen Schaafhirten die Freiheit haben die zur Weide ihnen berechtigten Gebürge entweder mit baarem Gelde, oder mit Erlegung einer bestimmten Menge Käse zu miethen, wo hingegen im zweiten Falle um allen Betrug von beiden Seiten zu vermeiden denen Herren Ispravniks scharf obliegt, einen ihren wohlbekannten redlichen Menschen zu bestimmen, der zur Verhütung jedes Betrugs bei dem Abwiegen der Käse beständig gegenwärtig zu sein bemüssiget ist.

12-mo. Sollen die Siebenbürgischen Schaafhirten die Freiheit haben jenen Käse, den sie für ihren eigenen Gebrauch zu machen pflegen nach Verlaufe jener Zeit, in welcher man die Käse an die sogenannten Käse-Fabriken abgiebt, nähmlich im Monate August, ohne Erlegung der mindesten Mautgebühr frei auszuführen, welche Freiheit sich auch auf die Schaaffelle der auf der Weide todt gebliebenen Schaafen und auch die Wolle derjenigen Schaafe beziehen soll, die dem Gebrauche gemäss nahe an den Gränzen sind geschorren worden; sollten sie hingegen auf freien Felde geschorren worden sein, welches Argwohn geben kann, als hätten die Schaafhirten auch andere Wolle zum Handel angekauft, so soll der k.k. (General) Hof-Agent sie zwingen, die gehörige Mautgebühr zu erlegen, ausgenommen von jenen Schaafen, welche auch im Sommer auf freien Felde und nicht auf den Gebürgen sind geweidet worden, und also nothwendig auf freien Felde mussten geschorren werden. Die Mautners sollen von den Siebenbürgischen Schaafhirten ihr schriftliches Zeigniss des bezahlten Oyarits fordern um aus der Menge der besessenen Schaafe auf die Menge der Wolle schlüssen zu können, und hernach die Wolle abwägen, so dass auf ein Schaaf, welches *Zigaj* genannt wird, eine Ocke Wolle und der *Birsan* 2 Ocken gerechnet werden sollen [1]).

(Colecţiune particulară. Ungaria).

[1]) Exemplarul unguresc al acestei porunci, tipărit în formă de circulară sub No. 5296, 1787 se află în Arhiva Muzeului Ardelean în Cluj.

III

Bucureşti, 7 August 1792.

Ioan Mihail Suţu-Vodă către vătaşii din Argeş.

Sluga Domnii mele Vătaş den plaiul Argeşului sud, îţi facem Domnia mea în ştire, că pentru lăcuitori al nemţeştii ce au vitele lor la păşune aicea în ţara Domniei miale, vi s'au poruncit de obşte prin deosebite cărţile Domnii miale dela şapte ale lui Avgust, întru care să cuprinde, ca lâna şi miţele dela vitele lor ce le tund sus în munţi, lângă hotar, sânt slobozi după porunçile împărăteşti a o trece înlăuntru fără de a li să cere nimica, nici cu nume de havaet, nici cu nume de vamă. Dară fiind că să jăluiră sudiţii cum că fără de cartea Domnii miale de slobozenie nu li să dă voe, iată Vă poruncim straşnic, ca pentru acea lână şi miţe, tuns dela vitele lor sus în munţi lângă hătar fără de a li să cere cartea Domnii mele de slobozenie sau măcar adeverinţă dela spătărie, sau dela ispravnici, a o trece înlăuntru, urmând după cuprinderea cărţii Domnii mele dela şapte ale lui Avgust. Aşijderea arătară şi pentru ciobanii cari vin dela vale, şi să sue în munţi la stână cu mălai de hrana mâncării şi cu cele trăbuincioase la stănele ce au în pământul ţării Domnii miale, să opresc de către vătaşi, i plăiaşi, cerându-le răvaş de slobozenie, şi cu aceasta pricină să zăbăvesc, şi să treapedă câte două trei zile până să nu meargă la ispravnici să aducă răvaş, care, aceasta fiind fără de trăbuinţă, când acei ciobani nu au a trece cu mălaiu, şi alte trăbuincioase peste hotar, ce la stănele lor, ce sânt sus pă munţi, a pământului ţării Domnii mele. Iţi poruncim ţie, vătaş de plaiu, ca şi această cerere de răvaş să lipsască, şi să fie slobozi a merge la stână, fără de răvaş isprăvnicesc, cu mălaiul cel trăbuincios a hranei lor. Grijind numai tu vătaş, ca să nu treacă peste hotar cu câtă de puţin zaharea. Fiind că aceasta iaste porunca.

Aşijderea să jăluire Domnii miale, că nici acum la această vreame nu sânt slobozi a-ş trece înlăuntru brânza dela vitele lor, după ce au încetat a da caşi la căşăriă, pentru care îţ puruncim straşnic, ca înpotriva ponturilor să nu te cutezi a le face câtă dă puţină supărare, şi necazuri, nici tu, nici plăiaşii tăi, ce să fie slobozi într'aceasta vreame orânduită, care iaste după ponturi a-şi trece brânza dela vitele lor înlăuntru nesupăraţi de vamă sau de altă cearere, cu veri ce felu dă numiri, că împotriva poruncilor Domnii mele, care vam dat după ponturile împărăteşti, cu câtă de puţini de i veţi supăra şi veţi necăji, să ştiţi că negrăşit te vom pedepsì straşnic, urmând şi întru toate cele lalte după cartea Domnii mele dela Avgust în şapte, ce s'au dat la mâinile lor.

Aşijderea au arătat Domnii meale cinstita Agenţie, cum că slujbaşii ce să orânduesc cu văcăritul străinilor, apucă pă sudiţi a plăti văcăritul străinilor, şi pentru caii i boii ce vin den lăuntru împoveraţi pă cai, şi în cară cu boi, şi iarăş să întorc, care vite nu rămân în ţara Domnii meale la păşune, ce nu mai merg şi vin. Pentru care căutându-să condica Divanului de cea laltă Domnia noastră s'au găsit la anul 1783 şi la anul 1785 poruncile Domnii

meale, date după vechiul obiciaiu câtră vameşi, şi câtră văcari ai slujbii vămărituri, ca unele vite, ca acestea, să nu să supere de văcărit. Deci poruncim Domnia mea deobşte tuturor slujbaşilor, ce veţi orândui cu slujba oeritului, şi văcăritului străinilor în vremea cea obicinuită, ca pentru acest feal de vite împovărate ce merg şi vin din lăuntru, care n'au păşunea lor aice în pământul ţării Domnii meale, supărare să nu li să facă. Pentru care s'au dat la mânile lor aceste Domneşti ale noastre cărţi lângă celelalte den trăcuta lună lui Avgust, după care să aveţi a fi următori, i saamă recehă gospodstvami. S'au dat în Bucureşti, în 7. Avgust 1792.

(L. P.) Ioann Mihailă Konstandin
Suţul Voevodă Zimli Vlaşcoi

(Ordin tipărit. Arhiva Muzeului Ardelean, Cluj.)

IV

Bucureşti, 29 August 1792.

Ioan Mihail Suţu-Vodă către taxandarii şi slujbaşii ţării.

Milostiv Boji su Ioann Mihail Kostandin Suţul Voevodă i Gospodină Zemli Vlaşcoi; Domniia Voastră Tacsandarilor, i Voăo Slujbaşilor oeri de sud Argişi, Vă facem în ştire pentru văcăritul străinilor, care îl pletesc sudiţi Kăsaro-Krăeşti la vreamea oeritului pă vitele ce le au aicea în ţară la păşune, adecă de vita mare câte bani 33 şi de vită mică pe jumătate, că cu acest cuvânt ce să zice de vită mică pă jumătate, s'au întâmplat în anul cel trecut, a face slujbaşii oiări la uni din sudiţi supurare înpotriva vechiului obiciau, făcând tunşi cai mari şi sugători vite mici; pe care slujbaşi i-am pus Domnia mea de au întors înapoi banii ce au luat mai mult, plătindu şi cheltuială sudiţilor. Deci pentru ca să nu să mai întâmple şi pe viitoarea vreme a face vreun slujbaş tălmăcirea acestui cuvânt întralt chip, măcar că am poruncit Domnia mea, ca şi la punturile slujbii să se deslujească, dar iată şi la mâinile sudiţilor am dat această domnească carte mainainte, prin care poruncim deobşte slujbaşilor oiări, ca la vremea cea obicinuită a oeritului să nu-i supăraţi în potrivă, ce tunşi şi mânzaţi, aveţi ai socotì drept vită mică, dela care aveţi a lua văcăritul pe jumătate, adecă doi drept unul, iară cu sugători nu aveţi a face, i saam rekoh Gospodstvami.

In Bucureşti, 29 Avgust Anul Domnului 1792.

(L. P.) Ioann Mihailă Kostandin
Suţul Voevod Gospodin Zemli Vlaşcoi

(Ordin 7917/1792, tipărit. Arhiva Muzeului Ardelean. Cluj.)

V

Bucureşti, 29 Septemvrie 1792.

Ioan Mihail. Suţu-Vodă către vătaşii de plaiu.

7917/1792. *Copie a cărţii domneşti cei poruncitoare la vătaşii plaiurilor şi la judeţele mai jos însemnate trimisă.*

Sluga Domnii meale vătaş din plaiu cu cutarea îţ facem Domnia mea în ştirea, cum pentru bârsani ţuţueni ce vin cu oile lor la hrană i păşună în pământul ţării Domnii mele, măcar că avăţi poruncile Domnii mele date mai denainte straşnice spre a păzì dreptatea lor întru toate după Ponturile Domnii mele, dară pentru ca nu care cumvaşi vreun. dân voi vătaşilor oare la scoborirea lor în ţară cu vitele, oiării la întoarcere să vă cutezaţi în vreun fel de chip a le face în potrivă vreo superare. Iară de iznovă întârim poruncile ce sânt date pentru dinşii, Vă poruncim straşnic ca foarte să vă făriţi de cea mai mică şi câtă de puţină cerere, şi supărare în potriva Ponturilor, şi Poruncilor Domnii meale, şi păzind dreptatea lor întru toate să fie feriţi, şi bine ocrotiţi; pentru că ori multă, ori câtă de puţin de vor fi supăraţi de cinevaş în portiva Ponturilor, bine să ştiţi, că acel vămaş, ori plăiaş, sau ori ce slujbaş chiar acolo în plaiu, va cerca cea mai grea pedeapsă a Domnii mele pentru pildă tuturor i saam rekoh Gospodstvami. S'au dat în Bucureşti, în luna lui Septemvrie în 29. de zile, 1792.

(L. P.) Ioann Mihailă Kostandin
Suţul Voevodă i Gospodin Zemli Vlaşcoi

(Ordin tipărit. Arhiva Muzeului Ardelean. Cluj).

VI

Cluj, 14 Septemvrie 1807.

Circulara Guvernului Ardealului în privinţa păstoritului bârsanilor.

Circulares ad singulas Principatus jurisdictiones.

Úgy tapasztalja ezen Királyi főkormányozó tanács, hogy azok az hazabéli lakósok, a kik juhaikot, és egyébb marháikot teleltetés végett Havasalföldiben hajtják, mind ott helyben, mind viszszahajtások alkalmatosságával tetemes károkat szenvednek, és sok egyenetlenségekre útat nyitnak a következendő okokból:

1-ször. Mivel, midőn nyájaikot kihajtják, a királyi harminczadokon lévő tisztek azokot szorgalmatoson meg nem számlálják, és a czédulákban csak a nyájas gazdák, vagy szolgák mondások szerént, a kik többnyire a nyájnak nevezetes részit el szokták tagadni, jegyezik bé, az honnan történik, hogy az havasalföldi szélleken lévő tisztek, a kik a viszszahajtás alkalmatosságával

a marhákot egyenként szokták megszámlálni, azon marhákat, a mellyek az harminczadi czédulákban béirva nincsenek, úgy tekintik, mintha azok ott vásároltattak volna, és nem ide valók volnának.

2-szor. Mivel némely juhos gazdák a fennálló rendelések ellen az hazabéli harminczadokon kapott czédulákat a havasalföldi szélleken lévő *vatáf* nevezetű tiszteknek bémutatni és *vidittel* megerősittetni elmulatják.

3-szor. Mivel egy részről több személyeknek marhái egy czédulába egyedül a főbb juhos gazdának neve alatt szoktak béiratni, más részről pedig a nyájnak őrizetére felvett szolgáknak az juhokból egy bizonyos rész bérűl szokott adatni, és igy midőn akár a kisebb juhos gazdák ott helyben a magok marháikot kiválasztják, akár pedig a szolgák a magok gazdáikot elhagyják és a magok marháikkal más juhos gazdákhoz által mennek, a nyájnak az harminczadokról vett czédulákban béjegyzett állapotja megváltozik, az által pedig a praeváricatióról való gyanura alkalmatosság adatik;

4-szer. Mivel a juhos gazdák nem minnyájon térnek vissza minden esztendőben, és ennélfogva uj czédulákat nem vesznek, hanem néha több esztendőkig múlatnak Havasalföldiben, az honnan következik, hogy a marháknak szaporodása az harminczadi czédulákra nézve minden proportiót fellyűl halad, és a kételkedésre okot nyújt.

5-ször. Mivel némely ideváló juhos gazdák, úgymint a törcsvári kalibások az harminczadi hivatalok környékein kivűl lakván, a magok marháikot harminczadi czédulák nélkül hajtják bé Havasalföldiben, és ennél fogva visszajövetelekkor praevaricatióról való gyanut gerjesztenek;

Ezen rendetlenségekből következő károknak és kedvetlenségeknek jövendőre való elkerülésére nézve szükségesnek látta ezen Királyi főkormányozó tanács a következendő rendet szabni és azt pontos kihirdetés és szoros megtartás végett Kegyelmetekkel közölni, hogy:

1-ször. Ennekutána az Havasalföldibe teleltetés vagy nyaraltatás végett kihajtandó nyájokot az harminczadokon lévő tisztek szorgalmatosan egyenként megszámlálják és a nyájnak számáról és neméről czédulákot adjanak, bé jegyezvén egyszersmind a gazdáknak neveit is.

2-szor. Az marhákat hajtó lakósok az hazabéli harminczadokon kapott czédulákot az havasalföldi széllekre rendeltetett Törökbirodalombéli tiszteknek bé jegyzés és authenticatio végett bé adják.

3-szor. Azon szokás, mely szerént némely helyeken a nyájok mellett lévő szolgáknak a marhákban igért béreket nem elébb, hanem a nyájnak viszszajövetelével szokták megadni, közönséges légyen minden nyájat tartó gazdákra nézve.

4-szer. Azon nyájat tartó gazdáknak a kik egy vagy több esztendők alatt honjokban vissza nem térnek kötelességekben álljon minden esztendőben a bukuresti császári királyi Consularis Agentiánál megjelenni és a nyájaiknak szaporodását nem csak bé jelenteni, hanem legitimálni is.

5-ször. Azon juhos gazdák nyájainak megszámlálása iránt, a kik az harminczadi hivatalok környékén kivűl laknak, a legközelebb levő harminczadi hivataltól egy tiszt ki fog neveztetni [1]) és ez iránt miként a királyi kincstartó tanácsnak, a ki mai napon ezen tárgyban a szükséges rendeléseknek tétele végett megtaláltatott, bővebb maga kinyilatkoztatása bé jön, töstént a szükséges útasitás fog következni.

Mely rendet jövendőre való megtartás végett oly további hozzá adással kihirdettetni el ne mulasszák Kegyelmetek, hogy csak azok a juhos gazdák, a kik az harminczadokról czedulákat vévén az havasalföldi széleken lévő tiszteknek bé fogják mutatni és a Császári királyi Agentiának azok számát legitimálván, béjegyzés végett bè fogják jelenteni és csupán csak azon marháikra nézve, a melyek az harminczadi czédulákban béirva lésznek, remélhetik a netalántán magokat eléadó egyenetlenségek eseteiben a Császári királyi Agentiának pártfagását és közbevetését, a többiek pedig, a kik ezeket elmulasztják, a szerencsére fognak hagyattatni.

Végre a különös és a marhatartás ártalmára lévő praevaricatióknak elenyésztetésére nézve parancsoltatik Kegyelmeteknek, hogy a juhos gazdákat arra útasitsák, hogy a circulusok vagy helységek szerént, a mellyekben laknak és ennélfogva egymással esméretesek különös társaságokban álljanak oly móddal, hogy az egy társaságban levő személyek egymás között kölcsönös feleletet vállaljanak magokra és minden gazda a maga szolgáiról felelni és jót állani tartozzék.

Claudiopoli, 14. Septembris 1807.

(Colecţiune particulară. Ungaria).

TRADUCERE:

Aşà a băgat de seamă acest Crăesc Sfat Ocârmuitor, că aceia dintre locuitorii ţării noastre, cari îşi mână oile şi alte vite ale lor la iernat în Ţara Românească, atât acolo la faţa locului cât şi cu prilejul întoarcerii, suferă din greu pagube şi prilejuesc multe vrajbe din următoarele pricini:

1-iu: Fiindcă atunci, când îşi duc acolo turmele, slujbaşii de hărminţie crăiască nu le numără cu tot dinadinsul şi în bolete (ţidule) însemnează numai după spusele stăpânilor de turme sau ale slugilor, cari de cele mai multe ori tăinuesc o parte însemnată din ele, deaici se întâmplă, că slujbaşii vămei munteneşti, care cu prilejul întoarcerii obişnuesc să le numere cu de-amănuntul, socotesc vitele acele cari nu sunt trecute în ţidule ca şi când le-ar fi cumpărat acolo şi nu ar fi de aici.

A 2-a oară: Fiindcă unele gazde de oi, împotriva poruncilor în fiinţă, nu-şi fac datoria să arate slujbaşilor din vama muntenească, numiţi *vătafi*, boletele primite la hărminţie şi să şi le întărească cu *vidit*.

---

[1]) Aceşti funcţionari, cari făceau numărătoarea oilor, erau călări şi se numiau pe româneşte contraşi. (După un raport din 15 Decemvrie 1807).

A 3-a oară: Fiindcă, pe de o parte, e obiceiul ca vitele mai multora să fie trecute într'un singur bolet pe numele celui care are mai multe oi; pe de altă parte, s'a obișnuit să se deà o parte din oi drept simbrie slugilor tocmite pentru păzirea turmei, și așà când stăpânii de oi mai puține își aleg vitele lor acolo pe loc, ori când slugile își părăsesc stăpânii și trec cu vite cu tot la alți stăpâni de turme, starea turmei așà cum a fost însemnată în boletele de hărminție se schimbă și prin aceasta se dă prilej de bănueală de prevaricație.

A 4-a oară: Fiindcă nu toți stăpânii de oi se întorc în fiecare an înapoi și din această pricină nu iau noui bolete, ci uneori petrec mai mulți ani în Țara Românească, de unde urmează că înmulțirea vitelor față de ce e însemnat în bolete întrece orice măsură și prilejuește îndoieli.

A 5-a oară: Fiindcă unii dintre stăpânii de oi de aici, ca și colibașii dela Bran, locuind în afară de ținuturile hărmințiilor, își mână vitele în Țara Românească fără bolete, și din această pricină, la întoarcere, trezesc bănueli de prevaricație;

Pentru înconjurarea pagubelor și a neplăcerilor născute din aceste neorândueli, acest Crăesc sfat ocârmuitor a găsit cu cale să alcătuească următoarea ordonanță și a o aduce la cunoștința Domniilor Voastre pentru a fi publicată acurat și îndeplinită cu strictețe:

1-iu. De aici înainte, slujbașii dela hărminție să numere cu osârdie (cu deamănuntul) toate turmele cari se vor mânà în Țara Românească pentru iernat sau vărat și să dea bolete despre numărul și felul turmelor, însemnând pe ele totdeodată și numele stăpânilor lor.

A 2-a oară. Locuitorii mânători de turme trebuie să dea boletele căpătate la hărmințiile din țară vameșilor orânduiți de împărăția turcească pentru a fi trecute la condică și autentificate.

A 3-a oară. Obiceiul din unele părți ca simbriile în vite făgăduite birișilor de pe lângă turme să nu se dea mai de vreme ci după întoarcerea turmelor, să fie obștesc la toți stăpânii de turme.

A 4-a oară. Să fie datoria tuturor acelor stăpânitori de turme cari unul sau mai mulți ani nu se întorc acasă, să se înfățișeze în fiecare an la Agenția consulară împărătească din București și nu numai să înștiințeze sporul turmelor sale ci să-l și dovedească.

A 5-a oară. Pentru numărătoarea turmelor acelora, cari locuesc înafară de ținuturile hărmințiilor, se va numì un slujbaș dela cea mai apropiată hărminție, și îndată după ce va sosì deslușirea mai amănunțită a Crăescului Sfat locțiitor, care s'a adunat astăzi pentru a luà hotărîrile ce se cuvin în această pricină, va urmà în această privință întocmai după îndrumările nevoite.

Care ordonanță, Doamnia Voastră să nu pregetați a o aduce la cunoștință obștească pentru a fi împlinită în viitor, cu adaosul că numai acei stăpâni de turme, cari luând bolete dela hărminții, le vor arătà slujbașilor vameși munteni și le vor înștiințà Agenției cesaro-crăești pentru a fi înregistrate, legitimând numărul lor și numai pentru acele vite cari vor fi înscrise în boletele

de hărminţie, pot nădăjdui ajutorul şi mijlocirea Agenţiei cesaro-crăeşti dacă se vor ivi nedreptăţi, iar ceilalţi, cari nu îşi fac datoria, vor fi lăsaţi la voia întâmplării.

In cele din urmă se porunceşte Domniilor Voastre pentru stingerea prevaricaţiilor vătămătoare mai ales gospodăriei de vite, să daţi porunci stăpânilor de oi să se întovărăşească după ocoale sau satele în cari locuesc deci cei cunoscuţi între ei, în aşà chip, ca toţi înşii unei tovărăşii să ia răspundere unul pentru altul şi fiecare stăpân să fie dator a răspunde şi a luà chezăşie pentru slugile sale [1]).

VII

Bucureşti, 17 Fevruarie 1813.

Logofetul Atanasiu Cristopol către Agenţia austriacă din Bucureşti.

De part le departement des Affaires Etrangers.

Comme les Mocans, Sujets de Sa Majesté Césarée L'Empereur d'Autriche quand ils viennent de la Transilvanie avec leurs bestiaux pour passer l'hiver en Valachie, ainsi que quand ils en sortent, donnent lieu à des inconvénients nuissibles.

Son Altesse Serenissime s'en étant informé, Le Soussigné reçu ordre, en conséquence du quel il a l'honneur d'en avertir L'honorable Agence et proposer ce qui suit:

1-o. Tous les Mocans, Sujets de Sa Majesté Césarée L'Empereur d'Autriche seront tenus à apporter jusqu'à la fin d'Avril prochain de nouvelles régies; plusieurs d'entr' eux n'en ayant que de vieilles et déchirées, ou n'en ayant point.

2-o. Chaqun d'eux doit avoir une régie particulaire, seulement pour le nombre de ses bestiaux propres, sans que plusieurs en soient munis d'une seule.

3-o. Chaque Mocane entrant de Transilvanie en Valachie avec ses bestiaux passera infailliblement par la Vatachia de play, et non par des chemins différents; pour que ses bestiaux soient comptés par les personnes y destinées par le Gouvernement, le nombre en soit décrit derrière la régie et pour que la régie elle même soit signée.

4-o. Chaqun d'eux sortant avec son troupeau de la Valachie pour aller en Transilvanie, sortira par devoir avec tous ses bestiaux par cette même Vatachie de play, d'ou il est entré, sans pouvoir le diviser et en amener partie par ici, partie par-là.

5-o. Les Mocans, tant à leur entrée, qu'à leur sortie de Valachie auront toujours avec eux leurs régies, sans pretexte qu'elles se trouvent entre les mains de leurs compagnons, qui viennent après, ou qu'il les ont oubliées et

[1]) Traducerea acestui document unguresc împreună cu a documentului VIII, e făcută de d. profesor A. P. Todor.

les apporteront. Ceux qui ne montreront pas leurs régies n'auront point la permission de passer leur bestiaux en Transilvanie.

6-o. De même tant à leur entrée, qu'à leur sortie ne fondront jamais en masse d'un coup à la Valachie avec leurs troupeaux, mais ils viendront lentement, et avec ordre à fin que les gens y trouvées de la part du Gouvernement ayent tout le temps d'examiner ce qui les concerne.

C'est d'après tous les articles que le Gouvernement exige que les bestiaux, conduits par leurs bergers entrent et sortent de la Valachie.

Et par conséquant l'honorable Agence est priée de leur donner dès aujourd'hui ses ordres en conséquence.

Boucarest ce 7. février v. s. 1813.

Athanasius, Christopl Logoth: des aff. etrang.

(Colecţiune particulară. Ungaria.)

VIII

Cluj, 24 Martie 1813.

Circulara Guvernului Ardealului în privinţa păstoritului bârsanilor în Ţara Românească.

A bukuresti cs. kir. agentia az oláhországi kormányszéknek kívánságára ezen királyi guberniumot hivatalosan requirálván az iránt, hogy mivel azon országban gyakran tapasztaltatott, hogy az marháikot teleltetés végett innen oda áttal hajtani szokott mokányok, vagy is juhos gazdák mind az bémenetel, mind az kijövetel alkalmatosságával az illendő jó rendnek általhágásával némel káros rendetlenségekre okot szolgáltatnak; azért az eddig elé tapasztalt rendetlenségeknek elkerülése végett a következendő czikkelyek ezen országban szoros megtartás végett közönségessé tétessenek ugy mint:

1-ször. Minden juhos gazdák (mokányok) és más oda benn marháikat teleltetni szokott Ő Felsége jobbágyai, köteleztetnek a jövő április végéig uj paszuális leveleket bé vinni azon okból, mivel közülök nagyobb részének csak a régi, vagy elszakadott paszusuk vagyon, vagy pedig épen semmi paszusuk nincsen.

2-szor. Mindeniknek különös és csak a tulajdon maga marháinak számáról szóló paszuális levele legyen a nélkül, hogy többen egy személyre kiadatott ugyan azon egy paszussal élhessenek.

3-szor. Az Erdélyből Oláhországba maga marháival bé menni szándékozó mokányok, vagy juhos gazdák csalhatatlanul a plájás útakon az az a melyekre az oláhországi plájások ki vagy meg rendeltetve, nem pedig valamely ezektől különböző ál ösvényeken tartoznak azon végből bémenni, hogy az ők marhájuk az oda való jurisdictiotól a végre rendeltetett személyek altal megszámláltatva és azoknak száma az paszuális levél határa fel jegyeztetve, azon

paszuális levelek ugyan a most emlitett a végre rendeltetett személyeknek aláirásokkal megerősitve legyenek.

4-szer. Ezen juhos gazdákból mindeniknek, a ki Oláhországból maga marháival Erdélyben vissza térni kivánkozik, arra hogy vissza térhessen megkivántatik, hogy minden marháival épen azokon a plájás, vagy tágasabb országos utakon, a melyeken bé ment, térjen vissza és pedig a nélkül, hogy szabadságában álljon maga nyáját ugy felosztani, hogy egyik részit ezen, más részit más uton hozhassa be.

5-ször. Az úgy nevezett mokányok, vagy juhos gazdák mind az Erdélyből Oláhországba való bé menetelekkel, mind pedig az onnan Erdélybe visszatérésekkel magok paszuális leveleket magokkal vigyék, nem használhatván nékiek azon mentségek, hogy azok az ők társaiknál, kik őket követik, légyenek, a vagy hogy azokat el felejtették, de majd eléhozzák, mert a kik akkor mindjárt magok paszuálisukat elé nem mutathatják, magok marháiknak Erdélyben való visszahozatalra szabadságot nem nyernek.

6-szor. Hasonlóképen sem a bémenetelkor, sem a kijövetelkor az ugynevezett plájás, vagy közönséges utakon soha igen nagy csoportokban és tojongva, sebesen hajtva, a magok nyájaikot bé vagy ki hajtani szabad nem lészen, hanem szép csendesen és rendével tartoznak azokat hajtani arra a czélra nézve, hogy az odavaló jurisdictio részéről a végre ezen statiókra rendeltetendő embereknek idejek légyen azoknak meg vizsgálására, melyek az ők kötelességekhez tartoznak.

Mely ilyetén a jó rendnek megtartására szolgáló pontok, mivel az ezen két országok között végben ment egyezésekkel és tractatusokkal meg egyezőknek, sőt az ide való lakosok bátorsagára szolgálóknak tanáltattak és semmit olyast, az mi a juhos és marhás gazdák károkra szolgálhatnának, magokban nem foglalnak: Kegyelmeteknek oly parancsolattal ezen nyomtatott circularis rendelés által adattatnak tudtukra, hogy azokat a magok megyéjekben szorgalmatosan közönségessé tenni és ezen pontoknak szoros megtartásokra az magok kerületekben találtatandó olyatén juhos és marhás gazdákot, kiknek marháik az irt országban találtatnak, útasitani el ne mulassák, meg hagyván egyszersmind nékiek aztot is, hogy magok küldettjeik által az nevezett Országban marháikkal ben lévő embereiket ezekből töstént tudósitsák. Végezetre, minthogy az az 1-ső pontnak meg tartását az időnek rövidsége az idénre nézve lehetetlenné tette és az meg irt Agentia az oláhországi kormányszéket az iránt, hogy azon 1-ső pontnak meg tartására az idén még az ide való lakosok ne szorittassanak, meg is találta; tehát ezen 1-ső pontnak megtartása csak a jövendő 1814-dik esztendőben fogja kötelező erejét elkezdeni, a több pontoknak pedig, valamint ezen folyó esztendőre leendő telyesitését ugy az 1-sőnek is jövendő esztendőben s azután következendő időkre leendő szoros megtartását kötelességekké tegyék mind azoknak a juhos gazdáknak, a kik magok juhaikat és marháikat teleltetés végett Oláhországba és tavaszszal megint ezen Erdélyországba vissza hajtatni szokták, ne hogy külömben

azoknak meg nem tartása miatt magok utjokban akadályokat, vagy károkat szenvedni kénytelenittesenek.

Claudiopoli, 24. Martii 1813.

(Colecţiune particulară. Ungaria. Exemplarul românesc tipărit, ieşit sub No. 1821/1813 în Arhiva Muzeului Ardelean din Cluj.)

TRADUCERE:

Agenţia cesaro-crăiască din Bucureşti la dorinţa Divanului ocârmuitor muntean aducând la cunoştiinţa oficială a acestui Guberniu regesc, că adeseori s'a băgat de seamă în aceà ţară, că mocanii cari obişnuesc sà-şi treacă deaici vitele acolo pentru iernat, sau stăpânii de turme, atât cu prilejul intrării cât şi al ieşirii de acolo, călcând cuvenita orânduială, prilejuesc disordini cu mari pagube; pentru aceea, pentru înlăturarea neordinilor ştiute până acum, să se facă cunoscute spre păzirea lor în toată ţara următoarele ponturi, şi anume:

1-iu. Fiecare stăpân de oi (mocan) şi alţi iobagi ai Maiestăţii Sale cari obişnuesc să-şi ierneze vitele acolo, sunt datori să ducă până la sfârşitul lui Aprilie viitor noui păşuşuri, din pricină că cei mai mulţi nu au decât păşuşul vechiu sau rupt ori nu au nici un fel de păşuş.

A 2-a oară. Fiecare să aibă păşuş deosebit şi numai despre numărul vitelor sale, fără ca mai mulţi să se poată folosì de unul şi acelaş păşuş dat unui singur om.

A 3-a oară. Mocanii sau stăpânii de oi cari vreau să se ducă cu vitele lor în Ţara Românească sunt datori să intre fără zminteală pe drumurile de plaiu pe cari sunt aşezaţi plăieşi munteneşti, şi nu pe alte poteci decât acestea, cu scopul ca vitele lor, numărate de către persoanele puse pentru aceasta de către jurisdicţia de acolo şi numărul lor fiind însemnat pe dosul păşuşurilor, acele păşuşuri să fie întărite prin iscălitura persoanelor puse în acest scop.

A 4-a oară. Fiecărui dintre aceşti stăpâni de oi care voeşte să se întoarcă din Ţara Românească cu vitele sale în Ardeal, pentru ca să se poată întoarce, i se cere ca să se întoarcă cu toate vitele pe acele plaiuri sau drumuri de ţară, pe cari a fost dus şi anume fără să-i fie iertat să-şi împartă turma în aşà fel ca o parte să şi-o aducă prin acest loc, altă parte pe aiurea.

A 5-a oară. Aşa numiţii mocani sau stăpâni de oi, atât la intrarea din Ardeal în Ţara Românească, cât şi la întoarcerea lor de acolo înapoi, să poarte cu ei păşuşuri şi să nu le folosească desvinovăţirea că acelea ar fi la tovarăşii lor cari vin în urmă sau că le-au uitat, dar le vor aduce, căci aceia cari nu îşi pot arătà atunci pe loc păşuşuri, nu sunt îngăduiţi să-şi aducă vitele în Ardeal.

A 6-a oară. Aşijderea nu va fi îngăduit nici la intrare, nici la ieşire să-şi mâne turmele pe plaiurile amintite sau pe drumurile obşteşti în cete mari

şi înghesuite, mânate cu repeziciune, ci trebue să le mâne în linişte şi orânduială, pentru ca oamenii trimişi la acele locuri de către stăpânirea de acolo pentru aceasta, să aibă vreme să cerceteze, ceeace se ţine de treaba lor.

Aceste ponturi pentru ţinerea bunei rânduieli, fiind potrivite cu învoelile şi tratatele încheiate între cele două ţeri în acest scop, ba slujesc şi spre încurajarea locuitorilor de aici şi fiindcă nu cuprind nimic ce ar aduce pagube stăpânilor de oi şi vite: le aducem la cunoştinţa Domniilor Voastre în ţirculară tipărită cu porunca să le aduceţi neîntârziat la obştească cunoştinţă în ocoalele Domniilor Voastre şi să nu pregetaţi a orândui stăpânilor de oi şi de vite, ale căror vite se vor aflà în numita ţară, să le păzească poruncindu-le totdeodată şi aceea să-şi înştiinţeze numai decât despre ele pe oamenii lor aflători la vite în numita ţară prin trimişi, numaidecât. In cele din urmă, fiindcă scurtimea vremii nu îngădue să îndeplinim pontul 1-iu în acest an şi numita Agenţie a scris ocârmuirii munteneşti să nu silească încă în acest an pe oamenii de aici la împlinirea pontului 1, a şi fost ascultată; aşà dară împlinirea pontului 1-iu va începe să aibă putere obştească numai în anul viitor 1814; D-voastră să obligaţi la ţinerea strictă a celorlalte ponturi atât anul acesta cât şi împreună cu pontul 1-iu în anul următor şi în viitor, pe toţi acei stăpâni de oi cari au obişnuit să-şi ducă oile şi vitele lor la iernat în Ţara Românească şi primăvara să le mâne iarăşi îndărăt în Ardeal, ca nu cumva pentru neţinerea acelora, să fie nevoiţi să sufere în calea lor piedeci sau pagube.

IX

[Bucureşti], 29 Octomvrie 1813.

Ordinul lui Ioan Caragea-Vodă în privinţa bărsanilor.

Cărţi domneşti legate către vătaşi dă plaiuri pentru ungureni streini ce vin din părţile Transilvanii.

Vătaşe al plaiului ot sud... Fiind că am luatu Domnia Mea în ştire, că mulţi Ungureni au venitu a se pogorâ din locurile Transilvanii ca să se aşaze cu lăcuinţa într'această domnească a noastră ţară, cu milostivire către numiţii ne-am slobozitu Domnia Mea a avea într'aceasta a noastră domnească ţară lăcuinţă, i umbrire şi răpaos; deci le-am hărăzitu privileghiurile dă mai nainte, care sânt şi pentru a ţării folosinţă, şi pentru a numiţilor liniştită şi bună petrecere, adică am întămeiatu întru statornicie isprăvnicia dă ungureni, ca prin acest ispravnic, şi prin zapcii cei orânduiţi asupra ungurenilor, atât ungurenii ce vor veni dă acum înainte a lăcui în ţară, cât şi cei ce au venitu nu dă multă vreme, după încheierea păcii [1]) încoace, să dea o uşoară dajdie cu ruptoare în trei căşturi într'un an, fără a fi amestecaţi la cislă cu siliştele satelor extractului vistierii Domniii Mele. Insă cei ce vor venì de acum înainte

[1]) Se înţelege Pacea dela Bucureşti din 28 Mai 1812.

a se aşăza cu lăcuinţa, după ce se vor scrie în catagrafia ungurenilor dă către ispravnic cel orânduitu, şase luni dă zile să fie întru nimicu nesupăraţi, şi cu totu nedajnici, ca între aceasta curgere a vremii să-şi întămeieze lăcuinţa.

Dar ne-am înştiinţat Domnia Mea, cum că mulţi dintre aceşti veniţi ungureni, după ce intră în hotarele aceştii domneştii noastre ţări, nu să aşază la un locu, nici mergu să să scrie prin zapcii cei orânduiţi asupra lor la ispravnicul de ungureni, ci să învărtescu, umblând dă la un locu la altul, fără a să aşeza la orânduiala dă mai sus, ce am întăritu Domnia Mea. Pentru aceia îţi poruncim Domnia Mea, ca să fii foarte cu îngrijire asupra ungurenilor ce să vor ivi, ca să intre în ţară a să aşeza cu lăcuinţa, şi mai întâi să le areţi şi să le faci cunoscut ca să înţeleagă mila Domnii Mele şi orânduiala pentru dânşii, i hotărîrea dă mai sus arătată; şi apoi să întrebe dă primescu a se aşeza cu lăcuinţa supuindu-să la această orânduială. Şi de vor arăta neprimire la aceasta, să popreşti şi să nu-i îngăduieşti a întra în ţară, nefiind dă nici o trebuinţă, încă şi dă stricăciune a lăcui într'acest pământu, ca nişte vespe nefolositoare, făr a da vreun ajutor ţării la trebuinţile şi dările ce să urmează; iar dă vor arăta că primescu a lăcui cu orânduiala dă mai sus arătată, atunci întrebându-i şi unde trag a să aşăza cu lăcuinţa, în ce locu şi în ce judeţ, să iei în scris pă dânşii i familiile şi averea lor şi aşa să-i laşi să treacă înăuntru în ţară şi pă dată să înştiinţez Dumnealor ispravnicilor judeţului cu dăsluşire după chipul dă mai sus. Aşa dar să urmaţi şi fiţi sănătoşi [1]).

(Biblioteca Academiei Române, Bucureşti. Condica 267 fila 88.)

X

[Bucureşti], 2 *Martie 1814.*

Ordinul lui Ioan Caragea-Vodă în privinţa ţuţuienilor.

Carte gospod legată Dumnealor ispravnicii ot sud pentru oieritul sudiţilor ţuţuieni.

Pentru oile sudiţilor ţuţuieni ce s'au găsit dă slujbaşii oieri ai acelui judeţ prin bălţi, în ernatec, şi nu s'au supus a plăti oierit, cu pricinuiri că ei au plătit oierit în ţara Moldovei, când le au trecut de acolo aici în ţară. După cercetările ce s'au făcut aici prin caidurile şi întocmirile i obiceiurile celor vechi nu să poate supăra de a nu plăti oieritu aici în ţară, căci vechiul [obiceiu] care s'au păzit şi să păzeşte ca o pravilă, fără nici o strămutare, [este ca] acei sudiţi are să plătească aici în ţară oierit, în vreme când oile lor şi le ernează aici, şi mai dă temeiu pont care să supuie a plăti aici în ţară oierit, iar într'altă parte este că aici plata oieritului să începe a să strânge toamna dă la Sfântul Necolaie înainte, adică tocmai în vremea cea cuviincioasă, când toţi păstorii să află cu vitele pogorâte la ernatec în ţară. Iar dă au plătit acei sudiţi oierit

[1]) Copia acestui şi al următorului document o datoresc bunavoinţii d-lui paleograf Gh. Nicolaiasa.

la Moldova, cându ştia, că oile lor au să erneze aici în ţară, făr dă nici o cuviinţă l-au plătit, şi urmează ca să meargă ei să-şi ceară banii dă la slujbaşii dă acolo, fiind îndatoraţi a plăti aici în ţară oierit, unde îşi au oile în ernatec.

Drept aceia după acest obiceiu şi întocmire, ce este asupra acelora, vă poruncim Domnia Mea priimind porunca aceasta, să daţi tot felu dă mână dă ajutor rânduiţilor slujbaşi oeri ai acelui judeţ, ca să împlinească negreşit dă la aceia banii oeritului după coprinderea ponturilor, fără dă a să pricinui mai mult.

(Biblioteca Academiei Române, Bucureşti. Condica 267 fila 105—6.)

XI

Bucureşti, 16 Noemvrie 1815.

Regulamentul mocanilor avut dela Ioan Caragea-Vodă.
(Extras din traducerea germană din 1833 a regulamentului [1]).

Noi Ioan George Karadjia din mila lui Dumnezeu Domn al Ţării Româneşti.

Miluitu-sa Domnia Mea la atâtea plânsori ale sudiţilor mocani din Săcele cum că atât la intrarea lor în ţara Domniei Mele, cât şi la ieşirea lor din ea, li se iau de către slujbaşii ocârmuirii mai mulţi bani decât s'ar cuvenì şi este hotărît prin firmanul Inălţatei Porţi şi se obişnuieşte de veci şi astfel Divanul veliţilor boieri cercetând afacerea au stăvilit următoarele ponturi şi anume:

A. Oierii din Ţara Ungurească care vin aici la păşunat, au să plătească un oierit de 10 aspri de oaiă cu poclonul după obiceiul vechiu al ţării, iar de vită mare ierbăritul străinilor de câte 33 aspri şi de vită mică pe jumătate. Acest ierbărit se numià pân'acum *văcărit*, însă am hotărît ca de acum înainte să se numească *ierbărit.* Tot aşà să plătească şi bârsanii şi ţuţuienii, la fel cu cei de mai sus.

B. Gelepii când vin să cumpere oi pentru trebuinţa oraşului Constantinopol, să nu aibă voie a luà oile cu sila, ci cu tocmeală bună, plătind cu bani gata, dar şi oierii să nu-şi ascunză oile, ci să le dea lor cu voie bună, pe preţul stabilit, pentru ca Inalta împărăţie să nu sufere lipsă de carne.

C. La fătatul oilor, *perdelele de oi* să nu fie ţinute aproape de holde, în care oile ar puteà face niscaiva stricăciuni, ci în stâne şi pe locuri slobode, iar în ziua de Sfântul Gheorghe să plece oierii cu oile lor, întrucât nu s'ar fi înţeles cu moşierii pentru vărăritul lor. Perdelele vor plătì după obiceiul vechiu al ţării un *avaiet* de câte un piastru de oaie şi un miel moşierului, ca şi locuitorii ţării, însă o perdea nu poate să aibă mai mult de 700 oi, iar de plata avaietului ispravnicul moşierului sau arendaşul e dator să dea chitanţă ca oierii să nu

[1]) Această traducere am făcut-o însu-mi după exemplarul german inedit al regulamentului.

aibă supărare de s'ar schimbà acei ispravnici sau arendaşi. Dar care din oieri ar vroì să rămâie cu oile sale şi peste vară pe moşie, are să se tocmească pentru avaiet din nou cu proprietarul sau arendaşul moşiei.

D. Oierii cari au dorinţa să ierneze cu oile sale în baltă, trebuesc să dea moşierilor după vechiul obiceiu al ţării câte o oaie dę fieşte care turmă, dară nu la intrare, ci când se vor aflà chiar în baltă, ca nu cumva plata această — luându-se la intrare în baltă — să se considere ca o taxă de trecere peste moşia boierului în baltă. O turmă de oaie nu va aveà mai mult de 700 oi, iară care va întrece acest număr, moşierul trebuie să ia pentru numărul mai mare de oi peste cęle 700 un avaiet corespunzător numărului mai mare de oi.

E. Vătaful de plaiu nu are să supere pe oieri cu nici un fel de stoarceri de bani, oierii însă sunt datori a le da lor de fiecare stână câte un miel de primăvară, iar vara câte un caşcaval, după vechiul obiceiu, precum este trecut şi în cărţile gospod ale vătafilor. Nu vor plătì mai mult ca cum a fost mai înainte nici pentru răvaşele de drum.

F. Pulcovnicii, căpitanii şi alţii să nu îndreznească să ia parale dela oieri, căci altfel vor fi pedepsiţi şi osândiţi să le dea banii îndoit înapoi.

G. Vara când oile trec la munte şi toamna când ele se coboară de acolo la vale, să nu se facă vreo stricăciune pe pământurile pe unde merg, ci oierii să aibă grijă mare ca oile să rămâie pe drumurile ţării; iară de s'ar întâmplà ca ele să facă vreo pagubă pe holde ori livezi, trebuie să se cerceteze lucrul cu tot deamănuntul, rămânând datori oierii să despăgubească pe moşieri precum se cuvine.

H. Oile trebuesc mânate la munte pe drumurile vechi, pe care vătafii de plaiu îşi au casele lor, iară de aceşti vătafi ar lăcuì în alte locuri şi nu în locurile de vătăşii — pe unde oierii sunt datori a trece cu oile lor — vătafii trebuie să meargă acolo pentru a-i supravegheà bine. Iar după ce oierii mi s'au plâns Domniei Mele că multe din aceste drumuri vechi sunt închise de către moşieri, zicând că pe acolo au fâneţe ori sămănături, am hotărît ca ele să se deschiză în lărgimea lor veche de către aceia cari le-au închis, pentru ca oierii să-şi poată mâna bine oile, având grijă tare ca ele să rămâie pe drumuri şi să nu facă vreo stricăciune, căci altfel vor plătì toată paguba până la o lescaie.

I. Moşierii şi alţii să aibă grijă ca gropile de bucate să fie bine acoperite, căci dacă vre o oaie ar cădeà în vre o groapă neacoperită, ispravnicii de judeţe vor scoate la iveală fără răgaz moşierul cu pricina ca să despăgubească pe oieri, iar dacă nu s'ar puteà şti cine este stăpânul moşiei, unde vre o oaie a pierit astfel, atuncia paguba va fi plătită de către satul întreg.

K. Oierii au dreptul să-şi cumpere făină şi sare unde vreau şi unde le găsesc mai ieftin, ducându-le prin plaiu la stânele lor, nesiliţi de vătafii de plaiu a le cumpărà unde vreau ei; oierii au voie însă să-şi procure astfel numai atâta făină şi sare, cât le trebueşte lor înşişi, adică câte o oca de fiecare flăcău şi de câte doi câini de ai lor, ducând această făină şi sare fără nici un avaet sau

vamă, în fața vătafilor de plaiu (și nu pe poteci tăinuite) care vor stabilì cantitatea lor după numărul oamenilor şi al câinilor din turme, socotindu-se sorocul dela începerea mulsului laptelui şi sfârşitul facerii caşului.

L. Pentru munții, fânețele şi stânele de cari au trebuință, oierii trebuie să se învoească cu moşierii ori în bani, ori în caş, «în natură» după obiceiul vechiu al țării. Dacă însă s'au învoit în bani, și atunci oierii sunt datori a-şi vinde caşul la căşăriile țării, iar nu pe la străini, având dreptul de a-şi face sau procurà cu banii lor cântare, prevăzute întotdeauna cu pecetea vistieriei, ca nu cumva oierii să sufere la cântărit vre o pagubă; dacă însă la cântărit s'ar ivì vre o ceartă sau neînțelegere, caşul va fi cântărit cu cântarul vătafului de plaiu.

M. Brânza făcută de oieri, după ce și-au vândut caşul la căşării în termenul stabilit de către vistierie, precum şi lâna şi pieile oilor moarte, oierii au dreptul a le scoate din țară şi a le duce la casele lor fără nici o vamă sau altă plată, însă tunsul oilor trebuie să-l facă după legea veche a țării la graniță, la ieşire din țară, iar nu în baltă ori în vre un alt loc; iar dacă acest tuns s'a făcut în părțile de jos ale țării şi s'ar bănuì că mocanii vor fi amestecat în lână şi lână cumpărată dela alții, să se vază din «cărțile de oierit» câte oi a avut şi astfel câtă lână poate să aibă, și dacă la cântărit s'ar dovedì că vre un oier are lână mai multă de cât se cuvine să aibă, va plătì vama obişnuită pentru prisosul de lână, socotindu-se câte o oca de lână de fieştecare oaie-țigaie, iar câte două ocale de oaie-bârsană.

N. Mocanii au slobozenie de a-şi ține vitele mari şi iarna pe livezi, fără nici o plată, nici ca moşierii să-i gonească pe locuri sterpe; dacă însă doresc a-şi mânà vitele în păduri trebuie să ceară voie dela moşieri ca să aibă dreptul să taie crăci de pe pomi, iar dacă la vre un viscol ori troian de zăpadă oile s'ar rătăcì şi ar face vre o pagubă, nici moşierii, nici deregătorii țării să nu cuteze a-i pedepsì pe oieri cu vre o plată pentru acest lucru întâmplător, însă pentru păscuitul de vară oierii trebuesc să se învoească, după obiceiul de până acuma, dinainte cu moşierii.

O. Toamna când oierii din Săcele îşi mânau oile dela munte la vale, îşi cumpărau de obiceiu sarea de care aveau trebuință, pe unde o găseau mai bine, dar dela o vreme încoace au fost siliți de un arnăut al diregătorului ocnei dela Slănic din Târgul Văleni ca să o cumpere dela el, care lucru fiind nedrept s'a orânduit ca să nu se mai facă pe viitor.

P. După obiceiul vechiu al țării, când oile toamna se mânau dela munte la țară în baltă, la iernate, stăpânii oilor veniau câte unul după altul aducând oamenilor lor haine de iarnă şi anume de fiecare om câte o sarică, un cojoc, două perechi de saci de lână, o glugă, o căciulă şi opinci, fără nici o vamă. Aflat-am însă că oierii au fost supărați întru acest lucru de către vameşii dela Văleni cu plata vămii, împotriva obiceiului vechiu al țării şi astfel s'a dat poruncă ca acest lucru pe viitor să nu se mai întâmple, plătindu-se vamă numai dacă acele haine ale lor s'ar scoate la negoț.

Q. Plângându-se oierii de beşliii de judeţe şi de subaşiii din Brăila cum că le-au luat avaiet şi un al doilea oierit, s'a dat poruncă D-Sale postelnicului acolo ca să se curme acest abuz.

R. Fiind multe ponosluri împotriva oierilor cari au întrodus oi, vaci şi cai cu boletele de vamă ale vătafilor de plaiu şi le-au ţinut ani întregi în ţară sau le-au vândut fără să le mâne la primăvară îndărăt, s'a hotărît ca după aceste vite să nu se mai ia nici o vamă, ci numai după acele cari s'ar vinde în ţară; oierii sunt însă ţinuţi a-şi mânà îndărăt vitele pe aceiaş staţiune de vamă, pe care au intrat cu ele în ţară.

S. După ce în timp de iarnă, la viscole de zăpadă, multe oi se împrăştie de singur şi fac stricăciuni în şurele de fân şi paie, pentru care lucru oierii indură de la proprietari mrlte stoarceri de bani, oierii cere ca moşierii să-şi ducă fânul şi paiele de pe câmp ori să le împrăjmuească cu garduri; iar deoarece acest lucru aici în ţara noastră nu se prea obişnueşte, s'a hotărît ca paguba ce s'ar face din întâmplare de oi, să fie stabilită omeneşte de către ispravnicii de judeţ şi oierii să nu fie pedepsiţi cu bani sau supăraţi altfel ca până acuma, trimiţându-se această poruncă cu un mumbaşir special în toate judeţele ţării şi pe la toţi ispravnicii, polcovnicii şi zabitii (beşliaghii), vameşii, căpitanii şi slujbaşii Domniei Mele, având grijă ca mocanii pe viitor să nu plătească o mai mare pedeapsă decât s-a hotărît prin această poruncă, căci şi pentru acest lucru ni veţi răspunde.

S'au dat în Bucureşti, în luna lui Noemvrie în 4/16 de zile, 1815.

(L. S.) N. N. Vel Logofet

(Staatsarchiv, Viena. Turcica. Mokane.)

ACADEMIA ROMÂNĂ

MEMORIILE
SECŢIUNII ISTORICE

SERIA III, TOMUL VII

CVLTVRA NAŢIONALĂ
BUCUREŞTI
1927